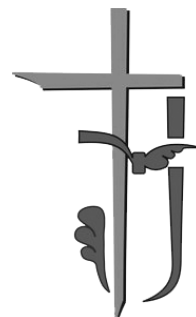

ეკონომიკური პროფილი

ქუთაისის უნივერსიტეტი

UDC 33 სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი
ე - 491

№11, 2012 წელი
დეკემბერი

რეფერირება: Институт Научной Информации по Общественным Наукам
(Российская Академия Наук) _ www.rim.inion.ru

n o m e r S i a :

ეკონომიკური ანალიზი და პოლიტიკა

ფინანსები და აუდიტი

მენეჯმენტი და მარკეტინგი

ბუნებათსარგებლოების ეკონომიკა და ტურიზმი

სარედაქციო კოლეგია

მთავარი რედაქტორი:

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, სრული პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი **რევაზ კაკულია**

პასუხისმგებელი რედაქტორი:

ე.მ.დ სრული პროფესორი **ნიკო ჩიხლაძე**

სარედაქციო კოლეგიის წევრები:

იაკობ მესხია

ე.მ.დ., პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი

ავთანდილ სილაგაძე

ე.მ.დ., პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები:

ევგენი ბარათაშვილი

რევაზ ბასარია

გივი გამსახურდია

რევაზ მანველიძე

ელგუჯა მექვაბიშვილი

გედევან ხელაია

გიორგი ლავთაძე

აკადემიური დოქტორები, ასოცირებული პროფესორები:

აკაკი ბაკურაძე

ლელა ბახტაძე

კახა გაბელაშვილი

ნაირა ვირსალაძე

გურამ უფლისაშვილი

ხათუნა შალამბერიძე

გოდერძი შანიძე

ვაჟა გურაბანიძე

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები, პროფესორები:

ტიმო ლინკოლა (ფინეთი)

პეტრე მამეგოვი (რუსეთი)

მილან მიკულასტიკი (ჩეხეთი)

სერგეი ლუკინი (ბელორუსი)

მარია ტურთანსკაია (უკრაინა)

დამფუძნებელი:

ქუთაისის უნივერსიტეტი

რექტორი პროფ: **ლელა ქალბაქიანი**

4601, საქართველო, ქუთაისი,

წერეთლის ქუჩა №13

ტელ: 0 431 24 23 73, 25 12 73.

www.unik.edu.ge;

info@unik.edu.ge, chixi@mail.ru

დაკაბადონდა და დაიბეჭდა

შპს „მგმ-პოლიგრაფის“ მიერ

ქ. ქუთაისი, წერეთლის 186

ტელ.: 0 431 23 45 54;

ეკონომიკური ანალიზი და პოლიტიკა

1. კახა გაბელაშვილი

(3)

საქართველოს მაცხოვრებელი პოლიტიკის ცვლილებები

2. ნაირა ვირსალაძე, ციციანო დავითულიანი

(9)

ეკონომიკური კრიზისის სამხრეთ კავკასიის სამ სახელმწიფოში

3. ხათუნა თოდუა

(13)

კონკურენციის (ანტიმონოპოლიური) ეკონომიკური პოლიტიკის შესახებ საქართველოში

4. მანანა შალამბერიძე

(18)

ფერმერული მეურნეობები, როგორც შრომითი რესურსების დასაქმების სფერო და მათი განვითარების მიმართულებები

ფინანსები და აუდიტი

5. ელგუჯა კონჯარია

(22)

საბუღალტრო აღრიცხვის რეგულირების სისტემის სრულყოფის საკითხები

6. როლანდ ბრეგვაძე

(26)

საქართველოს სადაზღვევო ბაზრის მიმოხილვა

7. ხათუნა შალამბერიძე

(34)

სავალუტო კურსის ფორმირების ზოგიერთი აქტუალური საკითხი

8. პაატა კლდიაშვილი

(40)

აუდიტის სფეროს რეგულირების ცალკეული ასპექტები (საქართველოს კანონი და ევროლიბერტიზაციის მოთხოვნები)

მენეჯმენტი და მარკეტინგი

9. ნანა ლუხუტაშვილი

(44)

კრიტიკული აზროვნება და აქტიური სწავლება მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში

10. ემზარ ჯულაყიძე

(48)

ორგანიზაციის მიზანი, გარემოსადმი ადაპტირებული სტრატეგია და სათანადო მართვის სტრუქტურა

11. ვაჟა გურაბანიძე

(51)

წახალისება და მისი მართვა ორგანიზაციაში

12. ირაკლი კინწურაშვილი

(55)

მეორადი ავტომობილების ბაზრის კვლევა ქალაქ ქუთაისში

ბუნებასარგებლობის ეკონომიკა და ტურიზმი

13. ვაჟა გურაბანიძე

(60)

ეკონომიკურ-ეკოლოგიური სისტემის მენეჯმენტი

14. გოდერძი შანიძე

(64)

საქართველოს ტურისტული ბიზნესის პოტენციალი

კახაბერ ბაგელაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

საქართველოს მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ცვლილებები

ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის დაჩქარება და მაკროეკონომიკური წონასწორობის უზრუნველყოფა დიდადაა დამოკიდებული ხელისუფლების მიერ გატარებულ ეკონომიკურ პოლიტიკაზე. ამ უკანასკნელის ფორმირებაში განასკუთრებული როლი განეკუთვნება პოლიტიკური რეჟიმის სტაბილურობას, მისი დემოკრატიულობის დონეს, საბიუჯეტო-საგადასახადო მოწყობას, ფულად-საკრედიტო და სავალუტო მექანიზმების ეფექტიანობას, სახელმწიფო ხარჯების მოცულობას, სახელმწიფო აპარატში კორუფციის მასშტაბს, აგრეთვე საგარეო ეკონომიკური კავშირების, განასკუთრებით უცხოური ინვესტიციური პოლიტიკის შედეგიანობას.

ზოგადად ეკონომიკაზე და მათ შორის მაკროეკონომიკაზე მოქმედი ფაქტორებიდან ერთ-ერთი ძირითადია ქვეყნის მმართველი რეჟიმის სტაბილურობა. ამასთან, რაც უფრო მაღალია საზოგადოების მხრიდან ხელისუფლებისადმი ნდობის ხარისხი, მით მაღალია ეკონომიკური ზრდის ტემპი და დაბალანსებულია მაკროეკონომიკური ინდიკატორები. პირიქით, პოლიტიკური არასტაბილურობა აფერხებს ეკონომიკის ნორმალურ განვითარებას, რაც განსაკუთრებით მკაფიოდ ვლინდება აფრიკის მთელ რიგ ქვეყანებში, სადაც ამ უკანასკნელ წლებში თავი იჩინა შიდასახელმწიფოებრივმა დაპირისპირებამ და სხვა დემასტერეზებელმა ფაქტორებმა. უნდა აღინიშნოს, რომ მმართველი ხელისუფლების ნებისმიერი ფორმით შეცვლა ასევე წარმოადგენს ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან დეტერმინანტს. პრაქტიკამ დაადასტურა, რომ კონსტიტუციის ფარგლებში ხელისუფლების შეცვლა, როგორც წესი, ხელს უწყობს ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებას, მაშინ როდესაც რეჟიმის ძალადობრივი შეცვლა მასზე ნეგატიურ გავლენას ახდენს.

ყველაზე მძლავრი ფაქტორი, რომელიც განამტკიცებს პოლიტიკურ სტაბილურობას, არის დემოკრატია. კვლევები გვიჩვენებენ, რომ იგი პოზიტიურ გავლენას ახდენს ეკონომიკურ ზრდაზე. თუმცა არა პირდაპირ, არამედ ირიბი გზით (1) თუმცა არსებობს საწინააღმდეგო კვლევებიც, რომელთა თანახმად ეკონომიკური თავისუფლების დაბალი დონის პირობებში დემოკრატიზაცია ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას, მაგრამ პოლიტიკური თავისუფლების საშუალო დონის მიღწევას, იგი იწყებს ეკონომიკური განვითარების შეფერხებას (2).

საინტერესოა ანალიზი იმისა, თუ როგორი ორიენტირები შეიძლება გამოიკვეთოს უახლოეს მომავალში საქართველოს ეკონომიკური ზრდის დაჩქარებისა და მაკროეკონომიკური ბალანსის მიღწევის საქმეში. როგორც ცნობილია, უკანასკნელი წლების განმავლობაში საქართ-

საქართველოს ეკონომიკური პროფილი

ველოს ეკონომიკური განვითარების ვექტორს განსაზღვრავდა პოლიტიკური ძალა “ნაციონალური მოძრაობა”, რომელიც სულ ახლახან ჩაანაცვლა ახალმა პოლიტიკურმა კოალიციამ “ქართული ოცნება”. ამ ორი პოლიტიკური ძალის ეკონომიკური პლატფორმის რაოდენობრივი ანალიზი ფაქტობრივად შეუძლებელია, რამდენადაც ახლად მოსული ხელისუფლების ეკონომიკურ შედეგებზე ჯერჯერობით ფაქტობრივი სტატისტიკა არ არსებობს, რადგან მისი საქმიანობა დროის ძალიან მოკლე პერიოდით შემოიფარგლება. ამიტომ, ანალიზის ობიექტს შეიძლება შეადგენდეს მხოლოდ პოლიტიკური პროგრამების ეკონომიკური ნაწილი, მათი თანაფარდობა, განსხვავებები, სიახლეები და ძირითადი ორიენტირები.

ყოფილი ხელისუფლების ეკონომიკური საქმიანობის შედეგებს თუ შეეხედავთ დინამიკაში, აშკარად იკვეთება პროგრესის თვალსაჩინო მახასიათებლები. კერძოდ, უკანასკნელი 9 წლის განმავლობაში მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა გაიზარდა 24.3 მილიარდ ლარამდე, მისმა რეალურმა ყოველწლიურმა ზრდამ შეადგინა 6-8 პროცენტი (გამონაკლისია 2008-2009 წლები), ერთ სულზე მშპ-ს მოცულობამ შეადგინა 4.5 ათასი ლარი, თითქმის 10-ჯერ გაიზარდა სახელმწიფო ბიუჯეტის მოცულობა და 2011 წელს შეადგინა 6.4 მლრდ ლარი, მნიშვნელოვნად გაიზარდა საგადასახადო შემოსავლები, პენსიების დონემ მიაღწია 100 ლარს, გაუმჯობესდა მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობა, საკმაოდ დიდი სახსრები დაიხარჯა ქვეყნის ინფრასტრუქტურულ მოწყობაზე და ა. შ.

ამ წარმატებებთან ერთად ეკონომიკურ განვითარებაში ადგილი ჰქონდა გარკვეულ ხარვეზებს და შეცდომებს, რომელთა შორის უპირველეს ყოვლისა უნდა გამოიყოს შემდეგი: ეკონომიკური განვითარების პროპორციულად არ იზრდებოდა მოსახლეობის ცხოვრების დონე, ეკონომიკური პრიორიტეტების ფორმირებაში არ იყო ჩართული საზოგადოება, რის გამოც საკმაოდ დიდი ხარჯები იქნა გაწეული არასტრატეგიული პროექტების რეალიზაციაში, მნიშვნელოვნად გაიზარდა საგარეო ვალების მოცულობა, რამაც გაზარდა ქვეყნის გრძელვადიანი რისკები, არ იქნა უზრუნველყოფილი სახელმწიფო სახსრების ყაირათიანი ხარჯვა და ბიუჯეტის გამჭვირვალობა, რამაც შეამცირა ხელისუფლებისადმი ნდობა და მხარდაჭერა. გამომდინარე ზემოაღნიშნულიდან დღის წესრიგში დადგა სახელმწიფო მენეჯმენტის ცვლილების პრობლემა და ფაქტობრივად ეს დაგვირგვინდა 2012 წლის ოქტომბრის არჩევნებით. წინა ხელისუფლების პროგრამასთან შედარებით “მეტი სარგებელი ხალხს” საზოგადოებამ უპირატესობა მიანიჭა ქვეყანაში რადიკალური ცვლილებების განხორციელებას.

წინა ხელისუფლების სამოქმედო პროგრამაში საკმაოდ შთამბეჭდავი ეკონომიკური ძვრები იყო დაფიქსირებული. ამის მკაფიო მაგალითად შეიძლება დასახელდეს მთლიანი შიდა პროდუქტის 12 პროცენტიანი საშუალო წლიური ზრდა, ერთ სულზე მისი გაორმაგება 5-6 წლის განმავლობაში. ამ მიზნის რეალიზაცია ითვალისწინებდა მაკროეკონომიკური სტაბილურობას: დაბალ საბიუჯეტო დეფიციტს და ინფლაციის მისაღებ დონეს, ხარჯებისა და ვალდებულებების გონივრულ დაგეგმვას და მართვას, გადასახადების ადმინისტრირების გამარტივებას, თავისუფალი ეკონომიკური კავშირის დამყარებას დიდ და პერსპექტიულ ეკონომიკებთან და ბაზრებთან, საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაციას, ინფრასტრუქტურის განვითარებას, მდგრადი

ენერგომომარაგების უზრუნველყოფას და ა. შ. გარდა ამისა წინა ხელისუფლების პროგრამა ითვალისწინებდა ბიუჯეტის საოპერაციო ბალანსის დადებით ნიშნულზე შენარჩუნებას, დეფიციტის 3%-მდე შემცირებას. ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მიზნით ჩაფიქრებული იყო მაღალი ძაბვის გადამცემი ხაზების მშენებლობა, საგზაო, ტურისტული, რეგიონული, ურბანული, მუნიციპალური პროექტების რეალიზაცია, წყალმომარაგების ინფრასტრუქტურის განვითარება. პროგრამის თანახმად წინა ხელისუფლება გეგმავდა 4 მილიარდზე მეტი პრდაპირი ინვესტიციების მოზიდვას, რითაც შეიქმნებოდა 80 ათასი ახალი სამუშაო ადგილი. ტურისტების რაოდენობა გაიზრდებოდა 7 მილიონამდე, რაც დამატებით შექმნიდა 140 ათას სამუშაო ადგილს. დაიგებოდა 5 ათასი კმ გზა და შესაბამისად დასაქმდებოდა 40 ათასი კაცი, ახალი ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობაზე შეიქმნებოდა 13 ათასი სამუშაო ადგილი.

საბიუჯეტო ხარჯების სტრუქტურა დაგეგმილი იყო შემდეგნაირად: ჯანმრთელობის დაცვა და სოციალური უზრუნველყოფა – 35%; განათლება, მეცნიერება და პროფესიული მომზადება – 15%; რეგიონული განვითარება, ინფრასტრუქტურა და ტურიზმი – 15%; თავდაცვა, საზოგადოებრივი წესრიგი და უსაფრთხოება – 13% სოფლის მეურნეობა – 12%; მაკროეკონომიკური სტაბილურობა და საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესება – 2%; ქვეყნის ინსტიტუციური განვითარება და მისი ინტერესების სამართლებრივი მხარდაჭერა – 2,5%; იძულებით გადაადგილებულ პირთა და ემიგრანტთა სახელმწიფო მხარდაჭერა და რეინტეგრაციის ხელშეწყობა – 1%; კულტურა, რელიგია, ახალგაზრდობის ხელშეწყობა და სპორტი – 2%; სხვა დანარჩენი – 2,5%.

ამ პროგრამისგან გასხვავებით კოალიცია “ქართულმა ოცნებამ” წამოაყენა რიგი განსხვავებული ეკონომიკური იდეოლოგია და ორიენტირები, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს შემდეგი: სახელმწიფოს მიერ სამართლიანი, თავისუფალი და კონკურენტული გარემოს შექმნა, იმპორტის ჩანაცვლება ადგილობრივი პროდუქციით და ექსპორტის სტიმულირება, ხელისუფლებას და კერძო სექტორს შორის მკვეთრი ზღვრის გავლება, პრიორიტეტულ მიმართულებად სოფლის მეურნეობის მცირე და საშუალო მეწარმეობის და სოციალური სექტორის აღიარება, ბაზრის მონოპოლიებისაგან გათავისუფლება, მოხმარებაზე ორიენტირებული ეკონომიკიდან კაპიტალიზაციის ზრდაზე დაფუძნებულ ეკონომიკაზე გადასვლა. პროგრამა ითვალისწინებს საგარეო ვალის მოცულობის მთლიან შიდა პროდუქტთან შეფარდების 60 პროცენტთან შეზღუდვას, ახალი ვალების აღებაზე მკაცრი სამთავრობო კონტროლის დაწესებას.

პროგრამის თანახმად რადიკალური რეფორმებია გათვალისწინებული ქვეყნის საბიუჯეტო მოწყობაში, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს შემდეგი: საბიუჯეტო პრიორიტეტების დადგენაში მოსახლეობის ჩართულობა; ბიუჯეტის ოპტიმიზაციით თანხების გამონთავისუფლება; მოსახლეობის კეთილდღეობაზე ორიენტირებული პროგრამების დაფინანსება. დაბეგვრის კუთხით გათვალისწინებულია: დაუბეგრავი მინიმუმის დაწესება, რომელიც ტოლი იქნება საარსებო მინიმუმის ნიშნულის, მოგების გადასახადში გამოქვითვების სისტემის მოწესრიგება, აქციზური საქონლის სტრუქტურის გადასინჯვა და ორიენტირება ფუფუნების საგნებზე; ქონების გადასახადში აფასების სისტემის გაუქმება და ერთპროცენტული განაკვეთის შენარჩუნება; საგა-

დასახადო კანონმდებლობის სტაბილურობა; საგადასახადო კოდექსში ბუნდოვანი და ორმაგი ინტერპრეტაციების მოწესრიგება; ჯარიმებისა და საურავების გონივრულ ჩარჩოში მოქცევა; საგადასახადო კოდექსში შეტანილი ცვლილებების 2 თვის შემდეგ ამოქმედება და ა. შ.

ამრიგად, ზემოაღნიშნული ორი პოლიტიკური სუბიექტის ეკონომიკური ხედვები საგრძნობლად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ამასთან ახალ მმართველ ხელისუფლებას შეექმნა გარკვეული პრობლემები მისი პროგრამის მყისიერი ამოქმედებისათვის, რაც გამოიწვია ბიუჯეტის პროექტის წინა ხელისუფლების მიერ მამზადებამ, სადაც ორიენტაცია აღებული იყო საკუთარ ეკონომიკურ პროგრამულ ხედვებზე. მიუხედავად ამისა დროის მოკლე მონაკვეთში ახალმა ხელისუფლებამ უზრუნველყო საბიუჯეტო პარამეტრების დიდი ნაწილის კორექტირება და საკუთარ პროგრამასთან მისადაგება. 2013 წლის ბიუჯეტი უფრო მეტად გახდა ორიენტირებული მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებასა და ქვეყნის კეთილდღეობაზე. ბიუჯეტში არსებითად შეიცვალა პროგრამებს შორის თანხების გადანაწილება და მის საბოლოო ვარიანტში აისახა ახალი მთვრობის პრიორიტეტული სფეროები და მნიშვნელოვნად გაიზარდა მათი დაფინანსება. საყურადღებოა, რომ შემცირდა შინაგან საქმეთა და თავდაცვის სამინისტროების დაფინანსება და გამოთავისუფლებული სახსრებით გაიზარდა ჯანდაცვის, განთლებისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროების დაფინანსება.

ბიუჯეტის ახალი ვარიანტის ფორმირებას საფუძველად დაედო შემდეგი მაკროეკონომიკური პარამეტრები: 2013 წელს მშპ-ს ზრდის პროგნოზი შეადგენს 7,0%-ს, ხოლო დეფლატორის პროცენტი 3,0%-ს. მშპ-ს მოცულობა გაიზარდება 29.3 მლრდ. ლარამდე. საბიუჯეტო დეფიციტი მშპ-ს მიმართ 3,5%-დან 2,9%-მდე, ხოლო სახელმწიფო ვალის ზღვრული მოცულობა 36%-დან 32,8%-მდე შემცირდება.

ახალი ხელისუფლების მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი სიახლეს წარმოადგენს ის, რომ 2013 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტში გათვალისწინებულია დაუბეგრავი მინიმუმის შემოღება დაქირავებული ფიზიკური პირის საშემოსავლო გადასახადის გაანგარიშებისას. ამ შედეგით ისარგებლებენ ის პირები, რომელთა შემოსავალი წლის განმავლობაში არ აღემატება 6 ათას ლარს. ამასთან წლის განმავლობაში მოხდება ყველა დაქირავებული ფიზიკური პირის 20%-იანი საშემოსავლო გადასახადით დაბეგრვა, ხოლო ფისკალური წლის დასრულების შემდგომ წელს იმ პირებს, რომლებიც ისარგებლებენ აღნიშნული საგადასახადო შედეგით დაუბრუნდებათ კუთვნილი თანხა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ახალი ხელისუფლების ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართულია მოსახლეობის სოციალური დაცვის გაუმჯობესებისაკენ. გამომდინარე აქედან, არსებითი ხასიათის კორექტივები იქნა შეტანილი შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს დაფინანსებაში. 2012 წლიდან ამ სამინისტროს დაფინანსება იზრდება 535,0 მლნ. ლარით, პენსიების მოცულობა თანდათანობით გაუტოლდება საარსებო მინიმუმს (150 ლარს), ახალი ბენეფიციარების დაზღვევაზე დაიხარჯება 230,0 მლნ ლარზე მეტი. გაორმაგდება გაჭირვებული ოჯახების სოციალური დახმარება 30-დან 60 ლარამდე, ხოლო ოჯახის მომდევნო ყოველი წევრის - 24-დან 48 ლარამდე. გარდა ამისა, დაგეგმილია ყველა მასწავლებლისა და სკოლების

ადმინისტრაციული პერსონალის ხელფასების ზრდა, გათვალისწინებულია საგანმანათლებლო დაწესებულებების მშენებლობა-რეაბილიტაცია (60,7 მლნ ლარი), მეცნიერების აღდგენა და განვითარება (5,0 მლნ. ლარი), სტუდენტების სასწავლო გრანტების ზრდა და სხვა.

ბიუჯეტის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებად მიხნეულია სოფლის მეურნეობის დარგი. შესაბამისად, სოფლის მეურნეობის სამინისტროს გამოეყოფა 86,0 მლნ. ლარი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის განახლებისათვის, 64,4 მლნ. ლარი – სამელიორაციო სისტემის რეაბილიტაციისათვის და 25,0 მლნ. ლარი რთველის ხელშეწყობის ღონისძიებებისათვის.

გაგრძელდება რეგიონებში დაწყებული ინფრასტრუქტურული მშენებლობები, დაიწყება ახალი პროექტების ათვისება, რისთვისაც რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს გამოეყოფა 501,7 მლნ. ლარის ასიგნება. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა საგზაო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა-შენახვას.

როგორც ჩანს, ახლი ხელისუფლების მთავარი ორიენტირია მოსახლეობის წინაშე დღემდე დაგროვილი პრობლემების მოგვარება. რამდენად რეალურად გატარდება აღნიშნული პოლიტიკა ცხოვრებაში დამოკიდებულია მთელ რიგ საშინაო და საგარეო ფაქტორებზე. ამ საქმეში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მოსახლეობის ფსიქოლოგიური განწყობა და მოთმინების უნარი. საქმე იმაშია, რომ ახალი ხელისუფლების მოსვლისთანავე მოსახლეობის ერთმა ნაწილმა მოითხოვა პროგრამული დაპირების დაუყოვნებლივი შესრულება, რაც გამოიხატა სხვადასხვა დარგების საწარმოებში დასაქმებული პერსონალის მასობრივ გაფიცვებში, აგრეთვე კანონიერების აღდგენასთან დაკავშირებულ საპროტესტო გამოსვლებში. ამას დაემატა ოპოზიციის მხრიდან დაუსაბუთებელი მოთხოვნები, აგრეთვე სოციალური, რელიგიური და პოლიტიკური დაპირისპირებები ცალკეულ რეგიონებში. ყოველივე ამან გარკვეული ნეგატიური გავლენა მოახდინა ეკონომიკურ განვითარებაზე და შეაბამისად საბიუჯეტო შემოსავლების საგეგმო მახვენებლების შესრულებაზე. პრინციპში ეს მოსალოდნელიც იყო, რადგან მსოფლიო პრაქტიკიდან ცნობილია, რომ ხლისუფლების ძირეულ ცვლას დროის საწყის ეტაპზე თან ახლავს ეკონომიკური წინსვლის გარკვეული შენელება. მთავარია მას არ მიეცეს მუდმივი სახე და მონახულ იქნას ის გარდატეხის წერტილი, რომლიდანაც დაიწყება ეკონომიკური პროგრესის დაჩქარება.

ძალიან ძნელია უახლესი პერსპექტივის პროგნოზირება, თუმცა შექმნილი მდგომარეობის ანალიზისა და შეფასებიდან გამომდინარე შეიძლება ორი განსხვავებული ჰიპოთეზის ფორმირება. პირველი ჰიპოთეზის თანახმად დასაშვებია ქვეყნის შიგნით პოლიტიკური დაპირისპირების გამწვავება და გარე ეგზოგენური ფაქტორების ნეგატიური ზეწოლა ახალ ხელისუფლებაზე, რომელიც გამოიწვევს ეკონომიკური ძალისხმევის შესუსტებას და შესაბამისად ეკონომიკური ზრდის მიღწეული ღონის შემცირებას. მოცემულ შემთხვევაში მოსალოდნელია სოციალური დაძაბულობის ზრდა საზოგადოებაში და გამომდინარე აქედან მისი ნეგატიური ეფექტები.

მეორე ჰიპოთეზის თანახმად დასაშვებია, რომ ძველ და ახალ ხელისუფლებას შორის, მიუხედავად დღეისათვის არსებული დაპირისპირებისა, უახლეს პერიოდში დასტაბილურდება

პოლიტიკური თანაარსებობა (კოჰაბიტაცია), რის შედეგაც გაძლიერდება მმართველი გუნდის ძალისხმევა პროგრამული ეკონომიკური მოცემულობების პრაქტიკული რეალიზაციისაკენ, შესაბამისად გაიზრდება მოსახლეობის ცხოვრების დონე, რაც საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს ქვეყნის დემოკრატიულ წინსვლას და მსოფლიო თანამეგობრობაში მის როლისა და მნიშვნელობის ამაღლებას.

ზემოაღნიშნულ ორივე ჰიპოთეზას აქვს არსებობის თეორიული საფუძველი. მათი პრაქტიკული განხორციელება პრაქტიკაში, ბევრადაა დამოკიდებული არა მხოლოდ ყოფილი და ამჟამად მმართველი ხელისუფლების ერთობლივ ძალისხმევაზე, არამედ სამოქალაქო საზოგადოების აქტიურობაზე, ქვეყნის ინტელიგენციაზე და მთიანად საზოგადოების გონივრულ ქცევაზე და გადაწყვეტილებებზე. არანაკლებ მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს მსოფლიო თანასაზოგადოების წამყვანი ქვეყნების დიპლომატიური მექანიზმები და მათი სასიკეთო, ობიექტური და მიუკერძოებელი ჩარევა ქვეყნის აღმშენებლობის საქმეში.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. Feng Y. Democracy, Political Stability and Economic Growth. British Journal of Political Science.-1997.- V. 27.-N3.-P.391-418.
2. Barro R. Democracy and Growth. NBER Working Papers.- 1994.- N4909.
3. მესხია ი., გაბელაშვილი კ. საქართველოს საბიუჯეტო სისტემა, თბ., ინოვაცია, 2010.
4. ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები 2013-2016 წლებისათვის, საქართველოს მთავრობა (გადამუშავებული ვარიანტი), თბ., 2012.
5. პოლიტიკური კოალიცია „ბიძინა ივანიშვილი-ქართული ოცნების“ საარჩევნო პროგრამა-„ძლიერი, დემოკრატიული, ერთიანი საქართველოსათვის“.
6. „ნაციონალური მოძრაობის“ საარჩევნო პროგრამა - „მეტი სარგებელი ხალხს“.

ნაირა ზირსალაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის და აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

ციციბო დავითულიანი

გეოგრაფიის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის და აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

**ეკონომიკური კრიზისი სამხრეთ კავკასიის
სამ სახელმწიფოში**

პოსტსაბჭოთა პერიოდიდან კავკასია მუდმივად ექცევა ყურადღების ცენტრში. ბოლო ორი ათეული წელია თითქმის ყოველ წელს ამ რეგიონში დაძაბულობის ახალი ტალღა წარმოიქმნება. ეს კონფლიქტები რასაკვირველია არ ეხება მთელ რეგიონს, რომელიც დასავლეთიდან აღმოსავლეთით შავ და კასპიის ზღვებს შორის დაახლოებით 1100კმ-ზეა გადაჭიმული და მოიცავს ოთხ სახელმწიფოს: ჩრდილოეთით – რუსეთის სამხრეთ ნაწილს, სამხრეთით კი საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს. 1991 წელს საბჭოთა კავშირის ნგრევამ ბევრი წყლული გააღიზიანა, რომლებსაც საბჭოთა რეჟიმი ჩქმალავდა. რეგიონი ხელახლა იქცა გეოსტრატეგიული ინტერესების სარბიელად, ნათლად გამოჩნდა ამერიკის სწრაფვა, კონკურენცია გაუწიოს მოსკოვს იმ სტრატეგიულ ღერძის გაკონტროლებაში, რომელიც იძლევა დაკავშირების საშუალებას მსოფლიოს ყველაზე მგრძობიარე რეგიონებთან, მაგალითად, ახლო აღმოსავლეთთან ან ჩინეთის სინდთან. აღნიშნულმა ფაქტორებმა გამოიწვია ჩვენი ინტერესი შეგვესწავლა ცვლილებები აღნიშნული რეგიონის ეკონომიკაში და მისი განვითარების პერსპექტივები.

სამხრეთ კავკასია სამი საბჭოთა რესპუბლიკის შემკვიდრე სამ დამოუკიდებელ სახელმწიფოს – საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს მოიცავს, რომელთაც საბჭოთა პერიოდში „ზაკავკასიის“ უწოდებდნენ. 1991 წლიდან მკვლევარებისა და პოლიტიკური ლიდერების წინადადებით ეს სახელი „სამხრეთ კავკასიით“ შეიცვალა. ჩვენც ასე ვუწოდებთ მას.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ მომხდარი გარდაქმნების ძირითადი ნიშანი იყო დეინდუსტრიალიზაცია, რომელმაც მოიცვა, როგორც ჩრდილო, ისე სამხრეთ კავკასია. ერთი მხრივ ეს არის ათწლეულების განმავლობაში მიმდინარე, ელემენტარული საბაზრო წესებთან შეუთავსებელი, განვითარების ლოგიკური შედეგი. მეორე მხრივ, ნედლეულით მომარაგების შეფერხებამ ან შეწყვეტამ და საბაზრო ეკონომიკის კანონების არცოდნამ, მაშინ როცა ბაზარი იხსნებოდა უცხოური კონკურენციისათვის, დიდი ქარხნების უმრავლესობა გააკოტრა, რასაც ხელი შეუწყო კვალიფიციური მუშახელის გადინებამაც, რომლის დიდი ნაწილი ეთნიკურად რუსი იყო. პროდუქცია, რომელსაც ადგილობრივი საწარმოები მოძველებული ტექნოლოგიით უშვებდნენ, კონკურენციას ვერ უწევდა იმპორტირებულ საქონელს.

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების პერსპექტივები

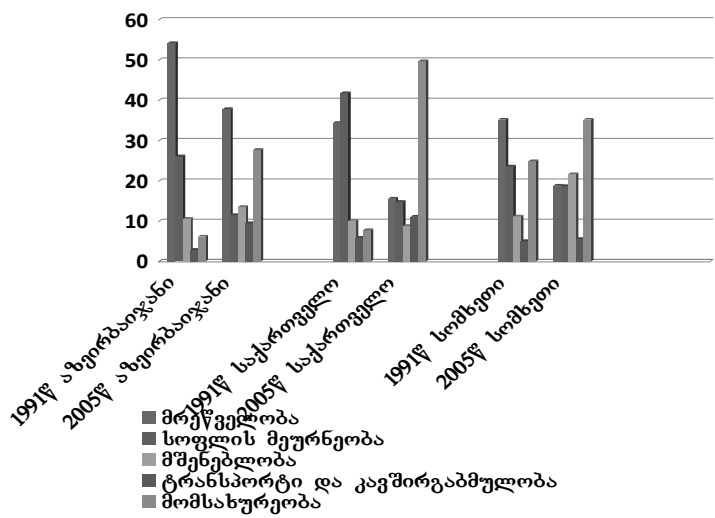
შენარჩუნებული იქნა მხოლოდ რამდენიმე სფერო. მაგ., აზეირბაიჯანში ნავთობისა და გაზის მოპოვება, რომელმაც წარმოქმნა სხვადასხვა მხარეს მიმართული ეკონომიკური კავშირების მთელი ჯაჭვი, მათ შორის საქართველოში, როგორც სატრანზიტო ქვეყნაში, ასევე გადარჩა ზოგიერთი ფერადი ლითონის (სპილენძის, ოქროს და სხვა) მომპოვებელი და გადამამუშავებელი საწარმო. „თამაშიდან“ გასვლა მოუხდა კვების მრეწველობის და მანქანათმშენებლობის ბევრ საწარმოს. სიტუაციას ართულებს ის, რომ პირდაპირ საგარეო ინვესტიციებს ხელს უშლის გადაუწყვეტელი შიდა კონფლიქტები და ეკონომიკური საქმიანობისათვის არაგამჭირვალე გარემო.

ეროვნული ეკონომიკის შექმნის თითქმის ერთგვაროვანი ტენდენციები ვლინდება სამხრეთ კავკასიის სამივე სახელმწიფოში. ძირითადი დარგების – სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის წილი საბჭოთა პერიოდის შემდეგ მნიშვნელოვნად შემცირდა, მათ შორის აზეირბაიჯანშიც კი, სადაც ნავთობ-გაზის სექტორის მნიშვნელობის გამო მრეწველობის საკმაო ნაწილი შენარჩუნდა. გარდა ზემოთ ხსენებული დეინდუსტრიალიზაციის თვალსაჩინო მაგალითი იყო სოფლის მეურნეობის დეგრადაცია, რაც უკავშირდება როგორც რუსული ბაზრის დაკარგვას, ისე წერილგლეხური მეურნეობების მიბრუნებას ნატურალურ მეურნეობასთან.

სამხრეთ კავკასიის სამივე სახელმწიფოს ეკონომიკაში გაიზარდა მშენებლობის, ასევე ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სექტორების წილი. ეს დარგები მნიშვნელოვან ინფრასტრუქტურულ ცვლილებას განიცდიან, ისინი სარგებლობენ უცხოური ინვესტიციებით და კრედიტებით, რაც ვლინდება ტელეკომუნიკაციების, მათ შორის სატელეფონო ქსელების პრივატიზაციაში. მეორე მხრივ, ეს არის ტრასეკას (ევროკავშირის პროგრამა, რომლის მიზანია შავი და კასპიის ზღვების სატრანსპორტო დერეფნის განვითარება) ამოქმედება და ახალი მილსადენების მშენებლობაში. ინდივიდუალური ბინათმშენებლობის საბჭოთა შეზღუდვების გაუქმებამ გაათავისუფლა ეს სფერო და მოსახლეობის შემოსავლების საკმაო ნაწილი საცხოვრებელი პირობების განახლებას ხმარდება.

ნახ. 1

მშპ დარგობრივი სტრუქტურა (%-ში)

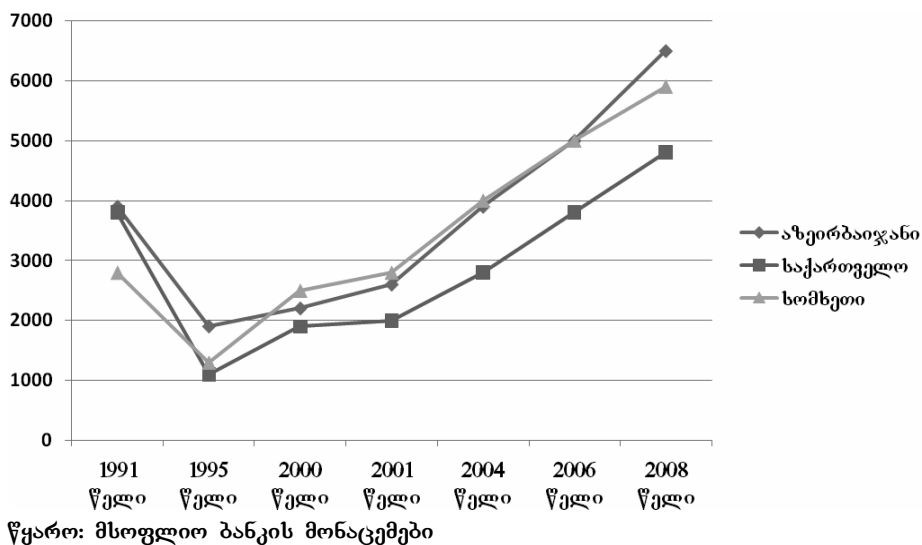

წყარო: მსოფლიო ბანკის მონაცემები

ყველაზე თვალშისაცემი ასპექტია მომსახურების სფეროს ძალიან სწრაფი განვითარება, რომელიც, ისევე, როგორც რუსეთის ბევრ სხვა რეგიონში, ხშირად გვევლინება ეროვნული ეკონომიკის წამყვან სექტორად. საქმე გვაქვს ბუნებრივი კომპენსაციის ეფექტთან, თუ გავიხსენებთ იმ ფაქტს, რომ ასეთ საქმიანობას საბჭოთა გეგმური ეკონომიკა ფაქტობრივად უზღუდებელიყოფდა. საბჭოთა სისტემის შესუსტებისთანავე, უკვე 1980-იანი წლების ბოლოს გაჩნდა უამრავი პატარა მაღაზია და რესტორანი, აფთიაქები, როგორც მთავარ ქალაქებში, ისე გზის პირას, პატარა ქალაქებსა და სოფლებშიც კი. სამივე დედაქალაქში მომსახურების სფერო იზრდება საბანკო, სადაზღვევო და საფინანსო სფეროს სხვა დარგების ხარჯზე; ფართოვდება მესამეული სექტორი, რაც თან მოჰყვება დამოუკიდებლობის მოპოვებასა და რეფორმების განხორციელებას. მაგრამ ეს ზრდა ხშირად არის საწარმოო სექტორის დაშლის მექანიკური შედეგიც. დასავლეთის ქვეყნების დახმარების პროგრამები მიზნად ისახავს მცირე და საშუალო საწარმოების როლის გაძლიერებას, რაც უმნიშვნელოვანესი ელემენტია მრეწველობის სტიმულირებისა და დივერსიფიკაციისათვის რეგიონში, სადაც არსებობს ბევრი დარგის (მაგ., კვების მრეწველობის და სხვ.) განვითარებისათვის საჭირო ბუნებრივი პირობები.

ნახ. 2

ეროვნული შემოსავალი ერთ მცხოვრებზე (აშშ დოლარებში)

არათანაბრად იცვლებოდა ეროვნული შემოსავალი ერთ მცხოვრებზე გაანგარიშებით სამხრეთ კავკასიის სამივე რესპუბლიკაში. 1991 წლისათვის ეს მონაცემები ყველაზე დაბალი იყო სომხეთში 2800\$ და საქართველოში – 3800\$, ხოლო ამ მხრივ ლიდერობდა აზერბაიჯანი 3900\$.

სამივე სახელმწიფოსათვის ეროვნული შემოსავალის ნიშნულმა ყველაზე დაბალ მაჩვენებელს 1995 წელს მიაღწია: საქართველოში–1100\$ სომხეთში–1200\$, ხოლო აზერბაიჯანში–1900\$.

1991 წლის დონეს კი სომხეთმა 2001 წელს მიაღწია, აზერბაიჯანმა 2004 წელს, ყველაზე

გვიან კი საქართველომ 2006 წელს. აღნიშნული წლებიდან მოყოლებული სამივე ქვეყანაში ეს მაჩვენებელი იზრდება და დღეს ის ყველაზე დაბალია საქართველოში 4800\$, სომხეთში 4900\$ და ყველაზე მაღალი კვლავ აზერბაიჯანშია 6500\$.

1990-იანი წლებიდან დაწყებული დეინდუსტრიალიზაციის პროცესი საყოველთაოა. რეგიონის მთავარ ცენტრებში, ბევრი წამყვანი საწარმო დაიხურა, მათ შორის: თბილისის ელმავალმშენებელი ქარხანა, ერევნის საავტომობილო ქარხანა, ფერადი მეტალურგიის საწარმოები, ბაქო-სუმგაითის ქიმიური საწარმოები. რუსეთის პარტნიორებთან გაწყვეტილმა კავშირებმა მსოფლიო ბაზარზე ტექნიკური მომარაგების შეწყვეტამ დაანგრია საბჭოეთის პერიოდის წარმოება, რომელსაც შეეძლო ფუნქციონირება მხოლოდ „ზემოდან დაშვებული“ გეგმებით და ჩაკეტილი საზღვრების პირობებში. ამას დაემატა ისიც, რომ ბევრი საბადო (ფერადი ლითონების საბადო ჩრდილო ოსეთში, რკინის მადნის აზერბაიჯანში და ა.შ.) ამოიწურა, ანდა არაკონკურენტუნარიანი გახდა მსოფლიო ბაზარზე. თურქულ, ინდურ თუ ჩინურ მასობრივ პროდუქციასთან კონკურენციის გამო დაიხურა აგრო-სამრეწველო პროფილის, ტყავ-ფეხსაცმელისა თუ საფეიქრო საარმოთა უმრავლესობა, რომლებიც ისედაც მოძველებული დანადგარებით იყო აღჭურვილი და რომელთა უხარისხო პროდუქცია, მხოლოდ დახურულ საბჭოთა ბაზარზე იყიდებოდა. მთელი რიგი ქალაქები, როგორცაა სამთო-მოპოვებითი ცენტრები თირნიაუზი და ტყიბული, საბჭოთა „ახალი“ ქალაქები რუსთავი და სუმგაითი ქალაქ-მონღვენებდად იქცა, საიდანაც წავიდა შრომისუნარიანი მოსახლეობის ნაწილი, განსაკუთრებით მამაკაცები.

მთავრობები ცდილობენ დიდი ხნის განმავლობაში სტრატეგიულად მიჩნეული საწარმოების ხელახლა ამუშავებას – კერძოდ, შავი მეტალურგიისა – საქართველოში, ალუმინის მრეწველობისა – აზერბაიჯანსა და სომხეთში, მაგრამ ჯერ კიდევ არსებული კორუფცია და შიდა კონფლიქტები, ამ მცდელობებს წარუმატებელს ხდის. 1990-იანი წლებიდან მხოლოდ ინფრასტრუქტურული დარგების ნაწილი გახდა რეალურად დინამიური (ელექტროენერჯის გენერაცია, ნავთობის მრეწველობა და მათთან დაკავშირებული დარგები).

XXI საუკუნის დასაწყისში იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ საღი აზრი გაიმარჯვებს და ამ ახალ „დიდ თამაშში“ მონაწილე დიდი თუ პატარა ძალები საერთო ენას გამოიხატავენ, რაც ხელს შეუწყობს სამხრეთ კავკასიის სამივე ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. რადვანი ჟან, ბერუნაშვილი ნ., კავკასიის გეოპოლიტიკური ატლასი. თბ. 2008
2. მსოფლიო ბანკის მონაცემები

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს, რომელიც ათწლეულების მანძილზე იძულებით იმყოფებოდა სსრკ-ს შემადგენლობაში, ამ მიმართულებით არანაირი მემკვიდრეობა და გამოცდილება არ მიუღია.

საქართველოში კონკურენციის პოლიტიკა სულ 20-იოდე წელიწადს ითვლის. ჩვენს ქვეყანაში, ისე როგორც პოსტკომუნისტური ქვეყნების უმრავლესობაში, XX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისიდან დაიწყო საკონკურენციო სამართლებრივი ნორმების შემუშავება და შესაბამისი პოლიტიკის რეალიზაცია, რაც, გარკვეული შემავერხებელი გარემოებების მიუხედავად, დღემდე მეტ-ნაკლები წარმატებით გრძელდება.

საქართველოს ეკონომიკაში კონკურენციული ურთიერთობების განმსაზღვრელი და მარეგულირებელი ერთ-ერთი უპირველესი დოკუმენტი იყო დეკრეტი „მონოპოლიური საქმიანობის შეზღუდვისა და კონკურენციის ხელშეწობის შესახებ“, რომელიც 1991-1992 წლების ცნობილი მოვლენების შემდეგ საპარლამენტო საქმიანობის აღდგენამდე სახელმწიფო საბჭომ სასწრაფოდ მიიღო 1992 წელს, ხოლო 1996 წელს მიღებულ იქნა კანონი „მონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შესახებ“, რომელიც განსაზღვრავდა საქართველოს კონკურენციული ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს და საკონკურენციო გარემოს დაცვის მექანიზმს. ეს კანონები უზრუნველყოფდნენ მომხმარებელთა უფლებების გათვალისწინებას, ასევე დიდ როლს ასრულებდნენ ეკონომიკის დემონოპოლიზების განხორციელებაში, რაც პრივატიზების პროცესის პარალელურად მიმდინარეობდა. ეს საკონკურენციო კანონმდებლობა, მიუხედავად გარკვეული ხარვეზებისა და ნაკლოვანი მხარეებისა, ითვლებოდა მთლიანობაში წინ გადადგმულ ნაბიჯად, რაც მიღწეულ იქნა მისი შემუშავებისას აღნიშნულ სფეროში არსებული მსოფლიო გამოცდილების გათვალისწინების ხარჯზე.

საქართველოში ანტიმონოპოლიური პოლიტიკის წარმართვა ევალებოდა საქართველოს სახელმწიფო ანტიმონოპოლიურ სამსახურს.

2004 წლის დეკემბრიდან საქართველოში მოქმედ საკონკურენციო სამართალში („მონოპოლიური საქმიანობისა და კონკურენციის შესახებ“, „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ და „რეკლამის შესახებ“ საქართველოს კანონებსა და 40-მდე მათ ქვემდებარე აქტში) ცვლილებების განსახორციელებლად, მოხდა ქვეყნის მთავარი კონკურენციული ორგანოს რიცხოვნების შემცირება, რითაც ფაქტობრივად უარი ეთქვა 1992 წლიდან მიმდინარე საკონკურენციო პოლიტიკას და დაიწყო ინტენსიური მუშაობა ახალი, განსხვავებულ ხედვაზე დაფუძნებული საკონკურენციო სამართლის ჩამოსაყალიბებლად. მისი ფორმირება ფაქტობრივად დასრულდა 2005 წლის 3 ივნისს „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღებით. ამ კანონმა გააუქმა ქვეყანაში მანამდე მოქმედი საკონკურენციო სამართლის ყველა ნორმა შესაბამის ინსტიტუტთან ერთად და დასაბამი მისცა ახალ, ევროპის, ამერიკის და ევროკავშირის კანონმდებლობისაგან განსხვავებულ ხედვას საკონკურენციო სამართლის პრინციპების გააზრებაში. დღეისათვის (2005 წლიდან) საქართველოში კონკურენციული პოლიტიკის წარმართვა ევალება თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის სააგენტოს.

კონკურენციის მარეგულირებელი ახალი კანონის მიზანს შეადგენდა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი და საკუთრების ფორმის მიუხედავად, როგორც იურიდიული, ისე ფიზიკური პირებისათვის საქართველოში თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციისათვის ბარიერების მოხსნა. კანონმა განსაზღვრა იმ აკრძალულ ქმედებათა ჩამონათვალი, რომლებიც ზღუდავენ კონკურენციას. კანონი ფაქტობრივად აყალიბებს სახელმწიფო დახმარებებისა და სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამების აკრძალვის მექანიზმს და განსაზღვრავს იმ გამონაკლისებს, რა შემთხვევაშიც შეიძლება ნება დაერთოს მათ გამოყენებას. ამ კანონის მიღებამდე საქართველოს კონკურენციული კანონმდებლობა არ შეიცავდა დახმარებების, შეღავათებისა და მიზნობრივი პროგრამების განყოფილებას, რაც მის უარყოფით მხარედ ითვლებოდა. კანონი ასევე ყურადღებას უთმობს რეგულირებად ეკონომიკურ სფეროებს და განსაზღვრავს განსაკუთრებული საკუთრების მფლობელთა ვალდებულებებს თავის ქსელში ან ინფრასტრუქტურაში სხვა ეკონომიკურ აგენტთა არადისკრიმინაციული პირობებით დაშვების აუცილებლობის თაობაზე.

გარდა აღნიშნული კანონისა, საქართველოს საკონკურენციო კანონმდებლობა, შედგება მრავალი სხვა კანონის, საკანონმდებლო აქტისა და მათი ცალკეული ნაწილებისაგან, რომლებიც განსაზღვრავენ ამა თუ იმ სფეროში კონკურენციული ურთიერთობების დაცვის და განვითარების თეორიულ საკითხებსა და ანტიმონოპოლიური რეგულირების პრაქტიკული რეალიზაციის მექანიზმს.

კერძოდ, 2005 წ. 2 ივნისს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული იქნა კანონი „ელექტრონული კომუნიკაციების შესახებ“, რომლის IV თავი მთლიანად ეთმობა ელექტრონული კომუნიკაციების სფეროში კონკურენტუნარიანი გარემოს ჩამოყალიბებას.

კომუნიკაციების სფეროში კონკურენციული გარემოს ფორმირების მიზნით საკანონმდებლო აქტებით დადგენილი ზომების გატარება აკისრია საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნულ კომისიას, რომლის უფლებამოსილება (სხვა მარეგულირებელ კომისიებთან ერთად) განსაზღვრულია კანონით „დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ“ (2002 წ.).

რაც შეეხება კონკურენციის დაცვისა და რეგულირების საკითხს საბანკო სფეროში, საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად („საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ და „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ კანონები) საბანკო საქმიანობაზე საერთო ზედამხედველობა და მათ შორის კონკურენტული ურთიერთობების რეგულირება საბანკო სფეროში აკისრია საქართველოს ეროვნულ ბანკს.

ცალკე უნდა აღინიშნოს საქართველოს საკონკურენტო კანონმდებლობის შემადგენელი სხვა ნაწილებიც, კერძოდ: „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“, „წიაღის შესახებ“, „დაზღვევის შესახებ“ და საქართველოს რიგი სხვა კანონები და კანონქვემდებარე აქტები, რომელთა მიზანია შესაბამის დარგსა თუ სფეროში კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბება და კონკურენციის დაცვა.

საქართველო კონკურენციული პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაში დებულობ-

და დაღებული მხარდაჭერას და მიზნობრივ დახმარებებს საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და მეგობარი ქვეყნების მხრიდან. მაგ., 1998 წ. მსოფლიო ბანკის მიერ ტექნიკური დახმარება გაეწია საქართველოს; კერძოდ, მსოფლიო ბანკის დახმარებით (80 ათასი აშშ დოლარი გრანტი) საოპერაციო ტექნიკა იქნა შეძენილი საქართველოს სახელმწიფო ანტიმონოპოლიური სამსახურისათვის. ამასთან, გასული საუკუნის 90-იანი წლებში, საერთაშორისო ორგანიზაციების დაფინანსებით საქართველოში ჩატარდა სემინარები ანტიმონოპოლიური რეგულირების, კონკურენციული პოლიტიკისა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვის საკითხებზე. ეს მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია ჩვენი ქვეყნისთვის ამ კუთხით საერთაშორისო ორგანიზაციების მხრიდან გაწეული დახმარებებისა, რაც კონკურენციული პოლიტიკის განხორციელების მექანიზმების სრულყოფისკენ იყო მიმართული.

აღსანიშნავია, რომ საქართველომ ნებაყოფლობით აიღო ვალდებულებები ეროვნული კანონმდებლობის ნორმების ევროკანონმდებლობის პარამეტრებთან ჰარმონიზაციის შესახებ და ქვეყანაში კონკურენციის ხელშეწყობისა და დაცვის თაობაზე, საქართველოს მთავრობის 2004 წლის 8 მაისის №22 დადგენილებით დამტკიცდა და ხორციელდება „საქართველოს კანონმდებლობის ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციის ეროვნული პროგრამა“.

დღეს ევროკავშირის მოთხოვნა სრულფასოვანი ანტიმონოპოლიური რეგულირების კანონმდებლობის აღდგენა და დამოუკიდებელი, შესაბამისი ფუნქციებით აღჭურვილი ანტიმონოპოლიური სტრუქტურის შექმნაა. საუბარია ანტიმონოპოლიური სამსახურის აღდგენაზე; ამ უწყების აღდგენის შემთხვევაში იგი ბაზრის ყველა სეგმენტს გააკონტროლებდა, თუმცა საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანა სასამართლოს პრეროგატივა იქნებოდა. ანტიმონოპოლიურ კანონპროექტზე მუშაობა ჯერ კიდევ 2010 წლის შემოდგომაზე მიმდინარეობდა. უნდა ითქვას, რომ ზოგიერთი პესიმისტის აზრით, ანტიმონოპოლიური სამსახურის აღდგენა და ევროპასთან დაახლოება ეკონომიკური თავისუფლების შეზღუდვის ხარჯზე მოხდება. ვფიქრობთ, ეს ნონსენსია, რის ნათელ მაგალითს აშშ, ესტონეთი, დიდი ბრიტანეთი წარმოადგენენ, სადაც მკაცრი ანტიმონოპოლიური რეგულირება არსებობს, მაგრამ ეს ქვეყნები ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსით ჩვენზე ბევრად წინ არიან.

კონკურენციის განვითარებაზე მეტად უარყოფით გავლენას ახდენს ეკონომიკური აგენტების შეთანხმებული ქმედებები ბაზრის განაწილების, ფასების დაფიქსირების და სხვა მიმართულებით, რითაც, ერთი მხრივ, იზღუდება კონკურენცია და მეორეს მხრივ, ხარაღდება მომხმარებელი.

ბოლო დროს საქართველოში ყველაზე ყბადაღებული თემა, აღნიშნული თვალსაზრისით, ფარმაცევტული სექტორია, სადაც ბაზრის დიდი წილი რამდენიმე კომპანიის ხელშია. ამ სექტორში ყველაზე მსხვილ მოთამაშედ კომპანია „ავერსი“ მიიჩნევა, რომელიც მთლიანი ბაზრის 30%-ს აკონტროლებს. მას ოდნავ ჩამორჩება ფარმაცევტული კომპანია „პე-ეს-პე“, ასეთივე პროფილის კომპანია „ჯი-პი-სის“ წილად კი ფარმაცევტული ბაზრის მხოლოდ 15% მოდის, რაც შეეხება დანარჩენ სეგმენტს, მას მედიკამენტებითა და სამედიცინო აღჭურვილობით მოვაჭრე მცირე სავაჭრო სუბიექტები ინაწილებენ. აშკარაა, რომ ფარმაცევტულ ბაზარზე საქმე

გვაქვს არაჯანსაღ კონკურენციასთან, რაც მონოპოლიებს შესაძლებლობას აძლევს პროდუქციაზე ფასები სურვილისამებრ დააწესონ. იმას, რაც დღეს საქართველოს ფარმაცევტულ ბაზარზე ხდება, ეკონომისტების ენაზე ოლიგოპოლია ჰქვია, ანუ საქმე გვაქვს ფარმაცევტული პროდუქციის რამდენიმე მიმწოდებელთან, რომლებსაც ბაზარი პრაქტიკულად გაყოფილი აქვთ, თანაც - ურთიერთშეთანხმებით. ასეთ ვითარებაში მომხმარებელს დიდი არჩევანი არა აქვს, მან აღნიშნული სამი კომპანიიდან რომელიმეს უნდა მიაკითხოს, ისინი კი ფასწარმოქმნის მეტნაკლებად ერთიან პოლიტიკას ატარებენ.

კონკურენცია და ჯანსაღი კონკურენციული გარემო საბაზრო ურთიერთობების განვითარების საწინდარია, ამიტომ ქვეყანა, რომელიც საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს აღიარებს, ყველანაირად უნდა ეცადოს, შეიმუშაოს პროგრესული ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობა და ხელი შეუწყოს კონკურენციას.

დღეს უკვე სრულიად ახალ პოლიტიკურ რეალობაში ისახება პრობლემისადმი ახლებური მიდგომისა და მისი ეფექტიანი გადაწყვეტის პერსპექტივები.

მანანა შალამაძე

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი,
აკ. წერეთლის სახემწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

ფერმერული მეურნეობები, როგორც შრომითი რესურსების დასაქმების სფერო და მათი განვითარების მიმართულებები

საქართველოს სოფლის მეურნეობის სტრუქტურული რეორგანიზაციის პროცესში უპირატესობა მიენიჭა გლეხური (ფერმერული) მეურნეობების ჩამოყალიბებას.

მათი ორგანიზაცია თვითმიზანი კი არ უნდა ყოფილიყო, არამედ უნდა მიმართულიყო სასოფლო-სამეურნეო წარმოების შემდგომი განვითარებისაკენ. მოცემულ ეტაპზე და შემდგომშიც დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა იმის დადგენას, თუ რამდენად ეფექტურია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ორგანიზაციის ეს ფორმა (სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით გლეხური მეურნეობები გაიგივებულია ოჯახურ მეურნეობებთან)

გლეხური (ფერმერული) მეურნეობის ეფექტიანი ფუნქციონირების განსაზღვრის ძირითადი კრიტერიუმი უნდა იყოს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების მოცულობის ზრდა მისი ხარისხის გათვალისწინებით.

ფერმერული მეურნეობის შემდგომი რეგულირებული განვითარებისა და ეფექტიანი ფუნქციონირების მიზნით უნდა გატარდეს შემდეგი ღონისძიებები:

- დარგის საწარმოო პოტენციალის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლება;
- უპირველეს ყოვლისა უნდა დასრულდეს საკუთრებაში გადაცემული მიწების ზუსტი აღრიცხვა და სათანადო დამადასტურებელი დოკუმენტების (პასპორტის) გაცემა;
- გადასახადების ოპტიმიზაციისა და გამარტივებული საკანონმდებლო ბაზით უზრუნველყოფა;

- დარგის კვალიფიციური კადრებით დაკომპლექტება და ა.შ.

ფერმერული მეურნეობის ეფექტიანი ფუნქციონირების განმსაზღვრელი პირობაა მათი წარმოების საშუალებებით მომარაგება, საწარმოო-ტექნიკური მომსახურება და წარმოებული პროდუქციის დამზადება-რეალიზაცია. როგორც მსოფლიო გამოცდილება ცხადყოფს, ამ სამი სფეროს გარეშე ინდივიდუალური, ფერმერული მეურნეობა, თუნდაც მიწის კერძო საკუთრებაზე

დამყარებული, ვერ განვითარდება.

ამ პირობების უგულვებელყოფის გამო ფერმერულ მეურნეობებს ძალზე უჭირთ და შეიძლება ფუნქციონირებაც შეწყვიტონ.

წამყვან აგრარულ ქვეყნებში ფართოდ არის გავრცელებული ფერმერულ მეურნეობათა ჯგუფური კავშირები მომსახურე და მომმარაგებელ კოოპერატივებთან. ჩვენში ეს ფუნქციები სწორი და შემოქმედებითი ორგანიზაციის პირობებში წარმატებით შეიძლება განახორციელონ მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების, საწარმოო-ტექნიკური მომსახურების და სოფლის მეურნეობის პროდუქტების დამზადების რაიონულმა გაერთიანებებმა. მათ სარგებლობაში უნდა გადავიდეს ყოფილ საზოგადოებრივ მეურნეობათა ტექნიკა, დამზადების, მანქანა-ტრაქტორთა ექსპლუატაციისა და რემონტის ფუნქცია, თავიანთი ბაზებითა და სასაწყობო მეურნეობებით. რაც შეეხება სტრუქტურას, იგი დიფერენცირებულად უნდა გადაწყდეს და მუშაობის პერიოდში კიდევ უფრო დაიხვეწოს. პრინციპული თვალსაზრისით ეს იქნება მობილური, კომერციული ორგანიზაცია, რომელმაც მწარმოებელსა და ბაზარს შორის შუამავლის როლი უნდა შეასრულოს. კონკრეტული პირობებიდან გამომდინარე, სასურველია რაიონის შიგნით არსებობდეს ფილიალები. ამრიგად, სოფლის მეურნეობის პროდუქტების მწარმოებელი დაკავებული უნდა იყოს მხოლოდ პროდუქციის წარმოებით და მას არ უნდა უხდებოდეს იმაზე ზრუნვა, თუ სად შეიძინოს წარმოებისათვის საჭირო ესა თუ ის საშუალება და რა არხებით მოახდინოს წარმოებული პროდუქციის რეალიზაცია. დღეისათვის, სხვა საკითხებთან ერთად სწორედ წარმოებული პროდუქციის რეალიზაცია არის ამ მეურნეობათა განვითარების დამაბრკოლებელი პრობლემა.

აღნიშნული მეურნეობები რესურსების ნაწილს სახელმწიფოსაგან მიიღებენ, ხოლო დანარჩენს კომერციული საქმიანობით შეივსებენ. ისინი, ფერმერულ მეურნეობებთან იმუშავებენ კონტრაქტული სისტემით. ამის მერე, ფერმერულ მეურნეობებს დაუდებენ კონტრაქტს მატერიალურ-ტექნიკურ მომარაგებაზე, საწარმოო-ტექნიკურ მომსახურებასა და წარმოებული პროდუქციის დამზადებაზე. ხელშეკრულება უნდა იყოს მარტივი, ორივე მხრისათვის მისაღები და ითვალისწინებდეს სანქციებს მისი დარღვევისათვის. ფერმერული მეურნეობების ორგანიზაციისა და ფუნქციონირების პირველ პერიოდში მთელი რიგი ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამო (სახსრების უკმარისობა, განათლების დაბალი დონე და სხვა) უკანა პლანზე იწევს ან სრულიად იგნორირებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში მეცნიერების მიღწევებისა და მოწინავე გამოცდილების გამოყენება და დანერგვა. ამას კი შეიძლება გაუთვალისწინებელი შედეგები მოჰყვეს ფერმერულ მეურნეობათა მიერ პროდუქციის წარმოების შემცირების თვალსაზრისით.

პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ უკანასკნელ წლებში ნაწილობრივი შემობრუნება მოხდა როგორც

მევენახეობის, ისე მეხილეობის დარგის აღორძინების მიმართულებით. ამის შესაბამისად, გადაუდებლად დგება საკითხი ვაზის ნერგისა და საყრდენი საშუალებების წარმოების გაფართოებისათვის. სპეციალისტების გაანგარიშებით საჭიროა ფუნქციონირებდეს ისეთი სანერგე მეურნეობები, რომლებსაც ექნებათ 200–300 ჰექტარი ვაზის სადედეები, ნაცვლად ამჟამად არსებული 20 ჰექტრისა.

მოპოვებული მასალები საფუძველს გვაძლევს საქართველოს ფერმერული მეურნეობის ძირითადი ტიპების მიხედვით საშუალოვადიანი პერიოდისათვის განვსწავროთ ოპტიმალური სტრუქტურული პარამეტრები, რომლის პრაქტიკული რეალიზაციაც მნიშვნელოვანწილად იქნება დამოკიდებული როგორც ქვეყნის ეკონომიკურ პოლიტიკაზე, ისე მტკიცე საკანონმდებლო ბაზაზე.

როგორც საგანგებო გათვლებმა გვიჩვენა:

ა) მარცვლეულის საწარმოო მიმართულების ფერმერულ მეურნეობებს უნდა გააჩნდეთ არანაკლებ 250-300 ჰა. სახნავი, სადაც დარგის გაძღოლის პროგრესული ტექნოლოგიის შედეგად წარმოების რენტაბელობა მინიმუმ 25% იქნება.

ბ) მევენახეობის საწარმოო მიმართულების ფერმერულ მეურნეობას უნდა გააჩნდეს 25-30 ჰა. მსხმოიარე ვენახის ფართობი.

გ) მეჩაიეობის საწარმოო მიმართულების ფერმერულ მეურნეობას უნდა ჰქონდეს 20-25 ჰა. ჩაის პლანტაცია.

დ) მეხილეობის საწარმოო მიმართულების ფერმერულ მეურნეობას უნდა ჰქონდეს 20-25 ჰა სრულმოსავლიანი ხეხილის ბაღი. ხილის მთლიანი ფართობიდან 15-18 ჰა. იქნება სუსტ საძირეზე გაშენებული, ტრანსპორტაბელური ჯიშები, ძირითადად ვაშლი და მსხალი, დანარჩენი კი კურკოვანი, უმთავრესად ატამი და ქლიავი. კურკოვნების რეალიზაცია მოხდება მოსავლის აღებისთანავე. ვაშლის რეალიზაცია მოხდება ეტაპობრივად – ნაწილი გაიყიდება მოკრეფის პერიოდში, ხოლო ნაწილი – ზამთარში. 20-25 პროცენტამდე არასტანდარტული პროდუქცია გადამუშავება ჩირად, კერკად, ნატურალურ წვენად და სხვა. ფინანსური საშუალებებიდან გამომდინარე ფერმერს შეუძლია ააშენოს ხილის გადამამუშავების მარტივი ტიპის საამქრო.

ე) მსხვილფეხა რქოსანი მესაქონლეობის საწარმოო მიმართულების ფერმერულ მეურნეობას უნდა ჰყავდეს 40-50 სული მეწველი ფური, 50 ჰა. სახნავი, საკუთარი საკვებწარმოებისთვის და 100 ჰექტრამდე საძოვარი.

ვ) მეცხვარეობის საწარმოო მიმართულების ფერმერულ მეურნეობას უნდა ჰყავდეს 900-1000 სული ცხვარი, 200 ჰა საძოვარი და 50 ჰა სათიბი.

გასათვალისწინებელია ფერმერთა დუხჭირი მდგომარეობა, საკრედიტო რესურსების ძნე-

ლად ხელმისაწვდომობა, პროდუქციის რეალიზაციის პრობლემები, სამართლებრივი და მარკეტინგული სისტემების ხარვეზები, სუსტი მენჯმენტი. ამიტომ სახელმწიფომ აუცილებლად უნდა დააფინანსოს აგრომეცნიერები, იზრუნოს ქართული პროდუქციის გასაღების ბაზრების განვითარებაზე, ინვესტიციების ჩადებაზე ამ დარგში სისტემატურად და არა ფრაგმენტულად უზრუნველყოს სოფლად ისეთი საწარმო-ეკონომიკური და სამართლებრივი გარემოს შექმნა, რომელიც აამაღლებს საქონელმწარმებელთა შრომით მოტივაციას აგრარული პროდუქციის წარმოების რაოდენობისა და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესებისათვის. მომავალში ფერმერულ მეურნეობათა მასშტაბები კვლავ გაიზრდება, თუმცა იმ სახეცვლილებით, რომ მათ ბაზაზე უფრო გაბედულად და დასაბუთებულად აღმოცენდება კოოპერატიული და მინი-ინტეგრირებული ფორმირებები, რომელებიც გაზრდიან დასაქმების სფეროებს.

ელგუჯა კონჯარია

ეკონომიკის დოქტორი. ქუთაისის უნივერსიტეტი

საბუღალტრო აღრიცხვის რეგულირების სრულყოფის საკითხები

საბუღალტრო აღრიცხვის რეგულირების საკითხები

საბუღალტრო აღრიცხვის სისტემის რეფორმის სწორად წარმართვა და ეფექტიანი შედეგების მიღება მნიშვნელოვნად იქნება დამოკიდებული იმაზე, თუ რომელი ორგანოები გაატარებენ რეფორმას, როგორი იქნება მასში სახელმწიფოსა და პროფესიული ორგანიზაციების როლი და ფუნქციები.

შესაბამისი ლიტერატურისა და ცალკეულ სახელმწიფოებში აღრიცხვა-ანგარიშგების მარეგულირებელი ნორმატიული ბაზის შესწავლის საფუძველზე ირკვევა, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში არსებობს რეგულირების სხვადასხვა მოდელი. მარეგულირებლის ფუნქციას ასრულებს როგორც სახელმწიფო ორგანოები, ასევე პროფესიული ორგანიზაციები, ფასიანი ქაღალდების კომისიები, ადგილი აქვს სახელმწიფო ფუნქციების დელეგირებას ცალკეულ საკითხებში ან ხორციელდება შერეული ტიპის რეგულირება.

საბუღალტრო აღრიცხვის განვითარების ევოლუციაში ჩამოყალიბდა მისი რეგულირების ორი ფორმა: ცენტრალიზებული რეგლამენტაცია და იურიდიული რეგულირება. პირველი მათგანი გულისხმობს სააღრიცხვო პოლიტიკის მონოგარიანტულ სისტემას და სააღრიცხვო პროცედურების უნიფიკაციას სახელმწიფო ორგანოების მიერ.

პროფესიული დამოუკიდებლობა წარმოიქმნება, როგორც საბუღალტრო აღრიცხვის მეთოდოლოგიის თვითგანვითარების შედეგი და როგორც ბუღალტერთა საზოგადოების თვითდაცვის საშუალება. დამოუკიდებლობის განვითარებამ გაიარა გზა ბუღალტერ-ჩინოვნისკენ პროფესიულ კასტის მიერ ცოდნაზე მონოპოლიიდან, ეროვნული და საერთაშორისო დონის თანამედროვე დამოუკიდებელი პროფესიონალური ორგანიზაციების ჩამოყალიბებამდე.

ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში დიდ ბრიტანეთში ჩამოყალიბდა ისეთი პროფესიული ორგანიზაციები, როგორცაა შოტლანდიის საზოგადოებრივ ბუღალტერთა ინსტიტუტი (1854წ.); ინგლისისა და უელსის ინსტიტუტი (1870წ.); დიდი ბრიტანეთის ბუღალტერთა საზოგადოება, სახელმწიფო ფინანსებისა და აღრიცხვის ინსტიტუტი და სხვა.

ინგლისური მოდელის მიხედვით შეიქმნა: ირლანდიის პროფესიონალ ბუღალტერთა ინსტიტუტი (1887წ.); ავსტრალიის ბუღალტერთა საზოგადოება (1887წ.) და კანადის საზოგადოებრივ ბუღალტერთა ინსტიტუტი (1880წ.). ასეთი საზოგადოებრივი ორგანიზაციები მოგვიანებით (1932 და 1944 წლებში) ჩამოყალიბდნენ გერმანიასა და საფრანგეთში. მაგალითად: საფრანგეთში საბუღალტრო აღრიცხვის რეგულირებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ საბუღალტრო

აღრიცხვის ეროვნული საბჭო; ფასიანი ქაღალდების ოპერაციების კომისია; ეკონომიკისა და ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული აუდიტორთა ეროვნული ინსტიტუტი და სხვა. იაპონიაში აღრიცხვა-ანგარიშების რეგულირება იმყოფება სახელმწიფო აპარატის მნიშვნელოვანი ზეგავლენის ქვეშ, მაგრამ მას ბევრი საერთო აქვს ამერიკის შეერთებული შტატების აღრიცხვა-ანგარიშების სისტემასთან.

მე-19 საუკუნის ბოლოს რუსეთში იყო მცდელობა შექნილიყო ნაფიც ბუღალტერთა ინსტიტუტი, მაგრამ ეს იდეა არ განხორციელდა, ზოგიერთ ქვეყანაში აღრიცხვა-ანგარიშგებას არეგულირებენ მთავრობის მიერ დანიშნული ორგანიზაციები. მაგალითად: ესპანეთში ასეთ ორგანიზაციას წარმოედგენს ბუღალტერთა და აუდიტორთა ინსტიტუტი, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ფინანსური აღრიცხვის სტანდარტების საბჭო და ბუღალტრული აღრიცხვის სამთავრობო საბჭო.

პროფესიონალური ორგანიზაციების მიერ გაცემული დოკუმენტების ნორმატიული ხასიათი სხვადასხვა ქვეყანაში შეიძლება სხვადასხვანაირად გამოვლინდეს. ასე მაგალითად: კანადაში კანონი ერთმნიშვნელოვნად მოითხოვს კომპანიებისაგან ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების შემოღებას. ანალოგიური წესებია გათვალისწინებული დიდ ბრიტანეთში მსხვილი კომპანიებისათვის. ამერიკის შეერთებულ შტატებში სამთავრობო რეგულირებად ორგანოს შეუძლია მოსთხოვოს კომპანიებს ფასიანი ქაღალდებისა და ბირჟების კომისიის მიერ მიღებული ნორმები და სხვა.

ზემოთ აღნიშნულიდან შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა რომ ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში საბუღალტრო აღრიცხვის რეგულირების საკითხში შეინიშნება ორი ტენდენცია, პირველი მათგანი გულისხმობს თვით რეგულირების განვითარებას საბუღალტრო აღრიცხვაში, მიდგომებისა და ხერხების თავისუფალ არჩევანს, ხოლო მეორე, სახელმწიფო ორგანოთა სულ უფრო მეტად ჩარევას რეგულირების პროცესში.

განსხვავებულ პროცესებთან გვაქვს საქმე გარდამავალ ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში და მათ შორის საქართველოში. მასალების შესწავლით ირკვევა, რომ დსთ ყველა ქვეყანაში შენარჩუნებულია აღრიცხვა-ანგარიშგების სახელმწიფო რეგულირების სისტემა. ამავდროს დიდია ბუღალტერთა პროფესიონალური ორგანიზაციების სწრაფვა რეგულირების მექანიზმის დაუფლებისაკენ. აღნიშნული პრობლემა საქართველოში განსაკუთრებული სიმწვავეით გამოიკვეთა გასული საუკუნის 90-იანი წლების დასასრულს, რასაც შესაბამისი საკანონდებლო ცვლილებები მოყვა. კერძოდ, 1999 წელს მიღებულ იქნა კანონი „ბუღალტრული აღრიცხვის და ანგარიშგების რეგულირების შესახებ“, რომლის მიზანია ბუღალტრული აღრიცხვის რეფორმის განხორციელებისადმი ხელშეწყობა, სახელმწიფო რეგულირებისა და თვით რეგულირების სფეროების განსაზღვრა, ბასს-ის დამკვიდრება. სახელმწიფო მარეგულირებელ ორგანოდ დამკვიდრება. სახელმწიფო მარეგულირებელ ორგანოდ აღიარებულია საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო, თუცა მისი კომპეტენციის სფეროში შედის მხოლოდ სსიპ-ს აღრიცხვა-ანგარიშგება კანონის ერთერთ სერიოზულ ხარვეზად უნდა ჩაითვალოს, რომ მისი მიღების წარმოიქმნა ვაკუუმი კერძო სექტორის პირველადი აღრიცხვისა და სააღრიცხვო რეგულირების, აგრეთვე

საბიუჯეტო ორგანიზაციების მარეგულირებელი ორგანოს განსაზღვრის საკითხში რადგან, ეს კანონით არავის ეკისრება. რაც შეეხება კერძო სამართლის იურიდიულ პირებს, მათი აღრიცხვა-ანგარიშგება თვით რეგულირებას დაექვემდებარა.

რეგულირებაში არსებული ნაკლოვანებების გამოსასწორებლად საჭიროდ მიგვაჩნია საქართველოს პარლამენტთან არსებული სტანდარტების კომისიის ფუნქციებისა და საქმიანობის წესის შეცვლა. კერძოდ, ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების კომისია უნდა ჩამოყალიბდეს, აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოს ან საჯარო სამართლის იურიდიული პირის ფორმით, გადაყვანილ იქნას ბიუჯეტურ დაფინანსებაზე მიეწიოს მთავარი მარეგულირებლის სტატუსი და რეფორმის მაკორდინებლის ფუნქცია. საბჭოს ძირითადი ფუნქციები და ამოცანები შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

1. საბუღალტრო აღრიცხვის სტანდარტების შემუშავება და დანერგვა;
2. სტანდარტების საფუძველზე ცალკეული დებულებების, ინსტრუქციების, მეთოდური მითითებების და სხვა ნორმატიული დოკუმენტების შემუშავება და დამტკიცება;
3. საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში მოქმედ ნორმატიულ აქტებში ცვლილებების შეტანა, საჭიროების შემთხვევაში ცვლილებათა პროექტების მომზადება;
4. აღრიცხვის სისტემის მუშაკთა მომზადების, გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლებისათვის სასწავლო გეგმებისა და პროგრამების, სხვადასხვა მეთოდური მასალების შემუშავება და გამოცემა;
5. საქმიანობის განხორციელებისათვის ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა;

ზემოთ აღნიშნულთან ერთად უნდა გაიზარდოს პროფესიული ორგანიზაციების როლი და აქტივობა. მათ უნდა ყავდეთ მუდმივი წარმომადგენლები კომისიაში, სათანადო სატენდერო შერჩევის საფუძველზე დელეგირებაში გადაეცეთ გარკვეული ფუნქციების შესრულება და სხვა.

ამასთან, თვითრეგულირებადი ორგანიზაცია, რომელსაც პრეტენზია გააჩნია განახორციელოს რეგულირების გარკვეული სფეროები, უნდა ასრულებდეს შემდეგ პირობებს:

1. აუცილებელია შეესაბამებოდეს თვითრეგულირებადი ორგანიზაციის კრიტერიუმებს (დამტკიცებული წესების არსებობა, დებულება ორგანიზაციული წევრობის შესახებ, მონაცემები ხელმძღვანელი ორგანოების შესახებ და სხვა);
2. გააჩნდეს გადაცემული ფუნქციების შესასრულებლად შესაბამისი სტრუქტურა და გამოცდილება;
3. გააჩნდეს მარეგულირებელი წესების შესრულების კონტროლის მექანიზმები და პროფესიული ავტორიტეტი;
4. აღიარებული უნდა იყოს საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ;
5. გააჩნდეს ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების პროექტების შესამუშავებლად საჭირო ფინანსური სახსრები და სათანადო მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა;

6. გააჩნდეს პროფესიული ეთიკის კოდექსი და მისი შესრულების კონტროლის მექანიზმები;

საბუღალტრო აღრიცხვა განეკუთვნება იმ ფუნდამენტურ ეკონომიკურ მეცნიერებათა რიგს, რომლის განვითარებაზე და სრულყოფაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მთელი ეროვნული მეურნეობის წარმატებული ფუნქციონირება. იგი ინფორმაციის შეგროვების, განზოგადების და შენახვის უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტია, რომელიც სხვადასხვა საზღადაობრივ ეკონომიკურ სისტემაში სხვადასხვა მიზანს ემსახურება. საბოლოო ჯამში, ამა თუ იმ ქვეყნის აღრიცხვა-ანგარიშგების სისტემების ფორმირება და განვითარება დიდად არის დამოკიდებული მარეგულირებელი ორგანოს წარმატებით ფუნქციონირებაზე.

როლანდ ბრეზვაძე

ქუთაისის უნივერსიტეტის დოქტორანტი

საქართველოს სადაზღვევო ბაზრის მიმოხილვა (2012 წ.)

საქართველოს სადაზღვევო კომპანია

საქართველოში კერძო სადაზღვევო ინდუსტრიის განვითარება იწყება XX საუკუნის ბოლო ათწლეულში.

საბჭოთა პერიოდში დაზღვევაზე დაწესებული იყო სახელმწიფო მონოპოლია და დაზღვევას საქართველოს ტერიტორიაზე ახორციელებდა საკავშირო სახელმწიფო დაზღვევის საქართველოს ფილიალი.

პირველი არასახელმწიფო სადაზღვევო კომპანია – „აღდაგი“ საქართველოში დაარსდა 1990 წელს.

საქართველოში სადაზღვევო ურთიერთობების განვითარების თვალსაზრისით აღსანიშნავია, რომ სადაზღვევო ურთიერთობების მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზა არ არსებობდა 1997 წლამდე. ეს პროცესი რეგულირდებოდა ერთჯერადი კანონქვემდებარე აქტებით.

1997 წელს, რომელსაც შეიძლება ეწოდოს “რეფორმის წელი”, მიღებულ იქნა ძირითადი საკანონმდებლო აქტები, საქართველოს “კანონი დაზღვევის შესახებ”, რითაც საფუძველი ჩაეყარა სადაზღვევო ურთიერთობების რეგულირების სახელმწიფოებრივ სისტემას. ჩამოყალიბდა დაზღვევის განვითარების სტრატეგია და შეიქმნა სადაზღვევო ურთიერთობების მარეგულირებელი სახელმწიფო ორგანო — “დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახური”, რომელიც ასრულებს შემდეგ ფუნქციებს: დაზღვევის შესახებ საკანონმდებლო აქტებისა და ნორმატივების შემუშავება, სადაზღვევო კომპანიების ლიცენზირების წესების შემუშავება, რეკომენდაციებისა და მითითებების მიცემა სადაზღვევო საქმიანობის წარმოებაში, დაზღვევის სახეობების მიხედვით რეზერვების შექმნისა და ინვესტირების წესების შემუშავება, სადაზღვევო ორგანიზაციების მუშაობის და მათ მიერ წარდგენილი ანგარიშების გაკონტროლება. დღესდღეობით, ეს სამსახური შედის ეროვნული ბანკის სტრუქტურაში და ახორციელებს სადაზღვევო ზედამხედველობას.

1997 წლიდან დაიწყო მნიშვნელოვანი სადაზღვევო რეფორმის განხორციელება, რომლის ძირითადი ამოცანა იყო:

- ა) ქვეყანაში მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების ალტერნატიული და ქმედითი მექანიზმების ჩამოყალიბება;
- ბ) სადაზღვევო ბიზნესისა და სადაზღვევო ურთიერთობების მარეგულირებელი საკანონმდებლო ნორმატიული ბაზის ჩამოყალიბება;
- გ) სახელმწიფოს მხრიდან სადაზღვევო კომპანიების წარმატებული ფუნქციონირებისა და განვითარების მხარდაჭერა;

სადაზღვევო ურთიერთობების რეგულირებას მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმო საქართველოს სამოქალაქო, საპაერო, საზღვაო და ასევე საბაჟო კოდექსებში.

განვითარების პირველ ეტაპზე და სადაზღვევო კულტურის ჩამოყალიბების მიზნით, პრიორიტეტად გამოიკვეთა ვალდებულების პრინციპის შემოღება დაზღვევის რამდენიმე სახეობაში.

1997 წლიდან მოქმედებს კანონი:—“ავტოტრანსპორტის მფლობელთა სამოქალაქო პასუხისმგებლობის სავალდებულო დაზღვევა” (2004 წლიდან ვრცელდება მხოლოდ სატვირთო და კომერციული დანიშნულებით გამოყენებად ტრანსპორტზე).

1997 წლიდან მოქმედებს “მოქალაქეთა სამედიცინო დაზღვევის შესახებ”.

1998 წლის 30 ოქტომბერს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა კანონი “არასახელმწიფო საპენსიო უზრუნველყოფისა და დაზღვევის შესახებ”.

1999 წლიდან 2004 წლამდე მოქმედებდა “კანონი სავალდებულო ხანძარსაწინააღმდეგო დაზღვევის შესახებ”,

1999 წლიდან მოქმედებს “პარლამენტის წევრის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაზღვევა”, “საპენსიო უზრუნველყოფა”; “უცხოეთში გამსვლელ საქართველოს მოქალაქეთა უბედური შემთხვევისაგან და ავადმყოფობისაგან დაზღვევა”; “საშიშ საწარმოთა სამოქალაქო პასუხისმგებლობის (და პროფესიული პასუხისმგებლობის) დაზღვევა”; საავიაციო, სარკინიგზო, საზღვაო, სამდინარო და საავტომობილო ტრანსპორტის მგზავრთა დაზღვევა.

რეფორმის შედეგად ჩამოყალიბდა დაზღვევის სფეროს მარეგულირებელი, საერთაშორისო სტანდარტების დონის საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების ბაზა, რომელიც ყოველწლიურად იხვეწება და ვითარდება.

2007 წლიდან ამოქმედდა “სახელმწიფო სამედიცინო დაზღვევის პროგრამები” უკიდურესად გაჭირვებული მოქალაქეებისათვის.

ამ პროგრამაში სხვა კატეგორიის მოქალაქეებიც მოხვდნენ - მასწავლებლები, სათემო ორგანიზაციების წევრები, ორგანიზებული ჩასახლების ადგილებში მცხოვრები იძულებით გადაადგილებული პირები, ოკუპირებული ტერიტორიების მოსახლურე რაიონებში მცხოვრებნი, მსახიობები, მხატვრები, რუსთაველის პრემიის ლაურეატები.

აღსანიშნავია ისიც, რომ 2010–2011 წლიდან სადაზღვევო კომპანიები ჩაერთვნენ საქართველოს ჰოსპიტალური სექტორის განვითარების პროცესში. სადაზღვევო კომპანიებმა ააშენეს და აღჭურვეს თანამდეროვე ტექნიკით ახალი სამედიცინო ცენტრები სხვადასხვა რეგიონებში.

მაგ. სადაზღვევო კომპანია “აღდაგი ბისიაიმ”, როგორც ტენდერში გამარჯვებულმა კომპანიამ მოიპოვა უფლება იმერეთის რეგიონში (ქუთაისში, წყალტუბოს, ხონის, ტყიბულის, თერჯოლის და ხობის რაიონში ააშენოს თითო კლინიკა).

2013 წლიდან კი იგეგმება საქართველოს მოსახლეობის საყოველთაო დაზღვევა სახელმწიფო პროგრამით.

ამ რეფორმების შედეგად იზრდება სადაზღვევო კომპანიების როლი საზოგადოებრივ ჯანდაცვაში, გაიზარდა მოსახლეობის ნდობა და სადაზღვევო კულტურა. გაიზარდა ქართული კომპანიების გამოცდილება და ფინანსური შესაძლებლობები. ყოველივე ეს კი განაპირობებს

სადაზღვევო ბაზრის განვითარებას.

1997 წლიდან დღემდე საქართველოში მოქმედი სადაზღვევო კომპანიების რაოდენობა შემცირდა 40–დან 13–მდე, რაც გამოწვეული იყო მათ მიმართ გადახდისუნარიანობის მოთხოვნების ამაღლებით. ძირითადად სადაზღვევო კომპანიები ერთიანდებოდნენ ან ხდებოდა შერწყმა, გაკოტრების თავიდან აცილების მიზნით. 2011-2012 წლებში დაფიქსირდა მხოლოდ რამდენიმე გაკოტრების შემთხვევა (შპს სადაზღვევო კომპანია „მობიუსი“ და შპს სადაზღვევო კომპანია „ვესტი“).

დღესდღეობით საქართველოში მოქმედი კომპანიებია:

- 1 სს „სადაზღვევო კომპანია ალდაგი ბისიაი“. დაარსდა 1990 წელს (შეიერთა სადაზღვევო კომპანია „იმედი ლ“ 2012 წლის მაისში);
- 2 სს „სადაზღვევო კომპანია ჯი პი აი ჰოლდინგი“ (დაარსდა 2001წ.);
- 3 შპს დაზღვევის საერთაშორისო კომპანია „ირაო“ (დაარსდა 2004 წ.);
- 4 შპს „პსპ სამედიცინო დაზღვევა“ (2007წ. დეკემბერი);
- 5 შპს სადაზღვევო კომპანია „აი სი ჯგუფი“ (2005 წ. ნოემბერი);
- 6 შპს სადაზღვევო კომპანია „უნისონი“ (2011წ. იანვარი);
- 7 შპს „სადაზღვევო კომპანია ალფა“ (2009წ. ივნისი);
- 8 სამედიცინო დაზღვევის ჯგუფი სს „არქიმედეს გლობალ ჯორჯია“ (2007წ. დეკემბერი)
- 9 შპს დაზღვევის კომპანია „ქართუ“ (1998წ. აგვისტო);
- 10 შპს სადაზღვევო კომპანია „ტაო“ (2007წ. აგვისტო);
- 11 შპს სადაზღვევო კომპანია „არდი ჯგუფი“ (2010წ. მარტი);
- 12 სს „სტანდარტ დაზღვევა საქართველო“ (2007წ. ოქტომბერი);
- 13 შპს სადაზღვევო კომპანია ჩარტის ევროპა ს.ა. საქართველოს ფილიალი (2005წ. აპრილი).

სადაზღვევო ბაზარზე ასევე ოპერირებენ სადაზღვევო შუამავლები (ბროკერები):

- 1 შპს „მაი ჯორჯია“;
- 2 შპს „სადაზღვევო ბროკერი პრიმა“;
- 3 შპს „ეი ჯი ვი ჩეს რეპაბლიკ“;
- 4 შპს „ფაინენშელ ბროკერს ჯორჯია“;
- 5 შპს „რეზოლუშნ ინშურანს ბროუქერს საქართველო“;
- 6 შპს „ბლექ სი ბროკერს“;
- 7 შპს „ჩექვეი“;
- 8 შპს „MMA Georgia“;
- 9 შპს „Best Brokerage“;
- 10 შპს „გრას საგუა ჯორჯია“;
- 11 შპს „Sit Alliance“;
- 12 შპს „inno group“;
- 13 შპს „MEDMARINE“.
- 14 შპს „ოპუსი“.

დღეს საქართველოს სადაზღვევო კომპანიები მომხმარებელს სთავაზობენ მომსახურებას დაზღვევის თითქმის ყველა სახეობაში, ევროპის ქვეყნების სადაზღვევო სტანდარტების შესაბამისად, რაც შესაძლებელს ხდის ქვეყანაში დაზღვეული იქნას ყველა არსებული პოტენციური რისკი.

აღსანიშნავია, რომ საზღვარგარეთის ქვეყნებთან თანამშრომლობით, მნიშვნელოვნად გაიზარდა საქართველოს მზღვეველთა პროფესიული დონე, რაც აისახა საზოგადოებისადმი შეთავაზებული სადაზღვევო პროდუქტების მრავალფეროვნებაზე და მათი მომსახურების ხარისხზე, ეფექტურ გადაზღვევასა და დაბალანსებული სადაზღვევო პორტფელის არსებობაში.

დღეისათვის საქართველოს სადაზღვევო კომპანიები ახორციელებენ დაზღვევის თითქმის ყველა სახეობას, მათ შორისაა:

1. სამედიცინო დაზღვევა;
2. სიცოცხლის დაზღვევა;
3. კერძო საპენსიო დაზღვევა;
4. უბედური შემთხვევებისაგან და ავადმყოფობისაგან დაზღვევა;
5. სამოგზაურო დაზღვევა;
6. სახმელეთო სატრანსპორტო საშუალებათა დაზღვევა, სახმელეთო ტრანსპორტის გამოყენებასთან დაკავშირებული სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევა;
7. საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებათა დაზღვევა (კორპუსის დაზღვევა), საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებათა გამოყენებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის დაზღვევა;
8. მცურავი სატრანსპორტო საშუალებების დაზღვევა (კორპუსის დაზღვევა) და მათ გამოყენებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის დაზღვევა;
9. ფინანსური რისკების დაზღვევა (ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების შეუსრულებლობა, დამდგარი დაზღვეული რისკის შედეგად დაკარგული შემოსავლების დაზღვევა);
10. ქონების (შენობა ნაგებობების, მანქანა-დანადგარების, მოწყობილობების, ნედლეულის, მასალების, სასაწყობე მარაგების) დაზღვევა;
11. სამოქალაქო და სხვადასხვა პროფესიული პასუხისმგებლობის დაზღვევა;
12. ტვირთების დაზღვევა;
13. იურიდიული ხარჯების დაზღვევა.

მნიშვნელოვანი სიახლეები იწვევს ასევე არსებული პროდუქტების განვითარებისათვის.

ბოლო ათწლეულში შესამჩნევია საქართველოს სადაზღვევო ბაზრის მოცულობის მნიშვნელოვანი ზრდა და საფინანსო მაჩვენებლების გაუმჯობესების ტენდენცია, რასაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს სადაზღვევო ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის. ჩვენი სადაზღვევო კომპანიები მაღალი რისკის დაზღვევისათვის მზად არიან, რადგან მათი გადახდისუნარიანობა აკმაყოფილებს შესაბამის ნორმებს ანუ მათი სადაზღვევო პორტფელები დაბალანსებულია, ხოლო მეორე მხრივ, მათ შეუძლიათ აღნიშნული რისკები უზრუნველყონ მაღალი დონის საერთაშორისო გადაზღვევით.

საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის მიერ, არსებული საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზის სრულყოფის მიზნით, მიღებულ იქნა გადახდისუნარიანობის მარეგულირებელი ნორმატიული აქტები სიცოცხლის და არასიცოცხლის დაზღვევის სფეროში.

სრულფასოვანი სადაზღვევო საქმიანობის ჩამოყალიბებისა და სადაზღვევო კომპანიების გადახდისუნარიანობის მაღალი დონის უზრუნველსაყოფად დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურმა მნიშვნელოვნად გაზარდა სადაზღვევო კომპანიებისათვის შევსებული საწესდებო კაპიტალისადმი მოთხოვნები, რომელიც 1997 წლიდან პერიოდულად იზრდებოდა (30 000 - 60 000 ლარიდან). არსებული მდგომარეობით საწესდებო კაპიტალისადმი მოთხოვნა ასეთია:

- სიცოცხლის დაზღვევა – 1 500 000 ლარი;
- კერძო საპენსიო დაზღვევა – 1 500 000 ლარი;
- დაზღვევა (არა სიცოცხლის) – 1 000 000 ლარი;
- გადამზღვევი კომპანიებისათვის 1 500 000 ლარი.

კაპიტალის 80%-ს უნდა წარმოადგენდეს ფულადი სახსრები, რომლებიც განთავსებული იქნება საბანკო დაწესებულებაში.

აღნიშნულ გადაწყვეტილებას უდავოდ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან სოლიდური საწესდებო კაპიტალის მქონე სადაზღვევო კომპანიებს უკვე შესაძლებლობა ექნებათ დაუბრკოლებლად შეასრულონ აღებული სადაზღვევო ვალდებულებები და მოახდინონ სადაზღვევო ანაზღაურების დროული გაცემა, რაც თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს სადაზღვევო სისტემის მიმართ საზოგადოების ნდობის გაზრდას და დაზღვევა სრულფასოვნად შეასრულებს მოსახლეობის ალტერნატიული სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების რეგულატორის ფუნქციას.

საქართველოს სადაზღვევო ინდუსტრიის დასრულებული სურათის შესაქმნელად წარმოვადგინოთ ციფრობრივი მაჩვენებლები.

შედარებისთვის მოვიყვან 2012 წლის და ბოლო წლების ანალოგიურ მაჩვენებლებს.

ეროვნული ბანკის მონიტორინგის შედეგების თანახმად, 2012 წლის პირველ ნახევარში საქართველოს სადაზღვევო სექტორმა 233 913 473 ლარის პრემია მოიზიდა და 118 215 953 ლარის ზარალი აანაზღაურა.

ანგარიში აჩვენებს, რომ პირდაპირი დაზღვევისა და გადახდვევის სახით მოზიდული პრემია, 115 697 520 ლარით, ანუ 1.97-ჯერ მეტია, სადაზღვევო კომპანიების მიერ ანაზღაურებულ ზარალთან შედარებით.

2012 წლის პირველ ნახევარში საქართველოს სადაზღვევო ბაზარზე 13 კომპანია ოპერირებს.

პირდაპირი დაზღვევის სახით, მათ მიერ მოზიდულმა პრემიამ 233 მილიონ ლარზე მეტი შეადგინა. ეს გასული წლის ანალოგიური პერიოდის იმავე მაჩვენებელზე 45 მილიონი ლარით მეტია.

პირდაპირი დაზღვევით მოზიდული პრემიის ყველაზე დიდი წილი – 153 249 336 ლარი, ანუ 65.52% – სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაზე მოდის, ხოლო ყველაზე ნაკლები – 139490

ლარი, ანუ 0.06% – მცურავი სატრანსპორტო საშუალებების დაზღვევაზე მოდის.

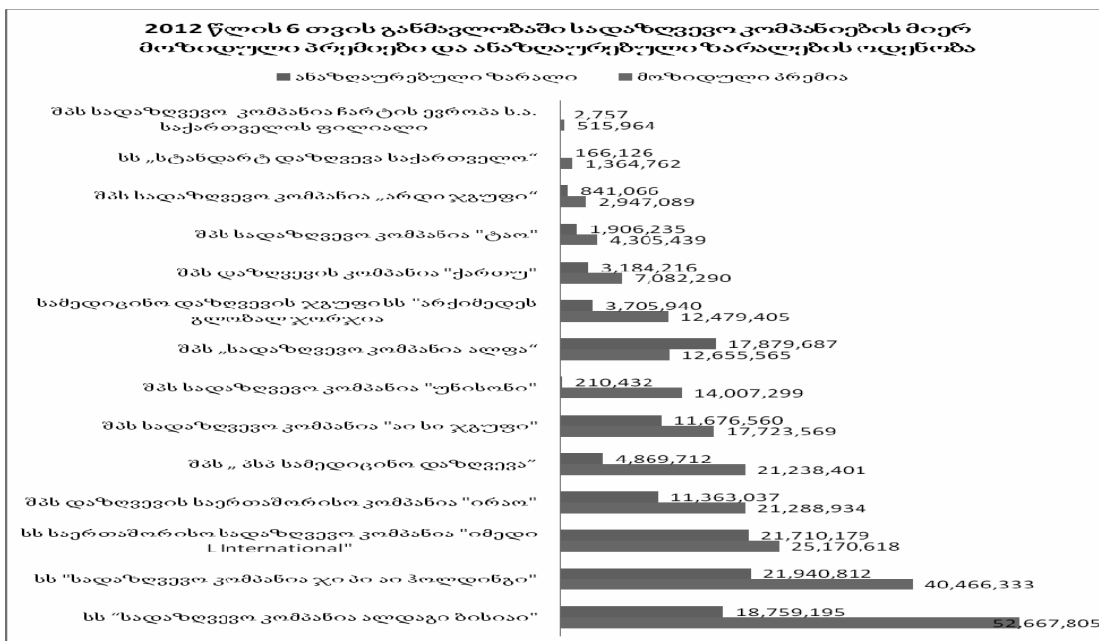
ეს მაჩვენებლები 2008 წლის პირველ ნახევართან შედარებით, პირდაპირი დაზღვევით მოზიდული პრემიის ყველაზე დიდი წილი – 78 407 872 ლარი, ანუ 73.64% – სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაზე მოდის, ხოლო ყველაზე ნაკლები – 34587 ლარი, ანუ 0.09% – სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევაზე მოდის. საინტერესოა, რომ 2008 წელს საქართველოს სადაზღვევო კომპანიებში, „მცურავი სატრანსპორტო საშუალებების დაზღვევაზე“ საერთოდ არ იყო მოთხოვნა.

სადაზღვევო კომპანიების მიერ 2012 წლის პირველ ნახევარში გადაზღვევის სახით 11 991 686 ლარის პრემიაა მოზიდული, რაც 2008 წლის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარებით 8 512 695 ლარით მეტია.

სადაზღვევო კომპანიების მიერ 2012 წლის პირველ ნახევარში გადაზღვევით მოზიდული პრემიის ყველაზე დიდი წილი – 10 941 522 ლარი, ანუ 91,24% – ქონების დაზღვევაზე მოდის, ხოლო 2008 წელს კი ყველაზე დიდი წილი – 77,3% სამედიცინო დაზღვევაზე მოდიოდა. ხოლო ყველაზე ნაკლები – 376 და 629 ლარი, ანუ 0,0031% – უბედური შემთხვევის და სამოგზაურო დაზღვევაზე მოდის. 2008 წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით, ყველაზე ნაკლები წილი – 0,03% (971 ლარი) სიცოცხლის დაზღვევაზე მოდიოდა.

სადაზღვევო კომპანიებმა 2012 წლის პირველ ნახევარში ჯამში 118,215,953 მილიონი ლარის ოდენობის ზარალი აანაზღაურეს (იხ. ნახ. 1). ყველაზე მეტი ზარალი – 21 940 812 ლარი – სს „სადაზღვევო კომპანია ჯი პი აი ჰოლდინგმა“ აანაზღაურა. ცოტათი ჩამორჩება მას სს საერთაშორისო სადაზღვევო კომპანია “იმედი ლ ინტერნაციონალ” (21 710 179 ლარი) და სს “სადაზღვევო კომპანია ალდაგი ბისიი” (18 759 195 ლარი).

ნახ. 1

აქედან, ყველაზე მეტი – 106 096 074 ლარი ანუ 89.74% – სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაზე, ხოლო ყველაზე ნაკლები – 24 894 ლარი ანუ 0.02% – სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევაზე მოდის.

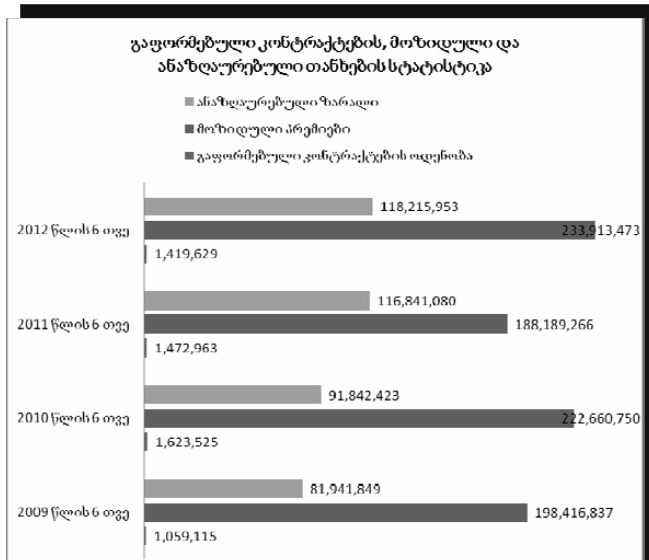
2012 წლის პირველ ნახევარში, ანაზღაურებული ზარალების მიხედვით, სს “სადაზღვევო კომპანია ჯიპიაი ჰოლდინგი” 21 940 812 ლარით, ანუ 18%-ით პირველ ადგილს იკავებს. აქედან, ყველაზე მეტი – 18 335 845 ლარი ანუ 83.56% – სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაზე, ხოლო ყველაზე ნაკლები – 13 990 ლარი ანუ 0.063% – ტვირთების დაზღვევაზე მოდის.

2012 წლის პირველ ნახევარში, ანაზღაურებული ზარალების მიხედვით, მეორე ადგილზეა სს საერთაშორისო სადაზღვევო კომპანია “იმედი ლ ინტერნაციონალ” – 21 710 179 ლარით. აქედან ყველაზე მეტი – 20 398 456 ლარი, ანუ 93.95% – სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაზე, ხოლო ყველაზე ნაკლები – 1 000 ლარი ანუ 0.0046% – უბედური შემთხვევის დაზღვევაზე და 1 414 ლარი ანუ 0,0065 სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევაზე მოდის.

მესამე პოზიციაზეა სს “სადაზღვევო კომპანია ალდაგი ბისიაი” – 18 759 195 ლარით. აქედან, ყველაზე მეტი – 14 547 886 ლარი ანუ 78% – სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაზეა ანაზღაურებული. ყველაზე ნაკლები – 7151 47 ლარი ანუ 0.038% – სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დაზღვევაზე მოდის.

მეოთხე ადგილს იკავებს სადაზღვევო კომპანია „აღფა“ – 17,879,687 ლარით, ანუ 15.1%-ით. აქედან, ყველაზე მეტი – 17 773 123 ლარი ანუ 99.4% – სამედიცინო, ჯანმრთელობის დაზღვევაზე, ხოლო ყველაზე ნაკლები – 1 300 ლარი ანუ 0.0072% – უბედური შემთხვევის დაზღვევაზე გაიხარჯა.

ნახ. 2

2012 წლის 6 თვეში სადაზღვევო კომპანიებმა 18 სახეობის პოლისზე 2 070 300 ხელშეკრულება გააფორმეს, რაც 2011 წლის იმავე პერიოდთან შედარებით, 6 142 პოლისით (0.3%-ით) ნაკლებია (იხ. ნახ. 2).

2012 წლის პირველ ნახევარში ყველაზე მეტი (1 374 491) პოლისი – 66% – სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაზე, ხოლო ყველაზე ნაკლები – 1 პოლისი – მცურავ სატრანსპორტო საშუალებათა გამოყენების პასუხისმგებლობის დაზღვევაზე გაფორმდა.

როგორც ანალიზმა გვიჩვენა, ყველაზე მომგებიანი სამედიცინო (ჯანმრთელობის) დაზღვევაა. ყველაზე ნაკლებად მომგებიანი

კი – მცურავ სატრანსპორტო საშუალებათა გამოყენებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის დაზღვევა.

საქართველოს სადაზღვევო ბაზრის ძირითადი ფინანსური მაჩვენებლების ანალიზი ადას-

ტურებს საქართველოში მიმდინარე სადაზღვევო რეფორმების სწორ მიმართულებას, რომელიც დღითიდღე უახლოვდება საერთაშორისო მასშტაბით აპრობირებულ სადაზღვევო საქმიანობის ნორმებსა და სტანდარტებს.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ სადაზღვევო ინდუსტრია, მისი მარეგულირებელი საკანონმდებლო ბაზა და მთლიანად სადაზღვევო სისტემა მუდმივ სრულყოფასა და განვითარების პროცესშია. გადალახულია პირველი ეტაპი, კერძო სადაზღვევო სისტემამ უკვე ჩამოყალიბებული სახე მიიღო, დამყარდა საერთაშორისო ურთიერთობები, მნიშვნელოვნად გაუმჯობესდა სადაზღვევო ურთიერთობები ეროვნული მეურნეობის ამა თუ იმ დარგში, მოხდა მოსახლეობაში მისი პოპულარიზაციის დონის ამაღლება, რაზეც მეტყველებს ზემოთ მოყვანილი ციფრობრივი მაჩვენებელი. დაზღვევის სახელმწიფო ზედამხედველობის სამსახურის ფუნქციების განხორციელების შედეგად დღეისათვის სადაზღვევო ბაზარზე მომუშავე კომპანიების გადახდისუნარიანობა და დაზღვეულთა ინტერესები დაცულია.

ამდენად, დაზღვევის სფეროში შეინიშნება სადაზღვევო ბაზრის ათვისების, როგორც ხარისხობრივი ასევე რაოდენობრივი მახასიათებლების ზრდის დადებითი ტენდენცია, მითუმეტეს, რომ წინა წლებთან შედარებით საგრძნობლად შემცირდა სადაზღვევო კომპანიების რაოდენობა საქართველოს ტერიტორიაზე.

ხათუნა შალამაგერიძე

ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის და აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

სავალუტო კურსის რეფორმის ზოგიერთი აქტუალური საკითხი

სავალუტო კურსის რეფორმის ზოგიერთი აქტუალური საკითხი

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაზე არსებითი გავლენა მოახდინა მე-20 საუკუნის ბოლოს სოციალისტური სისტემის ნგრევამ და მეტი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ფორმირებამ. ამ ქვეყნებში საბაზრო ეკონომიკის გამარჯვებას ალტერნატივა არ გააჩნდა. ამ ტიპის ქვეყნებში უმნიშვნელოვანესია ყოველგვარი რეფორმა შემუშავებულ იქნეს თანამედროვე ეკონომიკურ მეცნიერებასა და პრაქტიკაში მიმდინარე ფუძემდებლური მიმართულებებით განხორციელებული გამოკვლევების ბაზაზე.

გლობალიზაციის პირობებში სულ უფრო გადამწყვეტი როლი ენიჭება სავალუტო კურსის ფორმირებას, რომლის შედეგებიც უდიდეს გავლენას ახდენს როგორც ცალკეული ქვეყნის, ასევე ქვეყნის შიგნით არსებული თითოეული ეკონომიკური სუბიექტის წარმატებაზე.

სავალუტო კურსის ფორმირებას დაახლოებით ორასწლიანი ისტორია აქვს. მოკლედ მიმოვიხილოთ მისი ფორმირების ძირითადი პრინციპები.

საგარეო ეკონომიკური რეფორმა მოიცავს რეალური სავალუტო კურსისა და ეროვნული ვალუტის კონვერტირებადობის შემოღებას, სატარიფო ბარიერების გაუქმებას ან შეცვლას, ტარიფების შემცირებას და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მარეგულირებელი კანონების ლიბერალიზაციას. ზემოთ აღნიშნულ სფეროში რეფორმის წარმატებები მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მთავრობის პოლიტიკაზე, კერძოდ, რამდენად უხსნის იგი კარებს თავისი ქვეყნის ეკონომიკას საერთაშორისო ვაჭრობისა და კაპიტალის საერთაშორისო ბაზარზე მონაწილეობისათვის.

საერთაშორისო ვაჭრობაში მონაწილეობა ხელს უწყობს რაციონალური ფასების დადგენას, ბაზრის გაფართოებას და ზრდის ფორმებისა და ცალკეული პირების მიერ საზღვარგარეთული ტექნოლოგიების ხელმისაწვდომლობას. გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნების მთავრობათა უმრავლესობა მართალია მხარს უჭერს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოდინებას, მაგრამ დასავლეთის ფირმები ფრთხილობენ კაპიტალის დაბანდებას გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში მათი ვალუტების კონვერტირებადობის ნაკლოვანებათა, პოლიტიკური არასტაბილურობის და სათანადო ფინანსური სტრუქტურების უქონლობის გამო. სავალუტო რეზერვების უზრუნველსაყოფად, ინფრასტრუქტურის შესაქმნელად და ეკონომიკის სტაბილიზაციის რთული პერიოდის შესამსუბუქებლად აუცილებელია უცხოეთის ფინანსური დახმარება.

სავალუტო კურსის პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია ეროვნული ვალუტის კონვერტირებადობა. ამასთან, სავალუტო კურსსა და კონვერტირებადობას შორის არსებობს როგორც პირდაპირი, ასევე უკუკავშირი. ერთი მხრივ, სავალუტო პოლიტიკა კონვერტირებადობასთან ურთიერთკავშირში ზემოქმედებს სავალუტო ბაზრის ოპერაციებში მონაწილეთა რაოდენობაზე და ამ ოპერაციების მოცულობაზე, რაც უშუალო გავლენას ახდენს სავალუტო კურსის დონესა და დინამიკაზე. მეორე მხრივ, სავალუტო კურსის რეჟიმმა შეიძლება მნიშვნელოვნად განსაზღვროს ვალუტის კონვერტირებადობასთან დაკავშირებული პოლიტიკა. კერძოდ, ფიქსირებული სავალუტო კურსის გამოყენება ცენტრალური ბანკისაგან სავალუტო ბაზარზე აქტიური პოლიტიკის გატარებას მოითხოვს. კონვერტირებადი ვალუტის რეჟიმში მომხდარი ცვლილებები ამგვარი პოლიტიკის მნიშვნელოვან და ეფექტურ ელემენტად შეიძლება იქცეს.

განასხვავებენ ლიბერალურ და მკაცრ კონვერტირებადობას. ლიბერალური სავალუტო კონვერტირებადობისას თავისუფლად შეიძლება ვალუტის გაცვლა საბაზრო კურსის მიხედვით, მკაცრი კონვერტირებადობისას კი თავისუფალი გაცვლა შესაძლებელი დადგენილი კურსის მიხედვით.

ლიბერალური კონვერტირებადობა მიეკუთვნება სავალუტო კურსის ელასტიკურ რეჟიმს, მკაცრი კი ფიქსირებული სავალუტო კურსის რეჟიმს. მთავარი განსხვავება ისაა, თუ ვინ სწევს რისკს სავალუტო კურსის ცვლილებებთან მიმართებაში: რისკის მატარებლები არიან ვალუტის მფლობელები, ხოლო მკაცრი კონვერტირებადობისას - ვალუტის ემიტენტი ქვეყანა. ცალკეულ ქვეყანას მიმდინარე ოპერაციების ანგარიშით კონვერტირებადობაზე გადასვლა აძლევს საგრძნობ უპირატესობას. ვალუტის კონვერტირებადობა ადგილობრივ მწარმოებლებს უცხოურ მწარმოებლებთან მიმართებაში კონკურენციულ გარემოში აქცევს და ამით აყალიბებს ფასების შედარებით რაციონალურ სისტემას. შესაბამისად შიდა ბაზარი უფრო კონკურენტუნარიანი ხდება: ხელმისაწვდომია საიმპორტო რესურსები და საინვესტიციო საქონელი, ამასთან მარტივდება ტექნოლოგიების საერთაშორისო გაცვლა, რაც ხელს უწყობს წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებას. კონვერტირებადობის უზრუნველყოფა მიმდინარე ოპერაციების ანგარიშით ქვეყანას უბიძგებს იმ საქონლისა და მომსახურების წარმოებისაკენ, რომელშიც მას შეფარდებით უპირატესობა აქვს და მთლიანობაში ხელს უწობს ეკონომიკურ სტრუქტურათა სტიმულირების გაუმჯობესებას.

აღსანიშნავია, რომ საგარეო სავაჭრო შეზღუდვებს შეუძლიათ ხელი შეუშალონ ზემოთ აღნიშნულ პროცესებს, მიმდინარე ოპერაციებზე სავალუტო შეზღუდვების მოხსნის შემთხვევაშიც. ამიტომ, სავალუტო და საგარეო სავაჭრო პოლიტიკა უნდა განვიხილოთ კომპლექსურად. რა თქმა უნდა, ვალუტის კონვერტირებადობის დაწესება არ მოითხოვს საგარეო ვაჭრობის სრულ ლიბერალიზაციას. სასურველია, თუ საბაჟო ტარიფები ერთნაირ დონეზე დაწესდება ყველა საქონლისათვის, ვიდრე რაოდენობრივი შეზღუდვები, რადგან ისინი წარმოადგენენ ეკონომიკური პოლიტიკის ღია ინსტრუმენტს და მათზე გავლენას ახდენს მსოფლიო ფასების

დონე. იმისათვის, რომ ქვეყანამ სასურველი ეფექტი მიიღოს ვალუტის კონვერტირებადობისაგან, იგი უნდა ფლობდეს:

1. სავალუტო კურსის სათანადო დონის შესატყვის საგადასახადო ბალანსს;
2. საერთაშორისო რეზერვების საკმარის მარაგს, რომელიც მისცემს საშუალებას გაუმკლავდეს ეკონომიკურ შოკებს და წმინდა სავალუტო რეზერვების სეზონურ ცვალებადობას;
3. ეფექტიან საბაზრო გარემოს, კერძოდ, სავალუტო ბაზარს;
4. ატარებდეს დასაბუთებულ მაკროეკონომიკურ პოლიტიკას (საბიუჯეტო-საგადასახადო და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკას).

კონვერტირებადობა დაკავშირებულია სავალუტო კურსის რეჟიმის არჩევასთან. თუ ქვეყანა ირჩევს სავალუტო კურსის მცურავ რეჟიმს, მაშინ მისი დონე განისაზღვრება თავისუფალი ბაზრის პირობებში. ეს საჭიროებს ვალუტის კონვერტირებადობის უზრუნველყოფას მიმდინარე ოპერაციებში მაინც, რათა სავალუტო ბაზარზე ეროვნულ ვალუტას უცხოური შესაძლებლობა მიეცეს. სხვა შემთხვევაში სავალუტო კურსის დონე ასეთ ბაზარზე ვერ ასახავს მოთხოვნისა და მიწოდების რეალურ თანაფარდობას.

პირველ ეტაპზე, კონვერტირებადობაზე გადასვლამ შეიძლება ნეგატიურად იმოქმედოს უცხოური კონკურენციის გაფართოების ასპექტით. იმპორტის ზრდამ შეიძლება შეზღუდოს ადგილობრივი მწარმოებლები შიდა ბაზარზე, ასევე წარმოება და სამუშაო ადგილები.

აღსანიშნავია, რომ ვალუტის კონვერტირებადობის მიღწევა ბუნებრივად ქმნის კაპიტალის საერთაშორისო გადაღინების პირობებს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ფართოდ გამოიყენება სავალუტო კონტროლის ღონისძიებები. კერძოდ საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიერ ასევე, დადგენილია სავალუტო შეზღუდვა, რომელიც უკრძალავს რეზიდენტებს ჰქონდეთ ავუარები (ქონება) უცხოურ ვალუტაში.

აღნიშნული მოთხოვნა შეიძლება იქცეს საშუალებად, რომელიც წინააღმდეგობას გაუწევს უცხოური ვალუტის გამოყენებას საოპერაციო მიზნებისათვის კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშში. თეორიულად, ამან ქვეყანას შეიძლება მიანიჭოს პრივილეგიები პირველ რიგში უცხოური ინვესტიციების მოდინების თვალსაზრისით და გააუმჯობესოს ტექნოლოგიების შემოტანა. კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშის ოპერაციების ლიბერალიზაცია ხელს უწყობს დისკონტის განაკვეთის გათანაბრებას და აქტივების შემოსავლიანობას, ამასთან აწესებს მკაცრ მოთხოვნებს შიდა სავალუტო-საკრედიტო პოლიტიკისათვის, რაც მნიშვნელოვანი ფაქტორია გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, რომლებიც საბიუჯეტო დეფიციტის მონეტარიზაციის შედეგად ინფლაციის ტემპებით გამოირჩევიან.

არსებობს ორი ფაქტორი, რომლებიც ბევრ ქვეყანაში ამცირებს, სწრაფი და შეუზღუდავი კონვერტირებადობისაკენ სწრაფვას კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშში. პირველ რიგში კონვერტირებადობა საშუალებას იძლევა განხორციელდეს უცხოური ინვესტიციებისაგან მიღებული შემოსავლების რეპატრიაცია, რაც შესაბამისად აისახება მიმდინარე ოპერაციების ანგარიშში და უზრუნველყოფს კაპიტალის მოდინების სტიმულირებას. მეორე მხრივ, კონვერტირებადობამ კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშის თვალსაზრისით შეიძლება ეკონომიკა მგრძნობი-

არე გახადოს სპეკულაციური ოპერაციების მიმართ.

სახელმწიფოს როლი - ჩარევა კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობაში გამართლებულია იმ აუცილებლობით, რომ

1. შეამციროს საგადასახდლო ბალანსის მერყეობა;
2. დაიცვას შიდა დანახოვები და შეაჩეროს სამამულო წარმოების საშუალებების ჭარბი გადასვლა უცხოელთა საკუთრებაში;
3. უზრუნველყოს კაპიტალიდან და ფინანსური გარიგებებისაგან მიღებული შემოსავლების მაქსიმიზაცია;
4. გააძლიეროს ძალისხმევა ქვეყნის ეკონომიკური სტაბილიზაციისა და რეფორმირების წარმატებით განხორციელებისათვის. ასევე მნიშვნელოვანია ფულად-საკრედიტო და საბიუჯეტო-საგადასახადო პოლიტიკა, რადგან ის ზრდის ნდობას ხელისუფლების მიმართ და ამცირებს კაპიტალის გადინების სტიმულს.

საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, საქართველოს სავალუტო პოლიტიკას შემუშავებს და ახორციელებს საქართველოს ეროვნული ბანკი. მას ეკისრება პასუხისმგებლობა:

- საქართველოს სავალუტო ბაზარზე ოპერაციების წარმოების წესების და დებულების შემუშავებისთვის;
- ოფიციალური საერთაშორისო რეზერვების ფლობის, შენახვისა და მართვისათვის;
- ეროვნული ვალუტის კურსის სტაბილურობის შენარჩუნებისათვის (ამ ამოცანის შესასრულებლად მას შეუძლია გამოიყენოს როგორც პირდაპირი სავალუტო ინტერვენციები, ისე არაპირდაპირი მეთოდები – სარეზერვო ნორმა, რეფინანსირების განაკვეთი და სხვ.)

პერიოდულად სავალუტო პოლიტიკა ცვლილებებს განიცდის და შეესაბამება იმ ობიექტურ მოთხოვნებს, რომელსაც თავისი განვითარების მოცემულ ეტაპზე აყენებს დღის წესრიგში ქვეყნის ეკონომიკა. დროის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, სავალუტო პოლიტიკის მნიშვნელოვან პრიორიტეტად იქცა სავალუტო სფეროში ახალი ტექნოლოგიებისა და მოწინავე საბანკო გამოცდილების დანერგვა.

მაგალითად, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ სებ-ის სავალუტო პოლიტიკის ძირითად პრიორიტეტებს წარმოადგენდა:

- სავალუტო ურთიერთობების დასარეგულირებლად ახალი იურიდიულ-ნორმატიული ბაზის შექმნა;
- საერთაშორისო სავალუტო რეზერვების, როგორც ქვეყნის დამოუკიდებლობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ატრიბუტის შექმნა;
- საქართველოს საბანკო სისტემის მიერ საერთაშორისო საბანკო ინსტიტუტებთან ურთიერთობების დამყარება და სავალუტო ოპერაციების ბუღალტრული აღრიცხვის საფუძვლების შექმნა;
- ქვეყნის შიდა სავალუტო ბაზრის ინფრასტრუქტურის შექმნა.

საფუძველი ჩაეყარა სავალუტო პოლიტიკის განხორციელების აუცილებელი ინსტრუმენტის

– ქვეყნის საერთაშორისო სავალუტო რეზერვების შექმნას. აღნიშნული დადგენლებით საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედ იურიდიულ და ფიზიკურ პირებს, რომლებიც ახორციელებდნენ საქონლისა და მომსახურების ექსპორტს, დაევადათ, სახელმწიფოსათვის სავალდებულო წესით მიეყიდათ საქსპორტო შემოსავლის 12%, შემდეგ ეს ვალდებულება 32%-მდე გაიზარდა (ეს წესი 1996 წელს გაუქმდა). საერთაშორისო რეზერვების შევსების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყარო იყო საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებიდან გამოყოფილი კრედიტები და გრანტები, აგრეთვე სავალუტო ბაზარზე უცხოური ვალუტის შესყიდვა.

მსოფლიო ფინანსურ ბაზრებს შორის სავალუტო ბაზარი თავისი მოცულობით უდიდესია. უკანასკნელ პერიოდში მსოფლიო სავალუტო ოპერაციების მოცულობა მნიშვნელოვნად გაიზარდა და მისი ყოველდღიური ბრუნვა მილიარდებს ითვლის. ფაქტობრივად სავალუტო ბაზარმა მიიღო გლობალური ხასიათი, ის მოქმედებს მსოფლიო მასშტაბით, მთელი დღე-ღამის განმავლობაში.

სავალუტო ბაზარი ორი მთავარი კომპონენტისაგან შედგება: საბირჟო ვაჭრობის ბაზარი და გარე საბირჟო სავალუტო ბაზარი, რომელიც ფაქტობრივად არის დილერთაშორისი (Forex-ი) და ბანკთაშორისი.

სავალუტო ბაზრის ძირითადი მონაწილეები არიან: ცენტრალური ბანკები, კომერციული ბანკები, სავალუტო ბირჟები, საინვესტიციო ფონდები, ექსპორტიორები, იმპორტიორები, საბროკერო კომპანიები, კერძო პირები.

სავალუტო სტრატეგია მრავალვარიანტულია. ზოგჯერ სავალუტო კურსის რეჟიმის არასწორი არჩევა იწვევდა მნიშვნელოვან ზარალს, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს სავალუტო პოლიტიკის განსაზღვრის სიფრთხილის აუცილებლობას.

სავალუტო კურსების „ცურვის“ სტრატეგია გამოიხატება იმაში, რომ სახელმწიფო არ ერევა სავალუტო კურსის დაწესებაში და იგი განისაზღვრება თავისუფალ სავალუტო ბაზარზე. როგორც პრაქტიკამ აჩვენა, კურსების „თავისუფალი ცურვა“ მოკლევადიან პერიოდში ზოგჯერ იწვევს ზედმეტად მაღალ ინფლაციას, რომლის პირობებშიც ქვეყანა დგება არჩევანის წინაშე: ან შეასუსტოს ინფლაციის ზრდა, რაც განაპირობებს უმუშევრობის ზრდას ან გაატაროს სრული დასაქმების პოლიტიკა და შეურიგდეს ფასების ზრდას. „მცურავი სავალუტო“ კურსების დროს სახელმწიფო არ ერევა რეგულირებაში, ამიტომ თუ ბაზარზე განხორციელდება სპეკულაციური თამაშები, მაშინ სავალუტო კურსების რყევა იქნება მნიშვნელოვნად დიდი, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ეკონომიკური კრიზისი.

„თავისუფლად ცურვის“ საპირისპიროს წარმოადგენს ფიქსირებული სავალუტო კურსები. მათი გამოყენების უპირატესობა მდგომარეობს ინფლაციის შეკავებაში და მადესტაბილურობის სპეკულაციის აღკვეთაში. თუ სახელმწიფო აწესებს და ინარჩუნებს ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ფიქსირებულ კურსს, რომელიც არ შეესაბამება რეალურად ჩამოყალიბებულს, მაშინ ეს შექმნის კრიზისულ ვითარებას ეკონომიკაში და გამოიწვევს უცხოური ვალუტის რეზერვების დიდ დანაკარგებს. პრაქტიკაში ფიქსირებული გაცვლის კურსის გავრცელებულ სახესხვაობად მიჩნეულია კურსის ე.წ. მიბმა მყარი ვალუტის მიმართ.

ვალუტების რეგულირებადი „ცურვა“ განსხვავდება „თავისუფალი ცურვისაგან“ იმით, რომ

სავალუტო კურსის დადგენის მომენტში თავისუფალ ბაზარზე მონაწილეობს ცენტრალური ბანკი, რომელიც აკავებს კურსის ცვალებადობას. ასეთ ვითარებაში სახელმწიფოსთვის აუცილებელია ვალუტის მნიშვნელოვანი რეზერვის ქონა. სხვა სახელმწიფოების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ რეგულირებადი „ცურვის“ არასწორად გამოყენებას მიყვავართ რეზერვების მნიშვნელოვან დანაკარგებთან. მისი მართვა კი მოითხოვს უმაღლეს პროფესიონალიზმს და შესაბამის მომზადებას.

სავალუტო სტრატეგიის როგორი ვარიანტია ყველაზე დღესდღეობით საქართველოს სავალუტო ბაზარზე?

საქართველოში მოქმედებს მართვადი მცურავი გაცვლითი კურსის რეჟიმი, რადგანაც მცურავი გაცვლითი კურსი ხელს უწყობს გრძელვადიან ეკონომიკურ ზრდას უფრო მეტად ვიდრე ეს ფიქსირებული კურსის პირობებში იქნებოდა შესაძლებელი. აქედან გამომდინარე ეროვნული ბანკის ამოცანას არ წარმოადგენს ლარის კურსის ფიქსაცია, შესაბამისად არ ხდება ბანკის ჩარევა სავალუტო ბაზრის პროცესში, გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა, როდესაც ადგილი აქვს კურსის მკვეთრ ცვლილებას.

ამრიგად, სავალუტო პოლიტიკა ნებისმიერი ქვეყნის საფინანსო პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია, რომელიც მოწოდებულია დაარეგულიროს სავალუტო ფასეულობებთან დაკავშირებული ეკონომიკური ურთიერთობები, ხელი შეუწყოს ეკონომიკის, განსაკუთრებით კი ექსპორტზე ორიენტირებული წარმოების განვითარებას, ქვეყანაში ინვესტიციებისათვის სასურველი გარემოს შექმნას, საერთაშორისო რეზერვების ზრდას, ეროვნული ფულადი ერთეულის სტაბილურობას და აქედან გამომდინარე მსოფლიო ეკონომიკაში ქვეყნის ინტეგრაციას.

პაატა კლდიაშვილი

ქუთაისის უნივერსიტეტის
ასისტენტ პროფესორი, თსუ-ს დოქტორანტი

აუდიტის სფეროს რეგულირების ცალკეული ასპექტები (საქართველოს კანონი და ეპროდირექტივის მოთხოვნები)

საქართველოს
ეკონომიკის
და
სტატისტიკის
ნაციონალური
სერვისების
აგენტობის
განმარტვნი

ნებისმიერ ქვეყანაში აუდიტის სფეროს რეგულირების (თვითრეგულირების) გამართული სისტემის არსებობა არის ერთ-ერთი მთავარი პირობა აუდიტორული მომსახურების მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფისა. აუდიტის სფერო საქართველოში, სადაც იგი, როგორც დამოუკიდებელი ფინანსური კონტროლის უმნიშვნელოვანესი სახე, არსებობის ორ ათეულ წელსაც კი არ ითვლის, განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებს, უპირველეს ყოვლისა ეფექტური საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზის უზრუნველყოფით. სავარაუდოა, რომ მსგავსი მოსაზრებების გამო მოხდა 2012 წლის 29 ივნისს საქართველოს პარლამენტის მიერ საქართველოს კანონის “ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ” მიღება, რომელიც 2013 წლიდან არსებითად ცვლის ქვეყანაში აუდიტის სფეროს რეგულირების სისტემის 1995 წლის 7 თებერვალს მიღებული და 2012 წლის ბოლომდე ძალაში არსებული საქართველოს კანონით “აუდიტორული საქმიანობის შესახებ” დადგენილ პრინციპებს. დავას არ იწვევს ის ფაქტი, რომ ამ უკანასკნელი კანონით განსაზღვრული რეგულირების სისტემა იყო მოძველებული და ეფექტურად ვერ ფუნქციონირებდა განსაკუთრებით ბოლო წლებში, რის გამოც მისი ჩანაცვლება აუცილებელი იყო თანამედროვე, ქართული რეალობის შესაფერისი და ამავე დროს, საერთაშორისო მოთხოვნების შესაბამისი რეგულირების სისტემით.

ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული საერთაშორისო ოფიციალური დოკუმენტი, რომელიც განსაზღვრავს აუდიტის სფეროს რეგულირების პრინციპებს არის ევროპარლამენტისა და ევროსაბჭოს დირექტივა 2006/43/EC – წლიური და კონსოლიდირებული ანგარიშგების სავალდებულო აუდიტის შესახებ (17.05.2006 წ., სტრასბურგი) და ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული დირექტივის მოთხოვნებთან საქართველოში აუდიტის სფეროს რეგულირების სისტემის შესაბამისობის ხარისხი არის მნიშვნელოვანი ინდიკატორი მომავალში ამ უკანასკნელის ეფექტური ფუნქციონირებისა.

საქართველოს ახლადმიღებული კანონის ზემოთ აღნიშნული დირექტივის მოთხოვნებთან შესაბამისობის კონკრეტული ასპექტების გაანალიზებამდე, მიზანშეწონილია აღვნიშნოთ, რომ ამ უკანასკნელის მოქმედება ვრცელდება მხოლოდ სავალდებულო აუდიტზე, ანუ მიიჩნევა, რომ სახელმწიფო ზედამხედველობის სისტემას უნდა დაექვემდებაროს მხოლოდ სავალდებულო

ბულო აუდიტი, ვინაიდან სწორედ მის მიმართ არსებობს მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესი. საქართველოს კანონით კი რეგულირება ხორციელდება როგორც სავალდებულო, ისე საინიციატივო (ნებაყოფილობითი) აუდიტზე. ეს ნიშნავს, რომ ჩვენი კანონმდებლობით რეგულირების სფერო უფრო ფართოა, ვიდრე ამას ევროდირექტივა მოითხოვს, თუმცა ვფიქრობთ, რომ ამასში საგანგაშო არაფერია. მეტიც, დადებით მომენტადაც შეიძლება განვიხილოთ, ვინაიდან სისტემის სწორად ორგანიზების შემთხვევაში მან უნდა უზრუნველყოს აუდიტორული მომსახურების მაღალი ხარისხი ქვეყანაში როგორც სავალდებულო, ისე საინიციატივო აუდიტის შემთხვევაში. ამასთან, დირექტივა აყენებს მხოლოდ მინიმალურ მოთხოვნებს გაერთიანების წევრი სახელმწიფოსათვის და არ ზღუდავს უფრო მაკრო ნორმების შემოღებას.

აღნიშნული დირექტივის მე-3 მუხლის თანახმად “თითოეულმა წევრმა სახელმწიფომ უნდა დანიშნოს კომპეტენტური ორგანო, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება სავალდებულო აუდიტორებისა და აუდიტორული ფირმების დამტკიცებაზე¹. კომპეტენტური ორგანო შეიძლება იყოს პროფესიული ასოციაცია იმ პირობით, რომ ის დაექვემდებარება მე-8 თავში განსაზღვრულ სახელმწიფო ზედამხედველობის სისტემას”. “ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ” საქართველოს კანონის მე-6 მუხლის შესაბამისად, საქართველოში პირს აუდიტის ჩატარების უფლება ეძლევა აუდიტორთა რეესტრში რეგისტრაციის შემდეგ. რეესტრს აწარმოებენ აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაციები და მასში რეგისტრაციისათვის როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირი განცხადებით მიმართავს იმ აკრედიტებულ პროფესიულ ორგანიზაციას, რომელშიც გაწევრიანებულია იგი. დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს კანონით განსაზღვრული ნორმა, რომლის შესაბამისადაც პირის რეესტრში რეგისტრაცია ხდება აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაციების მიერ, შესაბამისობაშია ზემოთ აღნიშნულ დირექტივასთან. აუცილებლად უნდა გავანალიზოთ ის, თუ აკრედიტებულ პროფესიულ ორგანიზაციებზე სახელმწიფო ზედამხედველობის სისტემა საქართველოში რამდენად შეესაბამება ევრო დირექტივის მოთხოვნებს. ამასთან დაკავშირებით დირექტივაში მოცემულია შემდეგი:

1. სახელმწიფომ უნდა განსაზღვროს ერთი ან რამდენიმე კომპეტენტური ორგანო წინამდებარე დირექტივით განსაზღვრული ამოცანების შესასრულებლად; ეს ორგანო იმგვარად უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ თავიდან იქნეს აცილებული ინტერესთა კონფლიქტი (მუხლი 35);

2. სახელმწიფო ზედამხედველობის სისტემის მართვაში ჩართული უნდა იყვნენ არაპრაქტიკოსი პირები, რომელთაც იციან სავალდებულო აუდიტის სფერო. თუმცა წევრ სახელმწიფოს შეუძლია სახელმწიფო ზედამხედველობის სისტემაში ჩართოს პრაქტიკოსი აუდიტორებიც, უმცირესობის სახით. სახელმწიფო ზედამხედველობის სისტემის მართვაში დასაქმებული პირები უნდა შეირჩეს დამოუკიდებლობის მოთხოვნისა და კანდიდატურების წარდგენის (ნომინაციის) გამჭვირვალე პროცედურის შესაბამისად (მუხლი 32);

3. ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემა იმგვარად უნდა იქნეს ორგანიზებული, რომ ის დამოუკიდებელი იყოს შემოწმებული სავალდებულო აუდიტორებისა და აუდიტორული ფირმების

¹ ვგულისხმობთ ორგანოს, რომელიც აუდიტორებს და აუდიტორულ ფირმებს მისცემთ სავალდებულო აუდიტის ჩატარების უფლებას

ბისაგან და ექვემდებარებოდეს სახელმწიფო ზედამხედველობას (მუხლი 29).

საქართველოს კანონით (მუხლი 8, პუნქტი 6), აუდიტორებზე/აუდიტორულ ფირმებზე ზედამხედველობა ხორციელდება მხოლოდ იმ არედიტებული პროფესიული ორგანიზაციის მიერ, რომლის წევრიც არის ეს აუდიტორი/აუდიტორული ფირმა. ამასთან, ასეთი ორგანიზაციების წევრების უმრავლესობა (შესაბამისად ხელმძღვანელებიც) არიან პრაქტიკოსი ბუღალტრები და აუდიტორები; აუდიტორის/აუდიტორული ფირმის ხარისხის კონტროლის სისტემის შემოწმებას აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაცია ახდენს ხარისხის კონტროლის შემოწმების მეშვეობით. თუმცა ამ უკანასკნელთა დამოუკიდებლობის ხარისხი ვერ იქნება დამაკმაყოფილებელი, მაშინ როცა ხარისხის კონტროლის სისტემის მონიტორინგის დებულებას და ხარისხის კონტროლის სისტემის შემოწმებელთა სერტიფიცირების წესებს შეიმუშავებს ბუღალტრთა საერთაშორისო ფედერაციის ნამდვილი წევრი აკრედიტებული ორგანიზაცია, ხოლო ხარისხის კონტროლის სისტემის შემოწმებელთა სერტიფიცირებას ანუ დანიშვნას ახდენს თავად აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაცია. უნდა ავლნიშნოთ, რომ შემოწმების მიერ შემოწმების შედეგად შედგენილი დასკვნის საფუძველზე საბოლოო გადაწყვეტილება აუდიტორის/აუდიტორული ფირმის შესახებ იღებს არა შემოწმებელი, არამედ პროფესიული ორგანიზაცია. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ავლნიშნოთ, რომ აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაციები ვერ იქნებიან თავისუფალი ინტერესთა კონფლიქტისაგან ისე, როგორც ამას ევრო დირექტივა მოითხოვს.

ინტერესთა კონფლიქტის თავიდან ასაცილებლად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, რომ აუდიტორების/აუდიტორული ფირმების საქმიანობის ხარისხის კონტროლის სისტემის მონიტორინგი განხორციელდეს არა პროფესიული ორგანიზაციების მიერ, არამედ ამისათვის შეიქმნას დამოუკიდებელი სახელმწიფო ორგანო საჯარო სამართლის იურიდიული პირის (სსიპ) სახით, დაკომპლექტდება არაპრაქტიკოსი პირებით (არა უმეტეს 10 ადამიანისა). იგი მის მიერვე დამტკიცებული დებულების შესაბამისად მოახდენს ხარისხის შემოწმებელთა სერტიფიცირებას, ხოლო სერტიფიცირებულ შემოწმებელთაგან კონკრეტული შემოწმების შერჩევა იქნება თავად აუდიტორის/აუდიტორული ფირმის პრეროგატივა, რომელიც საკუთარი სახსრებით მოახდენს ასევე შემოწმების პროცედურის ხარჯების დაფინანსებას ზემოთ აღნიშნული სსიპ-ის მიერ დადგენილი ზღვრული ნორმების ფარგლებში, ისევე როგორც ეს ხდება ალტერნატიული საგადასახადო შემოწმების შემთხვევაში. მიგვაჩნია, რომ ხარისხის კონტროლის ასეთი სისტემა მოგვცემს შემოწმების დამოუკიდებლობისა და ობიექტურობის უფრო მაღალ გარანტიას და ამავე დროს დაცული იქნება ინტერესთა კონფლიქტისაგან.

დირექტივაში მოცემულია (მუხლი 13), რომ სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს, სავალდებულო აუდიტორებს მოეთხოვებოდეთ მონაწილეობა უწყვეტი განათლების პროგრამებში, წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ მიმართ უნდა იქნეს გამოყენებული შესაბამისი სანქციები. იგივე მოთხოვნა აუდიტორების მიმართ ევროპის გარდა ასევე ასევე აშშ-შიც. საქართველოს კანონში ამასთან დაკავშირებით კი მოცემულია მხოლოდ ის, რომ განგრძობითი განათლების სტანდარტის შემუშავება, დადგენა და გამოყენება არის აკრედიტებული პროფესიული ორგა-

ნიზაციების ერთ-ერთი ფუნქცია (მუხლი 12), თუმცა კანონით უწყვეტი განათლების ვალდებულება აუდიტორებს ცალსახად დაკისრებული არ აქვთ. გამომდინარე იქედან, რომ უწყვეტი განათლება აუდიტორის კვალიფიკაციის შენარჩუნებისათვის დიდად მნიშვნელოვანია, მიგვაჩნია, რომ კანონში ეს ნორმა უნდა გასწორდეს და შესაბამისობაში მოვიდეს ღირეპტივის მოთხოვნებთან.

ღირეპტივის მე-15 მუხლის შესაბამისად, ყველა სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს, რომ სავალდებულო აუდიტორები/აუდიტორული ფირმები შეტანილი იქნენ საჯარო რეესტრში, სადაც მათ მიენიჭებათ ინდივიდუალური ნომერი. სარეესტრაციო ინფორმაცია უნდა ინახებოდეს რეესტრში ელექტრონული ფორმით და ელექტრონულადვე უნდა იყოს ხელმისაწვდომი საზოგადოებისათვის.

აუდიტორების/აუდიტორული ფირმების რეესტრის წარმოება გათვალისწინებულია ასევე საქართველოს კანონითაც, მაგრამ აქ რეესტრის წარმოება ხდება აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაციების მიერ, ამასთან, თითოეული ორგანიზაციის რეესტრში შეტანილია მხოლოდ მისი წევრი აუდიტორები/აუდიტორული ფირმები. თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ კანონის შესაბამისად ცალ-ცალკე უნდა იქნეს წარმოებული სავალდებულო აუდიტის ჩატარების უფლების მქონე პირთა რეესტრი და სავალდებულო აუდიტის ჩატარების უფლების არმქონე პირთა რეესტრი (რას ლოგიკურად მიგვაჩნია), დაინახავთ, რომ ქვეყანაში იარსებებს ორჯერ მეტი რეესტრი ვიდრე აკრედიტებული პროფესიული ორგანიზაცია იქნება, რაც შეიძლება აუდიტორული მომსახურების მომხმარებლებისათვის მოუხერხებელი და დამაბნეველი იყოს. ამიტომ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია რომ ზემოთ აღნიშნული სსიპ-ის მიერ იქნეს წარმოებული აუდიტორების/აუდიტორული ფირმების ერთიანი რეესტრი ცალ-ცალკე სავალდებულო აუდიტის ჩატარების უფლების მქონე პირებისა და სავალდებულო აუდიტის ჩატარების უფლების არმქონე პირებისათვის.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენს მიერ გაანალიზებული იქნა ევროღირეპტივისა და საქართველოს შესაბამისი კანონის ურთიერთმიმართების რამდენიმე მნიშვნელოვანი საკითხი და ჩამოვყალიბეთ ჩვენი ხედვები მათთან დაკავშირებით, თუმცა ვფიქრობთ, რომ ეროვნულ კანონმდებლობაში შეიძლება კიდევ არსებობდეს არაერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელთა ჰარმონიზაცია ევროპულ ნორმებთან დადებით გავლენას მოახდენს ჩვენს ქვეყანაში აუდიტის სფეროს განვითარებაზე.

გამოყენებული სიტყვატურა:

1. საქართველოს 1995 წლის 7 თებერვლის კანონი “აუდიტორული საქმიანობის შესახებ”;
2. საქართველოს 2012 წლის 29 ივნისის კანონი “ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის შესახებ”;
3. ევროპარლამენტისა და ევროსაბჭოს ღირეპტივა 2006/43/EC – წლიური და კონსოლიდირებული ანგარიშგებების სავალდებულო აუდიტის შესახებ. 17.05.2006 , სტრასბურგი, ჟურნ. “აუდიტი, აღრიცხვა, ფინანსები”, №2 (122), 2010 წ.

ნანა ლუსუტაშვილი

ქუთაისის უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

კრიტიკული აზროვნება და აქტიური სწავლება მენეჯმენტის დაუფლების პროცესში

საზღვარგარეთის ნებისმიერ უნივერსიტეტში კრიტიკული აზროვნების განსავითარებლად წარმატებით იყენებენ სწავლების აქტიურ მეთოდებს. სამწუხაროდ, ამ მიმართულებით ბევრ უმაღლეს სასწავლებელში საქმე არც თუ ისე კარგადაა, რაც ყოველად გაუმართლებელია. საჭიროა არსებული მდგომარეობის გადასინჯვა და სწავლების ისეთი აქტიური მეთოდების გამოყენება, რომლებიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფენ სასწავლო პროცესში პრაქტიკული ხასიათის ამოცანებისა და სიტუაციების გადმოტანას.

ბოლო პერიოდში სულ უფრო ცხადი ხდება, რომ განათლების მხოლოდ ტრადიციული ფორმების (ლექცია, სამინარულო და პრაქტიკული მეცადინეობები) გამოყენება ვერ უზრუნველყოფს სტუდენტთა კრიტიკული აზროვნების სათანადო დონის ფორმირებას. ფსიქოლოგების მიერ დადგენილია, რომ ადამიანის მესხიერებაში აღიბეჭდება ზეპირად გადმოცემული ინფორმაციის მხოლოდ 10%, ვიზუალურის 50%, ხოლო პრაქტიკული საქმიანობის პროცესში მიღებული ინფორმაციის-90%. ცოდნის აღქმა სასურველია ხორციელდებოდეს არა „მზამზარეული“ სახით, არამედ აქტიური შემოქმედებითი ძიებით. სტუდენტთა უმრავლესობა, რომლებსაც მიღებული აქვთ ფართო თეორიული ცოდნა, საერთოდ ვერ ახერხებენ მათ გამოყენებას პრაქტიკაში. საქმე იმაში მდგომარეობს, რომ ლექციაზე დასწრება და სპეციალური ლიტერატურის კითხვა მცირე შედეგს აძლევს დამწყებ მენეჯერს. მენეჯერული გამოცდილება ამ გზით არ გადაიციემა. ამიტომ აუცილებელია სწავლების ისეთი ფორმების დანერგვა, რომლებიც განუვითარებენ სტუდენტებს კრიტიკულ აზროვნებას, რადგან კრიტიკულად მოაზროვნე პიროვნება კრიტიკულად შეაფასებს ვითარებას, აწონ-დაწონის ალტერნატიულ თვალსაზრისს და მიიღებს გონივრულ გადაწყვეტილებას. კრიტიკული აზროვნება მოიცავს გააზრების რთულ პროცესს, რომელიც იწყება ინფორმაციის აღქმით და

მთავრდება გადაწყვეტილების მიღებით.

საზღვარგარეთის ნებისმიერ უნივერსიტეტში კრიტიკული აზროვნების განსავითარებლად წარმატებით იყენებენ სწავლების აქტიურ მეთოდებს. სამწუხაროდ, ამ მიმართულებით ბევრ უმაღლეს სასწავლებელში საქმე არც თუ ისე კარგადაა, რაც ყოველად გაუმართლებელია. საჭიროა არსებული მდგომარეობის გადასინჯვა და სწავლების ისეთი აქტიური მეთოდების გამოყენება, რომლებიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფენ სასწავლო პროცესში პრაქტიკული ხასიათის ამოცანებისა და სიტუაციების გადმოტანას.

განასხვავებენ სწავლების აქტიური მეთოდების შემდეგ ნაირსახეობას:

- კონკრეტული სიტუაციების მოდელირება;
- როლების გათამაშების მეთოდი;
- საქმიანი თამაშების ჩატარება.
- კონკრეტული სიტუაციების მოდელირების გამოყენების შემთხვევაში სასწავლო პროცესის სადავეები ძირითადად პედაგოგის ხელშია. იგი ახორციელებს საზოგადოების ეკონომი-

კური ცხოვრებისა და სამეურნეო პრაქტიკისათვის დამახასიათებელი კონკრეტული სიტუაციების შერჩევას, მის თეორიულ დახასიათებას, დასაბუთებას. ამასთან იგი კითხვების დასმის საშუალებით წარმართავს დისკუსიას უშუალოდ ცალკეულ სტუდენტთან და არ არის გამორიცხული სტუდენტთა შორისაც დისკუსიის გამართვა პედაგოგის ჩარევის გარეშე. დისკუსიის პროცესში მასწავლებელი ახორციელებს ცალკეული სტუდენტის მიერ წარმოდგენილი მოსაზრების შეფასებას, კომენტარს, უარყოფითი მომენტების (შეცდომების) კორექტირებას. ეს უკანასკნელი არ გამორიცხავს ისეთ ვითარებასაც, როდესაც მასწავლებლის და სტუდენტის მოსაზრება ყოველთვის ერთმანეთს არ ემთხვევა კონცეპტუალური თვალსაზრისით. სწავლების ამ მეთოდის გამოყენების პროცესში სტუდენტს გამოუმუშავდება უნარი კონკრეტული სამეურნეო ხასიათის პრობლემების თეორიული შეფასებისათვის. დახასიათებელი მეთოდის გამოყენება შესაძლებელია ნებისმიერი ეკონომიკური სასწავლო დისციპლინის შესწავლის შემთხვევაში.

როლების გათამაშების მეთოდის გამოყენებას ახასიათებს, კონკრეტული სიტუაციის გარჩევისას, კორექტივების შეტანა უშუალოდ სასწავლო პროცესში მონაწილე სტუდენტების მიერ, მასწავლებლის აქტიურად ჩარევის გარეშე. სტუდენტებს ამ გზით გამოუმუშავდება ანალიზური აზროვნების ჩვევები. მთლიანობაში ამ მეთოდის გამოყენება გულისხმობს შემდეგ აუცილებელ პროცედურებს: მეცადინეობის დასაწყისში მასწავლებელი ახორციელებს კონკრეტული სიტუაციის წარმოდგენას (მოდელირებას), რომელიც მაქსიმალურად უახლოვდება მართვის პრაქტიკიდან აღებულ მაგალითებს. ამის შემდეგ ხდება სტუდენტების „დანიშვნა ამა თუ იმ თანამდებობაზე“ (ანუ როლების განაწილება) გამომდინარე კონკრეტული სიტუაციის მოთხოვნების შესაბამისად. სტუდენტისათვის „თანამდებობის“ შერჩევა შესაძლებელია მოხდეს მასწავლებლის შეხედულებით ან უშუალოდ სტუდენტის სურვილის საფუძველზე.

სასწავლო პროცესის მაქსიმალური აქტივიზაციისათვის განსაკუთრებით მიზანშეწონილია **საქმიანი თამაშების** მოწყობა. აღნიშნული მეთოდის გამოყენებისას ხორციელდება მრავალი რთული კონკრეტული ამოცანის (სიტუაციის) მოდელირება. „ბიზნეს სიტუაცია“ ეს არის მოვლენათა და პრობლემათა ჩამონათვალი, იმ პიროვნების წინაშე, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებებს გარემომცველ გარემოზე ორიენტაციით. თამაშის ჩატარების პროცესში მისი მონაწილეები გამოიმუშავენ გადაწყვეტილებებს მათ ხელთ არსებული ინფორმაციის ეტაპობრივი დამუშავების გზით. საქმიანი თამაშების ჩატარების შემთხვევაში მასწავლებლის ჩარევა უშუალოდ სასწავლო პროცესში, თამაშის შესავალი ნაწილის გარდა, პრაქტიკულად გამორიცხულია.

აღნიშნული მეთოდისათვის დამახასიათებელია ფსიქოლოგიური ფაქტორი, როდესაც ადგილი აქვს ცალკეულ თანამდებობრივ პირებს შორის წარმოებაში არსებული საქმიანი ურთიერთობების იმიტაციას. აღნიშნული გარემოება ხელს უწყობს სტუდენტის შესაძლებლობების სრულად გამოვლენას, რაც მეტად მნიშვნელოვანია მომავალში ფსიქოლოგიური ფაქტორის გადალახვისათვის საწარმოში კოლეგებთან ურთიერთობისას. საქმიანი თამაშების დროს ხდება ცალკეულ თანამდებობრივ პირებს შორის რეალურ ცხოვრებაში არსებული ურთიერთობა

მედებისას ხასიათის წინააღმდეგობების ელემენტების იმიტაცია. ასეთი ვითარება მაქსიმალურად უწყობს ხელს სტუდენტის თეორიული ცოდნისა და საქმიანი თვისებების წარმოჩენას.

საქმიანი თამაშების ჩატარება ითვალისწინებს შემდეგ აუცილებელ პროცედურებს:

1. საქმიანი თამაშის მოსამზადებელი ეტაპი. თამაშის წარმატებით ჩატარებას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს აღნიშნული ეტაპის შესაბამისად გათვალისწინებული პროცედურების შესრულება. მასწავლებელი განსაზღვრავს თამაშის თემას. მისი ჩატარების მიზნებს. საქმიანი თამაშისათვის საჭიროა შევარჩიოთ ისეთი კონკრეტული სიტუაცია, რომელიც ატარებს პრობლემურ ხასიათს, ხოლო მისი გადაწყვეტა მოითხოვს მნიშვნელოვანი ტექნიკურ-ეკონომიკური ღონისძიებების განხორციელებას. მოვიყვანოთ ერთი ასეთი საქმიანი თამაშის მაგალითი: საწარმო (საამქრო) ვერ უზრუნველყოფს მიღებული შეკვეთების შესრულებას.

თამაშის მიზანი: გამოვალინოთ საწარმოში (საამქროში) შექმნილი მდგომარეობის მიზეზები და განვსაზღვროთ პრობლემის გადაჭრის გზები. ამ ეტაპზე მასწავლებელი შეიძლება კიდევ უფრო დაწვრილებით შეეხოს პრობლემის ცალკეულ ასპექტებს, მიუთითოს თამაშის წარმართვის შესაძლო მიმართულებები (სცენარი).

ამის შემდეგ უნდა ჩამოყალიბდეს ჯგუფი, განისაზღვროს მის შემადგენლობაში გაერთიანებული სტუდენტების თანამდებობათა განაწილება. ცალკეული სტუდენტი ეცნობა მისი თანამდებობისათვის განსაზღვრული უფლება-მოვალეობების ხასიათს, განსაკუთრებული ყურადღება მასწავლებელმა უნდა მიაქციოს ჯგუფის ლიდერის (მაგალითად, საწარმოს დირექტორი ან საამქროს უფროსი) შერჩევას.

2. უშუალოდ თამაშის პროცესი. “ლიდერი”, მასწავლებლის რეკომენდაციით, არჩევს წარმართვის მისაღებ ფორმას და ცდილობს გადაჭრას საწარმოში (საამქროში) წამოჭრილი პრობლემა. მაგალითად, ჩვენს მიერ დასახელებული საქმიანი თამაშის ჩატარების პროცესში, მას შეუძლია მდგომარეობის გარკვევისათვის “მოიწვიოს” საწარმოო თათბირი და მოისმინოს შესაბამისი ეკონომიკური, ტექნიკური, კომერციული სამსახურების წარმომადგენლების მოსაზრება, შეაჯამოს გამომსვლელების აზრი, სხვებთან ერთად დასახოს ერთობლივი ღონისძიებების გეგმა. მასწავლებლის ჩარევა გამართლებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა სტუდენტის მიერ დაშვებული შეცდომა, დროულად არ იქნება გამოვლენილი ჯგუფის წევრების მიერ.

3. თამაშის შედეგების შეჯამება. თამაშის მიმდინარეობა საბოლოოდ უნდა შეაფასოს მასწავლებელმა, იმის მიხედვით, თუ როგორ გაართვა თავი “ლიდერმა” დაკისრებულ მოვალეობას და უზრუნველყო პრობლემის ყველა ასპექტის განხილვა, ჯგუფის წევრების სრული დატვირთვა. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმას, თუ როგორ არის მიღწეული საბოლოო შედეგი-დასახულია თუ არა ყველა ღონისძიება. მდგომარეობის გამოსწორებისათვის შესაძლებელია თამაშის შედეგების წარმოდგენა წერილობითი ფორმით ჯგუფის ცალკეული მონაწილის მიერ. ამასთანავე, მასწავლებელი ახორციელებს თამაშის საბოლოო შედეგების კორექტირებას დაშვებული უზუსტობის გათვალისწინებით.

საქმიანი თამაშების წარმატებით გამოყენება შესაძლებელია ე.წ. დამაგვირგვინებელი დისციპლინების შესწავლისას, რომელთა წარმატებით აღქმისათვის აუცილებელია რამდენიმე

სასწავლო საგნის დაუფლება. ასეთებად შეიძლება ჩაითვალოს ნებისმიერი სპეციალობისათვის წამყვანი საგნები - ფინანსები, მიკროეკონომიკა, მეწარმეობა, პროექტების მართვა და ა.შ. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ამ კუთხით მენეჯმენტის საფუძვლები, რომელიც ითვალისწინებს ისეთი საგნების წარმატებით დაუფლებას, როგორცაა: მიკროეკონომიკა, სამეურნეო საქმიანობის ანალიზი, ბუღალტრული აღრიცხვა, შრომის ეკონომიკა, მმართველობითი ფსიქოლოგია, მართვის ეთიკა, საქმიანი ქაღალდები, მარკეტინგი და ა.შ. ასეთ პირობებში სტუდენტებს წარმატებით შეუძლიათ თავი გაართვან შემდეგ საქმიან თამაშებს: საწარმოს განვითარების სტრატეგია და ტაქტიკა თანამედროვე პირობებში; საწარმოს მარკეტინგული საქმიანობის სტრატეგიული ხაზის შემუშავება; საწარმოს (საამქროს) სამეურნეო საქმიანობის ეფექტიანობის ამადლების შესაძლებლობათა განსაზღვრა; საქმიანი მოლაპარაკებების წარმოების თავისებურებანი; კონფლიქტური სიტუაციების მოგვარება და ა.შ.

უმაღლეს სასწავლებლებში საქმიანი თამაშების ჩატარებისას სასურველია განიხილებოდეს უპირატესად საამქროს დონე, ვინაიდან ეს უფრო მისაწვდომია აუდიტორიისათვის.

საქმიანი თამაშების ჩატარებასთან დაკავშირებით აუცილებელია აღინიშნოს კიდევ ერთი გარემოება. საქმიანი თამაშის ჩატარება გულისხმობს საკმაოდ მაღალ აკადემიურ მოსწრებას და მაქსიმალურ დასწრებას მეცადინეობაზე.

საბოლოო ჯამში, სწავლების აქტიური მეთოდების გამოყენება უზრუნველყოფს სტუდენტების მმართველობითი კულტურის დონის ამადლებას.

ემზარ ჯულაყიძე

ეკონომიკის დოქტორი, აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

ორგანიზაციის მიზანი, გარემოსადმი ადაპტირებული სტრატეგია და სათანადო მართვის სტრუქტურა

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ეროვნული სააგენტო

ორგანიზაციის მიზანი - კონკრეტული საბოლოო მდგომარეობა ან სასურველი შედეგია, რომლისკენაც მიისწრაფვიან ერთად მომუშავე ადამიანები. ბუნებრივია, მიზანი იქმნება გენერალური მენეჯერის მიერ. თუმცა, შემდგომ მას სრულად უნდა იცნობდეს ორგანიზაციის ყველა წევრი, რათა ისინი საერთო საქმის თანამონაწილეებად იქცნენ.

მენეჯერული საქმიანობის შემოქმედებით ხასიათს პირველ რიგში მიეკუთვნება ის, რომ იგი ირჩევს როგორც წარმოების მიზანს, ასევე მისი შესრულების საშუალებას - სტრატეგიას. მკაცრი კონკურენციის პირობებში კიდევ უფრო ძლიერდება ხელმძღვანელის როლი ორგანიზაციის მიზნების ჩამოყალიბებისა და მისი მიღწევის საქმეში. ანუ, თანამედროვე პირობებში, მენეჯერის საქმიანობა არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ საგეგმო დავალებების შესრულებით. მისი ფუნქცია ბევრად უფრო მეტია. მათ შორის, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა - განაწილოს ორგანიზაციის პერსონალი როგორც მიმდინარე, ასევე სტრატეგიული ამოცანების შესასრულებელად. პრაქტიკა მოწმობს, რომ იმ სამეურნეო ხელმძღვანელებმა, რომლებმაც მიაღწიეს სასურველ შედეგებს, პირველ რიგში, განპირობებული იყო მკვეთრად განსაზღვრული სტრატეგიით. ფაქტობრივად, ყველა მათგანს გააჩნია თავისი “სახე” თანამედროვე პრაქტიკულ მენეჯმენტში.

ორგანიზაციის მიზნის სწორ ჩამოყალიბებას ბიზნესის სწორი ხედვის უნარი სჭირდება. არადა, ბიზნესის ხედვის უნარი - ეს ნიჭია და ყველას არ გააჩნია, ისევე, როგორც ლიდერული თვისებები. ამასთან დაკავშირებით არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ ბატონ ნ. მარკოზაშვილს: „ახალი ხედვის უნარი ადამიანს ან აქვს, ან არა. ამ უნარის გარეგან შემოტანა, ვთქვათ, სპეციალურად შედგენილი სასწავლო კურსის მეშვეობით, პრაქტიკულად შეუძლებელია... არსებობს გარკვეული ანალოგია ახალი ხედვის და ლიდერის თვისებებს შორის. ადამიანს ან აქვს ლიდერის თვისებები, ან - არა. ძნელია ასწავლო ლიდერობა იმას, ვინც ლიდერად არ დაბადებულა“ [2, გვ. 41].

შესაბამისად, თანამედროვე ორგანიზაცია, ამ ცვალებად სამყაროში, ვერ იქნება წარმატებული, თუკი მათ არ ეყოლება ისეთი მენეჯერი, რომელიც ერთდროულად შეძლებს ლიდერობისა და ეფექტური მენეჯმენტის უზრუნველყოფას. ზოგადად, ლიდერობა განიმარტება, როგორც “სწორი რაღაცების კეთება”, ხოლო მენეჯმენტი “რაღაცების სწორად კეთება”. თანამედროვე ორგანიზაციებს კი სჭირდებათ „სწორი რაღაცების სწორად კეთება“. დღეს, ეფექტური მენეჯმენტი და

ლიდერობა განუყოფელია ერთმანეთისგან. მენეჯერისათვის, ლიდერული თვისებებიდან, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი არის მისი უნარი, ისე მართოს ადამიანები, რომ თითოეულმა გააკეთოს ის, რაც საჭიროა და როგორც საჭიროა ისე, რომ ეს მას თვითონ სურდეს.

ცნობილია, რომ მიზანი განსაზღვრავს მართვის პროცესის შინაარსს. შესაბამისად, დღეს მენეჯერთა ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას წარმოადგენს ორგანიზაციის ისეთი სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც სრულად უპასუხებს თანამედროვე გამოწვევებს. მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის გამოცდილება ნათლად გვიჩვენებს, რომ ამ ქვეყნებში მცირე თუ მსხვილი კომპანიის გაკოტრების ძირითადი მიზეზი მეტ-ნაკლებად მაინც მისი არასწორი სტრატეგია იყო.

ორგანიზაციის თანამედროვე სტრატეგია განიხილება როგორც მისი გრძელვადიანი განვითარების ძირითადი მიმართულება, რომელიც მოიცავს მისი საქმიანობის სფეროს, მიზნის მიღწევის გზებსა და საშუალებებს, ორგანიზაციის შიგა ურთიერთობებსა და მის პოზიციას გარე სამყაროსადმი. ამდენად, სტრატეგია ეს არის ლოგიკური თანმიმდევრობით დალაგებული გარკვეული ნაბიჯების ერთობლიობა წარმატებული ბიზნესის საწარმოებად, რომელიც ორგანიზაციამ მომავალში უნდა განახორციელოს. მაგრამ ცვალებად და რიგ შემთხვევებში არასაკმარისად პროგნოზირებად გარემოში რთულდება გრძელვადიანი დაგეგმვის პროცესი. შესაბამისად, საჭიროა არსებული სტრატეგიის სისტემატური განახლება. მხოლოდ ერთ ღოგმატურ სტრატეგიაზე დაყრდნობა ვერ გამოიღებს სასურველ შედეგს. თანამედროვე მენეჯმენტი ვალდებული ხდება იმუშაოს იმაზე, რომ შეანაცვლოს უკვე შექმნილი სტრატეგია ევოლუციური სტრატეგიებით. ამისათვის კი, მენეჯერს უნდა გააჩნდეს იმის უნარი, რომ დაინახოს საზოგადოებაში მიმდინარე მოვლენები და მის სამოქმედო ინდუსტრიაში განხორციელებული სათანადო ცვლილებები, რომ მის საფუძველზე შეძლოს სწორად დაგეგმოს ბიზნესი. ანუ, შეიმუშაოს მოქნილი სტრატეგია. ამ თვალთახედვით, სტრატეგია ნაწილობრივ ითვალისწინებს მუდმივად ცვლად გარემო ფაქტორებს, ნაწილობრივ კი - მენეჯერთა ძალისხმევის ახალ შესაძლებლობებს, თუ როგორ გავხადოთ სტრატეგია უფრო სრულყოფილი და ქმედითუნარიანი. აქაც შეიძლება გავაკეთოთ სათანადო დასკვნა, რომ ბიზნესში წარმატების მიღწევის შემდეგი პირობა ცვლად გარემოსადმი ადაპტირებულ სტრატეგიაშია.

არა ნაკლებ მნიშვნელოვანია, გარემოსადმი ადაპტირებული სტრატეგიის სათანადო აღსრულება. სტრატეგიის დანერგვის პროცესი გულისხმობს მენეჯერულ ხედვას, თუ რა უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ სტრატეგიამ რეალურად იფუნქციონეროს, ანუ მოხდეს დაგეგმილის პრაქტიკული რეალიზაცია. იგი მოიცავს ისეთი მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურის შექმნას, რომელიც შეძლებს წარმატებით აღასრულოს ადაპტირებული სტრატეგია. ეს პრობლემა დამოკიდებულია არა მხოლოდ გენერალურ მენეჯერზე და არა მარტო ცალკეული სტრუქტურული ქვედანაყოფების მენეჯერების კვალიფიკაციაზე, არამედ მთლიანად ორგანიზაციის ქცევაზე, პერსონალის მოტივაციაზე მიიღოს სასურველი შედეგი. ეს კი შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მთელი პერსონალი დაინტერესებულია ფირმის მიზნების მიღწევაში. შესაბამისად, წარმატების მიღწევის შემდეგი პირობა, მენეჯერისა და დაქვემდებარებული პერსონალის შეთანხმებულ მუშაობას გულისხმობს. ისინი ერთ გუნდს უნდა ქმნიდნენ და მოტივირებულები უნდა იყვნენ მმართველობითი გადაწყვეტილებების გათვლილ ვადაში შესრულების უზრუნველსაყოფად.

ორგანიზაციის საკვანძო ელემენტად ითვლება მისი სტრუქტურა, ანუ ის კავშირები, რომელიც ორგანიზაციის ელემენტებსა და მის კონსტრუქციას შორის არსებობს და რომლის საფუძველზეც ხდება მისი მართვა. აღნიშნულ პრობლემაზე ყურადღებას ამახვილებს მენეჯმენტის დარგში თანამედროვეობის უდიდესი თეორეტიკოსი პიტერ დრაკერი – მართვის საკითხებზე მრავალი სახელმძღვანელოს ავტორი, რომელიც აღნიშნავს, რომ „რამდენადაც მისია განსაზღვრავს სტრატეგიას, იმდენად სტრატეგია განსაზღვრავს ორგანიზაციულ სტრუქტურას“ [4, გვ. 5].

მენეჯმენტის მეცნიერება ცნობს სხვადასხვა სახის ორგანიზაციულ სტრუქტურებს. თუმცა ყველა სტრუქტურის საფუძველი ხაზობრივი ან ფუნქციური მიდგომების ან, მათი შერწყმის ორგანიზებაა. ორგანიზაციული სტრუქტურები შეიძლება დაიყოს მართვის დონეთა რაოდენობის მიხედვითაც. ყველა მათგანს აქვს თავისი მეტ-ნაკლები პოზიტიური და ნეგატიური მხარეები. მაგრამ თანამედროვე მენეჯმენტი მოითხოვს შეიქმნას “ბუნებრივი”, მოქმედ სტრატეგიაზე მორგებული ორგანიზაციული სტრუქტურა, თავისი ფორმალური და არაფორმალური ურთიერთობებით, რომლის პირობებშიც უპირატესობა მიენიჭება ცოდნას, გამოცდილებას, ინიციატივას და ახალი იდეების განხორციელებისკენ სწრაფვას უკეთესი საბოლოო შედეგების მისაღწევად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ეჯიბაძე ო. მართვის მომავალი. ელექტრონული ჟურნალი „საზოგადოებრივი მეცნიერებები“, www.education.ge
2. მარკოზაშვილი ნ., ნდობა. ჟურნ. - „ბიზნესი: ადამიანები, მეთოდები, სტრატეგიები. მარტი, 2007 წ., №1. www.sapientisat.ge
3. ცომაია აკ., სტრატეგიული მენეჯმენტი. ახალი ეკონომიკური სკოლა - საქართველო. <http://www.nes-georgia.org/publicationsa.php>
4. Питер Ф. Друкер. Задачи менеджмента в XXI веке, http://www.koob.ru/drucker_peter/

როგორც არაპირდაპირი ანაზღაურება, შედის პენსიები, ავადმყოფობის ანაზღაურება, დაზღვევის დაფარვა და სამსახურებრივი ავტომანქანები. იგი მოიცავს იმ ანაზღაურების ელემენტს, რომელიც ნაღდი ფულით ანაზღაურებისას სხვადასხვა დამატების სახით ეძლევათ, აგრეთვე დაქირავებულთა უზრუნველყოფას (მაგალითად, წლიური შვებულების ხარჯებს).

არაფინანსური წახალისება - ამ წახალისებაში შედის ნებისმიერი წახალისება, რომელიც ფოკუსირდება მიღწევების, აღიარების, პასუხისმგებლობის, გავლენისა და პირადი განვითარების მოთხოვნებზე.

ანაზღაურების დონე - არის ხელფასის ნორმა სამუშაოზე, რაც განსაზღვრულია საბაზრო დონეზე დაყრდნობით, სამუშაოს სირთულეების შეფასებით, ფორმალური და არაფორმალური პროცესებით და ზოგჯერ კოლექტიური შეთანხმებებით.

სამუშაოს და ცალკეული პიროვნების **ანაზღაურების დონე** განისაზღვრება შემდეგი ფაქტორების შერწყმით, კერძოდ:

- სამუშაო ადგილის გარე ღირებულება (გარე ფარდობითობა) - სამუშაოს საბაზრო ნორმა, რომელზეც გავლენა მოახდინა გარე შრომის ბაზარზე მოქმედმა ეკონომიკურმა ფაქტორებმა; ეს ნორმები ანალიზდება (შეფასდება) საბაზრო ნორმების შესწავლის საშუალებით;

- სამუშაოს შიდა ღირებულება (შიდა თანაფარდობა) - სამუშაოს შედარებითი ღირებულება შრომის ბაზარზე, როგორც ეს შეფასებულია სამუშაოს სირთულის შეფასების ფორმალური და არაფორმალური მეთოდებით;

- პიროვნების ღირებულება - ღირებულება, რომლითაც ფასდება ადამიანი, ოფიციალური და არაოფიციალური შეფასებით ან მწარმოებლურობის მართვის პროცესებით;

- კოლექტიური ხელშეკრულება - ანაზღაურების შესახებ პროფკავშირებთან მოლაპარაკება.

ანაზღაურების დონეზე მოქმედებს შემდეგი ეკონომიკური ფაქტორები:

მოთხოვნა-მიწოდება - ეკონომიკური კონკურენციის კლასიკური თეორია აცხადებს, რომ ანაზღაურების დონე შრომის ბაზარზე განისაზღვრება მოთხოვნა - მიწოდების კრიტერიუმებით. „სხვა თანაბარ პირობებში“, თუ სამუშაო ძალის მიწოდება აჭარბებს მოთხოვნას, ანაზღაურების დონე ეცემა; თუ, სამუშაო ძალაზე მოთხოვნა აჭარბებს მიწოდებას, ანაზღაურება იზრდება. ანაზღაურება მაშინაა სტაბილური, როდესაც მოთხოვნა-მიწოდება თანაბარია.

კლასიკური თეორია ეფუძნება პრემბულას, რომ არსებობს „თანაბარი პირობები“ და რომ არსებობს სამუშაო ძალის „სრულყოფილი ბაზარი“. რეალურად აშკარაა, რომ არ არსებობს „თანაბარი პირობები“ და არც სრულყოფილი ბაზარი.

ეფექტიანი ხელფასის თეორია - ვარაუდობს, რომ ფირმები ანაზღაურებენ მეტს, ვიდრე საბაზრო ნორმაა, რადგან თვლიან, რომ ანაზღაურების მაღალი დონე გაზრდის შრომის ნაყოფიერებას და საბოლოოდ წარმოების ეკონომიკურ ეფექტიანობას. ეს თეორია ცნობილია, როგორც „მაღალი ხელფასების ეკონომიკა“.

ადამიანური კაპიტალის თეორია - ამტკიცებს, რომ ადამიანებში კაპიტალის დაბანდება ზრდის მათ ფასეულობას ფირმაში. ცალკეული ადამიანები ეცდებიან მოგების მიღებას მათში

ინვესტირებით და ფირმებიც აღიარებენ, რომ მათი დაქირავებულების ფასეულობა დაჯილდოებული იქნება. ადამიანური კაპიტალის თეორია ხელს უწყობს კვალიფიკაციაზე დაფუძნებული ან კომპეტენტურობასთან დაკავშირებული ანაზღაურების გამოყენებას, როგორც წახალისების მეთოდს. იგი საფუძველს უქმნის ცალკეული ადამიანის საბაზრო ღირებულების კონცეფციას, რომელიც მიგვითითებს იმაზე, რომ ადამიანებს საკუთარი ღირებულება გააჩნიათ ბაზარზე.

წახალისების სისტემა გამოხატავს იმას, თუ რას აფასებს ორგანიზაცია და რისი გადახდისთვისაა მზად. წახალისების მართვის მთლიან მიზანს წარმოადგენს ორგანიზაციის მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ამოცანების მიღწევაში დახმარება იმით, რომ მათ ჰყავდეს კვალიფიციური, კომპეტენტური და კარგად მოტივირებული სამუშაო ძალა.

დაქირავებულის თვალსაზრისით წახალისების სისტემას მოეთხოვება:

- მოეპყრას მათ, როგორც აქციონერებს, რომელთაც აქვთ უფლება მონაწილეობა მიიღონ წახალისების პოლიტიკის შემუშავებაში, რომელიც მათზე გავლენას ახდენს;
- დააკმაყოფილოს მათი მოლოდინი, რომ სამართლიანად მოექცევიან, მიუკერძოებლები და თანმიმდევრულები იქნებიან მათ მიერ შესრულებულ სამუშაოსთან და მიღწევებთან მიმართებაში;
- იყოს გამჭვირვალე - მათ უნდა იცოდნენ, როგორია ორგანიზაციაში წახალისების სისტემა და რა გავლენას ახდენს ეს სისტემა მომუშავეზე.

წახალისების სტრატეგიამ უნდა განსაზღვროს ორგანიზაციის ჩანაფიქრი, თუ როგორ უნდა განვითარდეს **წახალისების პოლიტიკა** და პროცესები ბიზნესის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. წახალისების ეფექტიანი სტრატეგია:

- ეფუძნება კორპორაციის ფასეულობებსა და რწმენას;
- გამომდინარეობს ბიზნესის სტრატეგიიდან და მასში წვლილიც შეაქვს;
- წარიმართება ბიზნესის მოთხოვნებით და მიესადაგება ბიზნესის სტრატეგიას;
- აერთიანებს ორგანიზაციის და ინდივიდუალურ კომპეტენტურობას;
- შეესაბამება ორგანიზაციის შიგა და გარე გარემო პირობებს - სტრატეგიის არსი დამოკიდებული უნდა იყოს ამ გარემოებებზე;
- პერსპექტიულია და განხორციელებადი.

წახალისების პოლიტიკა იძლევა რეკომენდაციებს გადაწყვეტილებების მიღებასა და მოქმედებაზე. იგი ეხება ისეთ საკითხებს როგორცაა:

- კონკურენტული ანაზღაურება. „ანაზღაურების პოლიტიკა“ ან „ანაზღაურების მდგომარეობა“ ორგანიზაციაში მიგვითითებს იმაზე, თუ რამდენად უნდა ორგანიზაციას იყოს „ბაზრით წარმოებული“, ე.ი. ურთიერთობა, რომელიც სურს მას შეინარჩუნოს ანაზღაურების დონესა და საბაზრო ნორმებს შორის.
- შიდა სამართლიანობა - პოლიტიკა გვიჩვენებს იმ დონეს, თუ რამდენადაა შიდა სამართლიანობა უპირველესი კრიტერიუმი;
- დამოკიდებული ანაზღაურება - რამდენად მიაჩნია ფირმას, რომ ანაზღაურება განსხვავებული იქნება მწარმოებლურობის, კომპეტენტურობის და უნარის მიხედვით;

- ინდივიდუალური და ჯგუფური წახალისება - წახალისების აუცილებლობა ცალკეული ადამიანებისა და ჯგუფის მწარმოებლურობაზე კონცენტრირებით;
- წახალისების უპირატესობები - რა დონით უნდა ორგანიზაციას ყურადღება გაამახვილოს წახალისების გაზრდაზე ძირითადი მოთამაშეების მცირე ჯგუფისათვის, ან რამდენად აღიარებს წახალისების აუცილებლობას, რაც ხელს შეუწყობს ბევრი ადამიანის მდგრად სრულყოფას;
- მოქნილობა - დასაშვები მოქნილობა წახალისების სისტემაში; შეფასების დონე, რომელიც აუცილებელია პოლიტიკის გამოყენების დროს; კონტროლის დონე, რომელიც მომდინარეობს ცენტრიდან;
- გადაცემა - უფლებამოსილების ის ოდენობა, რაც გადაეცემათ ჰორიზონტალურ მენეჯერებს ანაზღაურების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების მიზნით;
- პარტნიორობა - რამდენად მიაჩნია ორგანიზაციას, რომ წარმატება გაზიარებულია დაქირავებულებთან;
- გამჭვირვალობა - რამდენად უნდა შექდებოდეს წახალისების პოლიტიკა და პრაქტიკა.

ირაკლი პინუშკაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი. ქუთაისის უნივერსიტეტი

მეორადი ავტომობილების ბაზრის კვლევა
ქალაქ ქუთაისში

საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების მინისტრის განკარგულებაში

საქართველოში არსებული მდგრადი განვითარება, ქვეყნისა და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ახალ ეტაპზე გადასვლამ ბაზრის კვლევის ახალი მეთოდების გამოყენება მოითხოვა. ამ მეთოდებით შესაძლებელია ცალკეულ დარგში მაქსიმალურად მაღალი ეფექტის მიღება, შესაბამისად აუცილებელია წინასწარი კვლევის ჩატარება, რათა გამოვლენილ იქნას ის არსებითი ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ სხვადასხვა მომხმარებლის მოთხოვნებს მოცემული მომსახურების მიმართ. ჩვენს შემთხვევაში, მეორადი ავტომანქანების ბაზრის მიმართ ქალაქ ქუთაისში.

ქუთაისში მეორადი ავტომანქანების ბაზრის უფრო ღრმა სეგმენტაციისათვის მნიშვნელოვანია შემდეგი ჯგუფების ფაქტორთა გამოყოფა: დემოგრაფიული, სოციალური და ფსიქოლოგიური. პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება განსხვავებები მომხმარებელთა მოთხოვნილებებს შორის, რომლებიც განპირობებულია სქესის, ასაკისა და საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. ფაქტორთა მეორე ჯგუფშია განსხვავებები განათლების, პროფესიისა და შემოსავლების სიდიდის მიხედვით. მესამე ჯგუფს კი უნდა მიეკუთვნოს ფაქტორები, რომლებიც ხსნიან ბაზარზე მომხმარებელთა ქცევის თავისებურებებს და შექმნის მოტივაციებს. ასეთ ფაქტორებს მიეკუთვნება: ადამიანის ცხოვრების სტილი, საქონლის ყიდვის მიზანი (მაგალითად, შეიძლება მომხმარებელმა კონკრეტული ავტომანქანის მოდელი შეიძინოს განსაკუთრებული საჭიროებისათვის, ან თუნდაც სხვებისაგან განსხვავების სურვილით და ა. შ.). ასევე აღსანიშნავია მათი რეაქცია მარკეტინგის პროგრამის სხვადასხვა ელემენტებზე (ფასი, ხარისხი, გაყიდვის ადგილი, რეკლამა და ა.შ.).

ცხადია, შეუძლებელია ყველანაირი მომხმარებლის კონკრეტული მოთხოვნილების დაკმაყოფილება. ამიტომ, აუცილებელია გამოიყოს მომხმარებელთა ისეთი ჯგუფები, რომლებსაც ერთნაირი სოციალური ქცევა, სამომხმარებლო ჩვევა, ან სხვა განმასხვავებელი კრიტერიუმი გააჩნიათ.

ამის საფუძველზე შესაძლებელია, ყურადღების ფოკუსირება სამომხმარებლო ბაზრის ცალკეული სეგმენტისადმი. ბაზრის სეგმენტირების საფუძველია იდეა იმის შესახებ, რომ მომხმარებლები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან და შესაბამისად, ბაზარიც განიცდის დიფერენციაციას. სეგმენტირების მეშვეობით, მეორადი ავტომობილების ბაზარზე მყოფმა ფირმებმა თუ კერძო პირებმა ყურადღება უნდა გაამახვილონ შემდეგ პირობებზე:

- 1. მომხმარებელთა მოთხოვნილებების მაქსიმალური დაკმაყოფილება;

2. საქონლისა და მწარმოებლის კონკურენტუნარიანობის დონის ამაღლება, კონკურენტული უპირატესობების გაძლიერება;

3. ბაზრის აუთვისებელი სეგმენტების ათვისება და შესაბამისად, კონკურენტული ბრძოლისათვის თავის არიდება;

4. მარკეტინგული საქმიანობის მიმართვა კონკრეტული მომხმარებლის ინტერესებისადმი. ამისათვის ჩვენ მივმართეთ კვლევას, სადაც განვაზოგადეთ სხვადასხვა ფასიანი ავტომობილების ბაზარი და იგი დავეყავით სამ ტიპად:

ცხრილი 1

ავტომობილების ბაზრის დიფერენცირება

ძვირადღირებული	BMW X5	MERCEDES-BENZ
საშუალოფასიანი	VOLKSWAGEN	MITSUBISHI
შედარებით იაფფასიანი	OPEL	HONDA

გამოკითხვა ჩატარდა იმერეთის რეგიონში, კერძოდ, ქ. ქუთაისში, ვინაიდან მეორადი ავტომობილების ბაზარი იმერეთის რეგიონში, მხოლოდ ქუთაისში ფუნქციონირებს. მეორადი ავტომობილების ბაზრის კვლევისას გამოკითხვის ანკეტა შეიცავდა შემდეგ საკითხებს:

- მეორადი ავტომობილების ბაზრის მიერ მომხმარებელთა დაკმაყოფილების ხარისხი;
- საყვარელი მარკისადმი ერთგულება;
- ფასებისადმი მომხმარებლის მგრძობიანობა;
- შეთავაზებული კომფორტი;
- ეკონომიურობა ექსპლუატაციისას.

იმერეთის რეგიონში საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მომსახურების სააგენტოს დასავლეთ საქართველოს სამმართველოს ქუთაისის განყოფილების მონაცემებზე დაყრდნობით, 2007 – 2010 წლებში შემდეგი მარკის (BMW; HONDA; MERCEDES-BENZ; MITSUBISHI; OPEL; VOLKSWAGEN) – ის 19.743 ერთეული მეორადი ავტომანქანა იქნა რეგისტრირებული, რომელთა შორის 1451 – BMW-ს მარკისაა, 894 – HONDA – ს, 4534 – MERCEDES-BENZ – ის, 1585 – MITSUBISHI – ს, 4688 – OPEL – ის ხოლო 2413 – VOLKSWAGEN – ის მარკის.

კვლევისათვის საინტერესო მომხმარებელთა ჯგუფებს ძირითადად წარმოადგენს მამაკაცები: 18 - წლიდან 65-წლამდე; ქალები: 18-დან 60 წლამდე, რადგან ცნობილია, რომ ამ ასაკობრივი ჯგუფების მოსახლეობა წარმოადგენს ავტომობილების ძირითად მომხმარებელს.

კვლევის ჩატარების პროცესში, ქუთაისის, მასშტაბით გამოკითხული იქნა 100 ადამიანი. გარკვეულ იქნა გამოკითხულთა დამოკიდებულება ზოგადად მეორად ავტომობილებზე. რის შედეგადაც ჩამოყალიბდა იმერეთის რეგიონის მომხმარებელთა შემდეგი ზოგადი სურათი. გამოკითხვით გამოვავლინეთ მომხმარებელთა ოთხი ასაკობრივი ჯგუფი, რომელთა თანაფარდობის შემდეგი სახე გააჩნია (იხ. ცხრილი №2)

ცხრილი 2

მომხმარებელთა ასაკობრივი ჯგუფები

ასაკი	გამოკითხულთა რაოდენობა
20 – 25 წლამდე	40
25 – 30 წლამდე	33
30 – 40 წლამდე	13
40 და მეტი	14

გამოკითხულთა უმეტესობას საქონლის სპეციფიკიდან გამომდინარე წარმოადგენდნენ 35 წლამდე მომხმარებლები (70%).

გამოკითხვამ გვიჩვენა, რომ მომხმარებლები იყოფიან სამ ჯგუფად: პირველი ჯგუფი უპირატესობას ანიჭებს ძვირადღირებულ და ჯიპის ტიპის ავტომობილებს; მეორე ჯგუფი უპირატესობას უფრო საშუალოფასიან ავტომობილებს ანიჭებს, რომელთა მომსახურების საერთო დღიური ხარჯი შედარებით დაბალია პირველ ჯგუფთან შედარებით; ხოლო მესამე ჯგუფში შემავალი მომხმარებლები უპირატესობას ანიჭებდნენ მცირეფასიან და მცირეელიტრიანი ავტომობილებს. ამას ადასტურებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მომსახურების სააგენტოს დასავლეთ საქართველოს სამმართველოს ქუთაისის განყოფილების მონაცემებიც (იხ. ცხრილი №3)

ცხრილი 3

მომხმარებელთა დიფერენცირება

მოდელები	მერსედესი	ბმვ X3 და X5	ოპელი	ფოლკსვაგენი
ჯიპი	586	263	2079 უნივერსალი	43
სედანი	3699	1105	1157	1584
ჰენჩბეკი	184 კუპე	18	1336	717

ცხრილიდან ნათლად ჩანს, რომ მომხმარებელთა ნაწილი ჯიპის ტიპის ავტომობილებს უპირატესობას ანიჭებს შემდეგი ფაქტორების გათვალისწინებით:

1. უსაფრთხოება;
2. მაღალი გამავლობა;
3. კომფორტი;
4. სხვებისაგან განსხვავებულობის სურვილი.

მომხმარებელთა ნაწილი კი უპირატესობას ანიჭებს საშუალოფასიან და საშუალოტევადობის ავტომობილებს:

1. საშუალო ხელმისაწვდომი ფასი;
2. ეკონომიურობა;
3. კომფორტი.

მესამე ჯგუფი კი უპირატესობას შედარებით მცირეფასიან, მცირეელიტრაჟიან ავტომობილებს ანიჭებს. მათი აზრით მთავარია:

1. ეკონომიურობა;
2. შედარებით დაბალი ფასი;
3. გადაადგილების საშუალება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, პირველ ჯგუფში შემაჯავლი მომხმარებელი მზადაა გადაიხადოს მეტი, მაგრამ მიიღოს უმაღლესი კომფორტი, მაქსიმუმამდე უნდა იყოს აყვანილი უსაფრთხოება, ამასთანავე არ გამორიცხავს ქვეყნის მაღალმთიან რეგიონებში გადაადგილების შესაძლებლობას და ამიტომაც, უპირატესობას ანიჭებს მაღალი გამავლობის კომფორტულ ავტომობილებს.

მეორე ჯგუფში შემაჯავლი მომხმარებელისათვის მთავარია შედარებით ხელმისაწვდომი ფასი, საშუალო და შედარებით საშუალოზე მაღალი კომფორტი. ამიტომ არჩევანს აკეთებენ სოლიდურ უფრო კლასიკურ ავტომობილებზე. „მერსედესი“, „სედანი“, „კუპე“: „ბმვ 520“ – „525“, „აუდი ა4“ – „ა6“, „ფოლკსვაგენი პასატი“, „ბორა“, „ჯეტა“.

მესამე ჯგუფში შემაჯავლი მომხმარებელი უპირატესობას ანიჭებს ეკონომიურობას, შეძენისას შედარებით დაბალ ფასს. მათთვის მანქანა წარმოადგენს გადაადგილებისათვის აუცილებელ საშუალებას და ყურადღებას არ ამახვილებს მის უსაფრთხოების დაბალ ნორმებსა და კომფორტზე. ისინი შეიძენენ DAIHATSU – ს, ; CHIKVACHENTO – ს, OPEL CORSA – ს, NISAN MICRA – ს და ამგვარი ტიპის ავტომანქანებს, რომლებიც გამოირჩევიან ზეეკონომიურობით, ქალაქში მანევრირებით და როგორც ავლნიშნეთ ამგვარი ავტომანქანის შეძენა ხელმისაწვდომია

ინდივიდუალური კვლევის შედეგად იმერეთის რეგიონში მეორადი ავტომობილების ბაზარზე გამოვლინდა 30 - მდე მეორადი ავტომანქანების გადმოყვანი (ავტომანქანებით მოვაჭრე). მათ მიერ სხვა ქვეყნებიდან (გერმანია, ჰოლანდია, ინგლისი, აშშ-ი, დუბაი, იაპონია) ერთ თვეში დაახლოებით 80 დან 120 ავტომანქანამდე გადმოიზიდება, თუმცა ამ ავტომანქანათა უმეტესი ნაწილი (70 – 80 %) რუსთავის ავტობაზრობაზე იყიდება, რაც განპირობებულია იმერეთის რეგიონში რეალური ავტობაზრობის არარსებობით. ის შემოღობილი ტერიტორია, რომელიც დღეს ქ. ქუთაისში, ავტოქარხნის ტერიტორიაზეა განთავსებული და ავტობაზრობად იწოდება, რეალურად ვერ უზრუნველყოფს ავტომობილების გაყიდვის კონკურენტულ გარემოს. აღნიშნულ ტერიტორიაზე გასაყიდი ავტომობილების მხოლოდ მეოთხედი თუ დაეტევა, ხოლო შემოღობილს გარეთ ავტომობილების გაყიდვას საპატრულო პოლიცია და მერიის ადმინისტრაცია რბილად რომ ვთქვათ დაჯარიმებით ემუქრება. ამიტომ ავტომოვაჭრეები იძულებულნი არიან ავტომანქანები რუსთავის ავტობაზრობაზე წაიყვანონ გასაყიდად. ამ ფაქტორს ემატება იმერეთის რეგიონში და კერძოდ ქუთაისში მოსახლეობის დაბალი მყიდველობითი უნარი, გასანბაჟებელი ავტომანქანის განბაჟების განსაზღვრული ვადა, მყიდველთა მცირე რაოდენობა და ა.შ.

აღსანიშნავია, რომ იმერეთის რეგიონის მომხმარებელიც ავტომანქანის შეძენას ქუთაისის ავტობაზრობის ნაცვლად რუსთავის ავტობაზრობაზე არჩევს. გამოკითვამ დაადასტურა, რომ მყიდველთა 80%-მა რომელთანაც პირადი გამოკითხვა განვახორციელე, გამოკითხვისას აღნიშნა, რომ დღეს შაბათია და უბრალოდ ბაზარს გადახედა, რათა სასურველი მარკისა და მოდელის დაახლოებითი ფასი სცოდნოდა. თუ შემთხვევით მისთვის მისაღებ ფასად კარგ ავტომანქანას მიაგნებდა, შეიძენდა, თუ არა, მეორე დღეს კვირას, მაინც რუსთავის ავტობაზრობაზე აპირებდა წასვლას სასურველი ავტომანქანის შესაძენად. მხოლოდ გამოკითხულთა 20% იძენს ავტომანქანას ქუთაისის ავტობაზრობაზე და ისიც უფრო მეტად პირადი და საერთო ნაცნობების ჩარევის საფუძველზე, რაც განპირობებულია მყიდველსა და გამყიდველს შორის ნდობის ფაქტორი (ავტომანქანის ხელშეუხებლობა ურემონტო ავტომანქანა).

კვლევებიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ იმერეთის რეგიონს - ქალაქ ქუთაისს გააჩნია საკმაო პოტენციალი, რომელიც ჯერ კიდევ არა არის სრულყოფილად ათვისებული. მეორადი ავტომანქანების ბაზარი შეიძლება ჩაითვალოს საკმაოდ პერსპექტიულ დარგად, მაგრამ არის რიგი პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლიან ამ დარგის განვითარებას.

ვაჟა ბურაბანიძე

ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის და აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

ეკონომიკურ-ეკოლოგიური სისტემის მენეჯმენტი

ეკონომიკური პროცესების დიდი ხანია რაც მენეჯმენტის ობიექტია, მაგრამ ბუნების დაცვა, მისი რესურსების გამოყენება, მხოლოდ ბოლო წლებში დაექვემდებარა მას. უნდა აღინიშნოს, რომ ბუნების გამოყენება დამოუკიდებელი მენეჯმენტის ობიექტი არ უნდა იყოს, რადგან ის ეკონომიკასთან მჭიდრო კავშირში იმყოფება. აქედან გამომდინარე, ბუნების და ეკონომიკური მენეჯმენტის პრობლემები განხილულ უნდა იქნეს ერთიანობის პრინციპის საფუძველზე. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ეკონომიკური და სოციალური პროცესების მენეჯმენტს ახასიათებს საერთო ნიშნები. მიუხედავად ამისა, მაინც შეიძლება ითქვას, რომ ბუნების მენეჯმენტი არის ეკოლოგიური წონასწორობის პირობებში მისი რესურსების რაციონალური გამოყენების უზრუნველყოფა. ასეთი თვისებით ბუნება გამოდის, როგორც ეკონომიკის ერთ-ერთი თავისებური დარგი. ამ უკანასკნელის გათვალისწინებით ეკონომიკურ-ეკოლოგიური პროცესების ერთიანობის პრინციპის საფუძველზე, მენეჯმენტის ამოცანაა ეკონომიკის ჩქარი ტემპით განვითარება ეკოლოგიური წონასწორობის უზრუნველყოფისა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების გზით.

ეკონომიკის განვითარების ფაქტორები დაკავშირებული არიან ბუნების სხვადასხვა ელემენტებთან. დროთა განმავლობაში ბუნება განიცდის ეკონომიზაციას, ხოლო ეკონომიკა, თავის მხრივ ეკოლოგიზაციას. თანამედროვე პირობებში ეკონომიკის განვითარება წარმოებს ახალ ეკოლოგიურ სიტუაციაში. ამიტომ, სამეურნეო განვითარებისა და ბუნების დაცვის, მისი კვლავწარმოების პრობლემები განხილულ უნდა იქნას ურთიერთმოთხოვნათა პრინციპის დაცვის საფუძველზე. აქ საკითხი ეხება ეკონომიკურ-ეკოლოგიური ტიპის სისტემების ურთიერთკავშირს.

ეკონომიკური პროცესები დიდი ხანია რაც მენეჯმენტის ობიექტია, მაგრამ ბუნების დაცვა, მისი რესურსების გამოყენება, მხოლოდ ბოლო წლებში დაექვემდებარა მას. უნდა აღინიშნოს, რომ ბუნების გამოყენება დამოუკიდებელი მენეჯმენტის ობიექტი არ უნდა იყოს, რადგან ის ეკონომიკასთან მჭიდრო კავშირში იმყოფება. აქედან გამომდინარე, ბუნების და ეკონომიკური მენეჯმენტის პრობლემები განხილულ უნდა იქნეს ერთიანობის პრინციპის საფუძველზე. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ეკონომიკური და სოციალური პროცესების მენეჯმენტს ახასიათებს საერთო ნიშნები. მიუხედავად ამისა, მაინც შეიძლება ითქვას, რომ ბუნების მენეჯმენტი არის ეკოლოგიური წონასწორობის პირობებში მისი რესურსების რაციონალური გამოყენების უზრუნველყოფა. ასეთი თვისებით ბუნება გამოდის, როგორც ეკონომიკის ერთ-ერთი თავისებური დარგი. ამ უკანასკნელის გათვალისწინებით ეკონომიკურ-ეკოლოგიური პროცესების ერთიანობის პრინციპის საფუძველზე, მენეჯმენტის ამოცანაა ეკონომიკის ჩქარი ტემპით განვითარება ეკოლოგიური წონასწორობის უზრუნველყოფისა და ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების გზით.

თანამედროვე პრობლემების რთული კომპლექსური ხასიათი მოითხოვს საზოგადოებრივ, საბუნებისმეტყველო და ტექნიკურ მეცნიერებათა ინტეგრაციის გაღრმავებას. ამ უკანასკნელმა კი წარმოშვა მოთხოვნილება კვლევისა და მენეჯმენტის თვისებრივად ახალი მეთოდების შესახებ. ასეთი მეთოდი ეფუძნება რთული სისტემის ფუნქციონირების კანონების მოთხოვნილების დრმა ცოდნას. ეკონომიკისა და ეკოლოგიის ინტეგრირების მიჯნაზე წარმოიშვა მეცნიერება ეკონოლოგია. იგი შეისწავლის თანასწორუფლებიანი ეკონომიკურ-ეკოლოგიური სისტემების სხვადასხვა დონეზე ურთიერთმოქმედებისა და განვითარების იმ კანონებს, რომლებიც ერთიან სისტემაში კანონზომიერ ხასიათს აძლევენ ამ ურთიერთმოქ

მედებს და მის განვითარებას.

ეკონომიკისა და ბუნების ურთიერთმოქმედების პროცესის მენეჯმენტის რაციონალურმა მეთოდებმა და სისტემებმა უნდა უზრუნველყონ ბუნების ნორმალურ პირობებში შენარჩუნება და კვლავწარმოება. ამ უკანასკნელის მიღწევა შესაძლებელია მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის, ეკონომიკური ზრდისა და ბუნების დაცვის, მისი რაციონალურად გამოყენების ჰარმონიულად შეხამების გზით. ეკონომიკისა და ბუნების ურთიერთმოქმედების პროცესის მენეჯმენტის ასეთ კომპლექსურ მიდგომას უზრუნველყოფს საზოგადოების გონივრული საქმიანობა.

ეკონომიკურ-ეკოლოგიური პროცესების ურთიერთხემოქმედების ადგილი არის წარმოების სფერო. ასეთი საწარმოო საქმიანობის სფერო შეიძლება იყოს რეგიონული და გლობალური მასშტაბის. ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ურთიერთშეღწეულ ეკონომიკურ-ეკოლოგიური პროცესების შესწავლას. ასეთი პროცესები ქმნიან ეკოლოგიურ (ეკონომიკურ-ეკოლოგიურ) სისტემას. ამ უკანასკნელის მენეჯმენტის შესწავლას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს.

ეკონომიკურ-ეკოლოგიური სისტემის სწორი მენეჯმენტი მოითხოვს მეცნიერულად განისაზღვროს სამართავი ობიექტი, საშუალება და მიზანი. მისი საშუალებებია: ეკონომიკური ბერკეტები, ბუნებრივი რესურსების ეკონომიკური შეფასება, ბუნების გაჭუჭყიანებისათვის ჯარიმები და ა.შ. ეკონომიკურ-ეკოლოგიურ მენეჯმენტში ეკონომიკური ბერკეტების, როგორც საშუალებების გამოყენება ითვალისწინებს ბუნების დაცვას, მისი რესურსების კვლავწარმოებას, ხოლო მიზანი კი წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებაა.

ბუნების დაცვის, მისი რესურსების კვლავწარმოებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ბუნების გამოყენების ეკონომიკის რეგულირებას. ბუნებრივი რესურსები - მიწა, წყალი, ტყე, ატმოსფერული ჰაერი არაა ადამიანის შრომით შექმნილი, რაც ხშირად ხდება მათი არაეკონომიური ხარჯვის მიზეზი. დღეს საკმაოდ გავრცელებულია ბუნების გამოყენებისათვის საფასურის გადახდის კონცეფცია, რომლის მიხედვითაც საწარმოებმა გადასახდელი თანხა ბუნებრივი რესურსების გამოყენებისათვის უნდა შეიტანონ წარმოების ხარჯებში.

მიწის რესურსების მენეჯმენტს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. მიწის რესურსები წარმოადგენს საზოგადოების პირველად მატერიალურ საფუძველს, რომელიც არის შრომის საგანი და სოფლის მეურნეობის წარმოების ძირითადი საშუალება.

მიწის ფონდის ყველაზე ძვირფას ნაწილს წარმოადგენენ სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები. უკანასკნელ ხანს, ურბანიზაციული პროცესების განვითარების, მიწების სტრუქტურის შეცვლის და ნეგატიური ეკოლოგიური პროცესების განვითარების გამო მიმდინარეობს მათი შემცირების ტენდენცია.

მრეწველობის, ინფრასტრუქტურისა და ქალაქების განვითარების გამო, მიწის ფონდის საუკეთესო ნაწილი დაიკავა საწარმოებმა, ჰიდროელექტროსადგურებმა, სატრანსპორტო კომუნიკაციებმა, საცხოვრებელმა მასივებმა და ა.შ. მიწის მდგომარეობა იცვლება აგრეთვე სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოების მუდმივად მზარდი ინტენსიური დატვირთვის გამო.

მიწის ნაყოფიერების განმსაზღვრელ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს მასში სხვა-

დასხვა ქიმიური ელემენტებისა (ნატრიუმი, ფოსფორი, კალიუმი, მაგნიუმი და ა.შ.) და შენაერთების არსებობა. მაგრამ არ არის საკმარისი, რომ ეს ელემენტები ნიადაგში იყო მცენარისათვის შესათვისებელ ფორმაში, არამედ აუცილებელია ისინი გარკვეულ თანაფარდობაში, პროპორციაში არსებობდნენ. მიწით სარგებლობის მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით, საჭიროა განხორციელდეს ღონისძიებები თავისუფალი მიწების შერჩევისა და მიზნობრივი გამოყენებისათვის. ამასთან დაკავშირებით დიდი მნიშვნელობა აქვს მიწის კადასტრის შედგენას სახელმწიფო დაწესებულებების მიერ.

მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი ეკონომიკის ინტენსიურ განვითარებასთან ერთად მთელ რიგ პრობლემებს წარმოქმნის. იგი განაპირობებს მთელი გარემოს და მათ შორის მიწის რესურსების დაბინძურებას. დაბინძურების წყაროებია: სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა, კომუნალური ნარჩენები, გამონაბოლქვი აირები და ა.შ. მიწის რესურსების მენეჯმენტი უნდა იყოს მიმართული მიწის რესურსების დაბინძურების მინიმიზებისაკენ.

მეტად მნიშვნელოვანი ეკონომიკური და სოციალური მნიშვნელობა აქვს წყლის რესურსების დაცვას და რაციონალურ გამოყენებას. ამიტომ, ბუნებრივი რესურსების ასეთი მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი დღეს სერიოზულ ყურადღებას მოითხოვს. წყალსატევები ხშირად ჭუჭყიანდება საწარმოო და საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით. ყოველდღიურად ვუახლოვდებით წყლის რესურსების უკმარისობის გლობალურ და მძაფრ კრიზისს. ღმერთმა ჩვენი სამყარო გასაოცარი რაოდენობის მტკნარი წყლებით დააჯილდოვა, მაგრამ ჩვენი უგუნურების გამო იგი სწრაფად ქრება. მთელი მსოფლიოს მასშტაბით მიმდინარეობს მდინარეების, ტბებისა და დიდი მიწისქვეშა წყალსაცავების დაშრობის პროცესი, ხოლო მტკნარი წყლის ზოგიერთი წყარო იმდენად დაბინძურებულია, რომ გამოსაყენებლად გამოუსადეგარია.

წყლის რესურსების ხარისხის მენეჯმენტის მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს წყალში მავნე ნივთიერებათა შემცველობის დასაშვები ნორმების დადგენა. ასეთი ქცევა ხელს უწყობს სასმელი, სამრეწველო, რეკრეაციული, სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსარწყავად გამოსაყენებელი წყლის რესურსების დაცვას და კვლავწარმოებას.

ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს ტყის რესურსს. ტყეს სოციალური მნიშვნელობა აქვს. იგი წარმოადგენს არამარტო ტყის დამამუშავებელი მრეწველობის სანედლეულო ბაზას, არამედ ატმოსფერული აუზისათვის ჟანგბადის მიმწოდებელს. ამიტომ, ტყისა და მისი პროდუქტების დაცვას, რაციონალურ გამოყენებასა და კვლავწარმოებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს.

ტყის რესურსების მენეჯმენტის საფუძველს წარმოადგენს მათი დაყოფა დანიშნულების მიხედვით. ტყის რესურსებს დანიშნულების მიხედვით ყოფენ სამ ჯგუფად: პირველ ჯგუფს მიაკუთვნებენ: კლიმატის მარეგულირებელ და განმაჯანსაღებელი დანიშნულების ტყის რესურსებს; მეორე ჯგუფს - ტყეებს, რომლებსაც აქვს ერთდროულად როგორც დაცვის, ასევე საექსპლუატაციო დანიშნულება; მესამე ჯგუფს კი ვაკე ადგილის და მთის ტყეებს, რომელთაც აქვთ ძირითადად საექსპლუატაციო დანიშნულება. ტყის რესურსების მენეჯმენტის ძირითადი ამოცანაა ტყის სიმდიდრეთა რაციონალური გამოყენება, ტყის ფონდის დაცვა და გაფართოებული კვლავწარმოება.

ატმოსფერული ჰაერი წარმოადგენს ბუნებრივი რესურსების განსაკუთრებულ სახეს.

მრეწველობის დარგებში მიმდინარე სამეცნიერო-ტექნიკურმა პროგრესმა გამოიწვია ბუნებრივი რესურსების გამოყენების გაფართოების აუცილებლობა და ისეთი ნივთიერებების გამოყოფა, რომლებიც ნაკლებადაა გავრცელებული ბიოსფეროში. შედეგად მივიღეთ ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების ახალი ფაზა, რომლის დროსაც ჰაერის გაჯერება ხდება სინთეტიკური, ტოქსიკური და ძნელად დაშლადი ელემენტებით, მძიმე და იშვიათი ლითონების აეროზოლებით.

ატმოსფერული ჰაერის მენეჯმენტის რეალიზება წარმოებს ამკრძალავ ღონისძიებათა განხორციელებით. ეკონომიკის განვითარების პროექტში მკაფიოდ უნდა გამოიკვეთოს ატმოსფერული ჰაერის დაცვისა და გაჯანსაღების დავალებანი, რომელშიც მნიშვნელოვანი როლი ატმოსფეროში ზღვრულად დასაშვები გამონაბოლქვის (ზდგ) ნორმატივებმა უნდა შეასრულოს.

ამდენად, თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის პირობებში, ბუნების სისტემას არ შეუძლია საზოგადოების გონივრული ჩარევისა და დახმარების გარეშე კვლავწარმოება. ინდუსტრიის განვითარება, სოფლის მეურნეობის ინტენსიფიკაცია, ტყეების სამრეწველო ექსპლუატაციის გაძლიერება და სხვა ის მომენტებია, როდესაც ადამიანს არ ჰყოფნის ბუნებრივი რესურსები - შედეგად მოხმარება აჭარბებს ბუნებრივ რესურსთა კვლავწარმოებას და იქმნება კონფლიქტი ადამიანსა და ბუნებას შორის. ამიტომ, საჭიროა ვიზრუნოთ ბუნებრივი რესურსების დაცვაზე, მის რაციონალურ გამოყენებაზე, რომლის განხორციელებაში თავისი როლი უნდა შეასრულოს ეკონომიკურ-ეკოლოგიური სისტემის სრულფასოვანმა მენეჯმენტმა.

ლიტერატურა:

1. ასათიანი რ., საქართველოს ეკონომიკის ახალი ეპოქა, თბ. 2009წ.
2. ლემონჯავა პ., ბუნების გამოყენების ეკონომიკა, თბ. 2011წ.
3. მიქაძე ი., ეკოლოგია, თბ. 2006წ.
4. ჩიქავა ლ., ინოვაციური ეკონომიკა, თბ. 2005წ.
5. ჭითანავა ნ., თაკალანძე ლ., სოციალური ეკონომიკა, თბ. 2008წ.

ბოლექი შანიძე

ბიზნესის და მართვის დოქტორი
ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

საქართველოს ტურისტული ბიზნესის პოტენციალი

საქართველოს ტურისტული ბიზნესის პოტენციალი

ტურიზმი საზოგადოების ცხოვრების განუყოფელი ნაწილია. ეს დარგი ძალიან სწრაფად ვითარდება, რის გამოც მსოფლიო ეკონომიკაში ლიდერის მდგომარეობა უჭირავს. ამასთან დიდ კონკურენციას უწევს სხვა დარგებს. იგი ხელს უწყობს როგორც ეკონომიკის განვითარებას, ასევე წარმოადგენს საზოგადოების სოციალურ კულტურული აქტივობისა და ურთიერთობების ცივილიზებულ ფორმას. ზეგავლენას ახდენს საზოგადოების სულიერ ცხოვრებაზე. დიდ როლს ასრულებს ტურიზმი სხვადასხვა კულტურის ადამიანთა ურთიერთობების გადრმავებაში. ტურიზმის განვითარება უშუალო ზემოქმედებას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სოციალურ მდგომარეობაზე, რადგან ამ დარგის განვითარება ქმნის ბევრ სამუშაო ადგილს.

ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობებისა და პერსპექტივების განხილვამდე უნდა გაკეთდეს იმის ანალიზი თუ რა მიმართულებით ვითარდება ეს დარგი დღევანდელ მსოფლიოში. რა პრინციპული სიახლეები იწვევს, რომელთა გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია სერიოზული წინსვლა. აუცილებლად ზუსტად უნდა განისაზღვროს ის პარამეტრები, რომლებიც ზეგავლენას ახდენენ ამ დარგის განვითარებაზე. იმისათვის, რომ ტურიზმი გახდეს ეკონომიკის მომგებიანი დარგი, მისი განვითარება მდგრად ხასიათს უნდა ატარებდეს. მდგრადი განვითარება გულისხმობს მუდმივ განვითარებას მომავალშიც.

საქართველოში ტურიზმი უნდა განვითარდეს რეგიონული ეროვნული და საერთაშორისო ტურიზმის მდგომარეობისა და ტენდენციების გათვალისწინებით. ყოველივე ამისათვის უნდა არსებობდეს შემდეგი კომპონენტები: ღირსშესანიშნაობები და თავისუფალი დროის გატარების ფორმები, სანახაობრივი ადგილები და ყოველივე რითაც შეიძლება ტურისტის გაერთოს ადგილზე ყოფნის დროს.

საქართველოში ტურიზმის განვითარება პრიორიტეტულია, რასაც სახელმწიფო მდგომარეობა უწყობს ხელს. "საქართველოს ტურიზმის და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მოკლევადიანი და გრძელვადიანი განვითარების" პროექტის ფარგლებში საქართველოში ბევრი სიახლე განხორციელდა. კერძოდ, მიმდინარეობს საქართველოს, როგორც ტურისტული ქვეყნის იმიჯის პოპულარიზაცია, ხელი ეწყობა ტურისტთა შემოყვანისა და შიდა ტურიზმის განვითარების პროცესს, ასევე ტურიზმის სფეროში დასაქმებულ კერძო მეწარმეებს, მსოფლიო ტურისტულ ბაზარზე გასვლასა და დამკვიდრებას, ტურიზმის მარკეტინგის, საერთაშორისო ბიზნესის, ინოვაციური და სტრატეგიული კუთხით კვალიფიცირებული და კრეატი-

ული კადრების გამოვლენა, ს ყოველივე ეს წარმოადგენს ტურიზმის სფეროს პრიორიტეტს.

მოწინავე ტურისტული ქვეყნების გამოცდილებით (შვეიცარია, ავსტრია, ესპანეთი, იტალია, საფრანგეთი, საბერძნეთი, და სხვა) ბუნებრივი და საკურორტო პოტენციალით ისეთ მდიდარ ქვეყანაში, როგორც საქართველოა მიზანშეწონილი და პრიორიტეტულია საკურორტო-რეკრეაციული (გამაჯანსაღებელი) ტურიზმის განვითარება. მსოფლიოში ტურისტულ სექტორში დიდი სეგმენტი გამაჯანსაღებელ ტურიზმს უჭირავს. საქართველოსთვის მნიშვნელოვანი იქნება ამ მიმართულების განვითარება, როგორც საკურორტო-ტურისტული პოტენციალიდან, ისე ეკონომიკურ-გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე. მიზნობრივად განხორციელებული ინვესტირების და კარგად გათვლილი მარკეტინგის მეშვეობით საქართველო ახლო მომავალში ნამდვილად შეძლებს დადგეს განვითარებული ტურისტული ქვეყნების გვერდით.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში ბოლო ხანებში შეიმჩნევა ტურისტული ორგანიზაციების სიმრავლე, რაც შეიძლება აიხსნას უცხოელი ტურისტების უფრო და უფრო მზარდი ინტერესით ჩვენი ქვეყნის ისტორიულ-გეოგრაფიული ძეგლების, ფლორისა და ფაუნის მიმართ. საქართველოს შსს სასახლვრო პოლიციის მონაცემებით, 2011 წლის განმავლობაში ქვეყანაში შემოვიდა 2,820,185 უცხო ქვეყნის მოქალაქე.

საქართველოს ბუნებრივი რესურსების მრავალფეროვნება, ამას დამატებული კულტურული ისტორიული ძეგლების სიუხვე, გვაძლევს იმის თქმის საშუალებას, რომ საქართველოს შეუძლია განავითაროს ტურიზმის სხვადასხვა სახეები: ა) კულტურული ტურიზმი; ბ) სათავგადასავლო ტურიზმი; გ) აგროტურიზმი დ) ეკოტურიზმი და სხვა. საქართველოს ტერიტორიული პოტენციალი შემდეგი პარამეტრებით ხასიათდება: 102 კურორტი, 350-მდე საკურორტო ადგილი, 85 000 - მდე ისტორიულ-არქიტექტურული ძეგლი და ეროვნული სტილის ნაგებობა, რომელთაგან რამდენიმე შეტანილია იუნესკოს მსოფლიო საგანძურთა სიაში, მოქმედი რამდენიმე ეროვნული პარკი, 1300-ზე მეტი მინერალური წყარო, რომელთა დღეღამური დებეტი 130 მლნ. ლიტრია, სამკურნალო ტალახები, თითქმის 1000 - მდე კასტრული მღვიმე, საქართველოში მდებარეობს კუბერის სახელობის უსკრული, რომელიც უღრმესია დედამიწაზე, (ქართველმა მკვლევარებმა მას პირველად 1960 წელს მიაკვლიეს პროფ. ლევან მარუაშვილის ხელმძღვანელობით, თითქმის 150 მეტრ სიღრმემდე. აფხაზეთში განვითარებული მოვლენების გამო ქართველ მკვლევარებს მღვიმეში მუშაობის გაგრძელების საშუალება აღარ მიეცათ. 2009 წლის გაზაფხულზე დსთ-ს ქვეყნების გაერთიანებულმა სპელეოსაექსპედიციო რაზმმა მასში 2191 მეტრ სიღრმემდე ჩაადწია). აღსანიშნავია აგრეთვე კლიმატის მრავალფეროვნება, განათლებისა და კულტურის მაღალი დონე, ტრადიციული სტუმართმოყვარეობა და განთქმული ქართული სამზარეულო.

ქვეყანას, რომელსაც პრეტენზია აქვს უცხოელი ტურისტების მიღებაზე (მათ შორის საქართველოსაც) დასავლეთ ევროპისა და ამერიკის მარკეტოლოგები და ტუროპერატორები შემდეგ ძირითად მოთხოვნებს უყენებენ: 1) კომფორტული დაბინავების საშუალებები შედავათიანი ფასებით, რადგან ამჟამად მსოფლიო ტურიზმის ძირითადი შემოსავალი საშუალო ფენაზე მოდის; 2) სისუფთავე და დაცვის საშუალებები. შესაძლოა ყველაფერი უბრალო იყოს, მაგრამ იდეალურად სუფთა; 3) ქვეყნისათვის დამახასიათებელი საკვების მიღების შესაძლებლობა. აუცილებელი

არაა ევროპული სამზარეულოს მოშველიება, მაგრამ საკვები მაღალი ხარისხის უნდა იყოს. უმეტეს შემთხვევაში ტურისტებს ურჩევნიათ გასინჯონ ეროვნული კერძები; 4) ტურისტებმა უნდა ისიამოვნონ გარემოთი, სანახაობით. საჭიროა კომფორტული ტრანსპორტი და კარგი გზები, სათანადო რუკები, გზამკვლევები, რათა მათ მიიღონ აუცილებელი ინფორმაცია; 5) ტურისტებს სურთ შეისწავლონ მოცემული ქვეყნის ისტორია და კულტურა, მოინახულონ ღირსშესანიშნაობები, მოისმინონ მათი ისტორია; 6) თავისუფალი დროის გატარების საშუალება - თევზაობა, ნადირობა, მთაში გასეირნება; 7) ტურისტებს სურთ შეიძინონ სუვენირები, ხელით ნაკეთი ნივთები, ყველაფერი ეს უნდა იყოს მაღალი ხარისხის და ნაკლები დრო იხარჯებოდა მათ შეძენაზე; 8) ტურისტმა დღის ბოლოს უნდა მოუსმინოს მუსიკას, დაესწროს ფოლკლორულ კონცერტებს, სპექტაკლებს, გაეცნოს ეროვნულ კულტურას; 9) უნდა იმოგზაურონ უსაფრთხოდ; 10) სურს ღიმილი და მეგობრული შეხვედრა. შეიძლება ულამაზესი ქვეყანაც კი მოსაწყენი იყოს, თუკი იქ უხეშად მოექცევიან.

საინტერესოა რამდენად შეუძლია ჩვენს ქვეყანას და მის ცალკეულ რეგიონებს დააკმაყოფილოს აღნიშნული მოთხოვნები, რა პერსპექტივები აქვს და ტურიზმის რომელ სახეებზე იქნება ძირითადი მოთხოვნა სამომავლოდ. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის მარკეტინგული განყოფილების პროგნოზით 2010-2020 წლისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანი მარკეტინგული სეგმენტები იქნება: 1. მზე და პლაჟი; 2. სპორტი; 3. თავგადასავლები; 4. ტურიზმი ბუნების წიაღში; 5. კულტურული ტურიზმი; 6. ქალაქური ტურიზმი; 7. სასოფლო ტურიზმი; 8. კრუიზები; 9. ნაკრძალები და პარკები; 10. შეხვედრები და კონფერენციები.

დღეს მთელს მსოფლიოში ტურიზმი ერთ-ერთ ყველაზე მომგებიან ბიზნესად იქცა. მსოფლიო ექსპორტში ტურიზმმა მესამე ადგილი დაიკავა ნავთობისა და ავტომობილების ექსპორტიდან მიღებული შემოსავლების შემდეგ.

2011 წელს საქართველოში რეკორდული რაოდენობის – 2,8 მილიონზე მეტი უცხოელი ვიზიტორი ჩამოვიდა. ტურიზმის დეპარტმენტის სტატისტიკამ აჩვენა, რომ სტუმრების 75%-ს თბილისი იზიდავს, მეორე ადგილზეა ბათუმი, შემდეგ მცხეთა და ქუთაისი. ყველაზე მეტი ტურისტი შარშან ახერბაიჯანიდან, თურქეთიდან და სომხეთიდან ჩამოვიდა.

შესაბამისად წარმატებული წელიწადი ჰქონდათ სასტუმროებსა და რესტორნებს, რომლებიც ტურიზმზეა მიბმული.

ტურიზმის დარგის განვითარება ხუთ ძირითად საფუძველს ეყრდნობა: სწორი პოლიტიკის შემუშავება; ტურისტული რესურსები; შესაბამისი განვითარებული ინფრასტრუქტურა; კვალიფიციური ადამიანური რესურსი; დარგის მასტიმულირებელი საკანონმდებლო ბაზა.

ნებისმიერი მათგანის უკმარისობა იწვევს დარგის ფუნქციონირების მოშლას, მის არასწორ განვითარებას.

ქვეყანაში ტურიზმის დარგის განვითარებისათვის უნდა შემუშავდეს ინვესტიციების განხორციელების სტრატეგია, ხოლო ტურიზმის განვითარების პოლიტიკა ჰარმონიულად უნდა შეერწყას ქვეყანაში ეკონომიკის სხვადასხვა დარგების განვითარების პროცესებს.

საქართველოს ტურისტული პოტენციალი ტურიზმის მდგრადი ეკონომიკური ზრდის იდე-

აღური საფუძველია. ამიტომ ყველა პირობის შექმნაა საჭირო იმისათვის, რომ ტურიზმის ინდუსტრია ქვეყნის ეკონომიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტული დარგი გახდეს. ტურისტული პროდუქტის სიკეთე აისახება არა მხოლოდ სახელმწიფო ბიუჯეტში შესულ თანხებში, არამედ მილიონობით დასაქმებულ ადამიანზე, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია დღევანდელი პერიოდის ეკონომიკისთვის.

როგორც ვხედავთ, ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ჩვენს ქვეყანას უმნიშვნელოვანესი რესურსები გააჩნია ტურისტული ბიზნესის განვითარებისათვის, რაც უსათუოდ უნდა გამოვიყენოთ.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. დევაძე ა. ტურიზმი (თეორია და პრაქტიკა) 2009.
2. პაპავა ვ., ჩიქავა ლ., და სხვა. საქართველოს ეკონომიკა. გამომცემლობა სიახლე. 2012.
3. <http://www.gnta.ge>
4. <http://www.economy.ge/?category=4&lang=geo&dc=84>